

Bok og Bibliotek

Nr. 3. 2009

Tør vi ikke lenger snakke om kvalitet?

e-Science – Norge må på banen!

Etterlyser gode ledere

Musee du Louvre, Paris

foto: www.parisnapshot.com

Foredlet gjennom flere år og hypermoderne!

Et biblioteksystem med skjulte skatter; små gullkorn som ligger i løsningen!

Bibliofil er foredlet gjennom mange år nå, i tett samarbeid med de som bruker det til daglig drift av biblioteket.

Men samtidig: Bibliofil er hypermoderne, med bruk

av de siste teknikker og løsninger.

BIBLIOFIL er bygd for fremtiden; et system du kan vokse med.

Man river ikke det som er solid. Man bygger videre på det.

Så også med Bibliofil.

BIBLIOFIL[®] levert av

Bibliotek-Systemer AS. Postboks 2093, 3255 Larvik

Telefon: 33 11 68 00. Telefaks: 33 11 68 22. Internett: <http://www.bibliofil.no> E-post: firmapost@bibliofil.no

Innhold

33–35

Trond Giske vil ikke bruke ordet krise, men understreker at det er viktig å se på biblioteksektoren med henblikk på både struktur og ressurser. - Hvis det bare handlet om ressurser, hadde vi ikke trengt å lage en stortingsmelding, da kunne vi i stedet brukt statsbudsjettet. Når vi lager en stortingsmelding, er det for å se på organiseringen av sektoren, dens muligheter og utfordringer og samspillet mellom dens aktører, sier Giske til Bok og Bibliotek.

Hvordan?

Ja!

Enig!

70–72

Norge må utarbeide en e-Science-strategi og konkrete tiltak for akademiske bibliotek. I dette arbeidet burde ABM-utvikling og NBF samarbeide med Forskningsrådet og Nord-Forsk, det rådgivende organ for nordisk forskningspolitikk, som støtter programmer og initiativer for e-Science, mener førstebibliotekar Almuth Gastinger ved Universitetsbiblioteket i Trondheim.

52–55

Vi burde snakke mer om hva som skjer i en livslang læringsprosess, fra du starter på skolen, gjennom videregående skole og opp til høyere utdanning. Jeg synes nok folkebibliotekene er noe usynlige i forhold til disse temaene, sier bibliotekdirektør Bente Andreassen ved Universitetsbiblioteket i Oslo.

58–62

Førsteamanuensis Jofrid Karner Smidt utfordrer nøytralitetsidealet og etterspørselsorienteringen i folkebibliotekenes litteraturformidling. Kan det være på tide å ta opp spørsmålet om verdier, kvalitet og smak til ny diskusjon?

- 8 Framtida starter i Aalborg
- 10 Kreative løsninger i Andøy
- 12 Forskning: Gjenreis biblioteklederen
- 14 Skolebibliotek: Klippe, klippe – lime, lime
- 18 Wolfram Alpha – Google får motvekt
- 22 Populært med leseombud på Klepp
- 24 Nyttig for Namdalen

Tema: Stortingsmeldingene

- 28 Lars Petter Sveen: Ideologiske amøbar og bibliotekmeldinga
- 30 Jannicke Røgler: Trenger bibliotekene ABM-utvikling?
- 33 Trond Giske oppfordrer til å gripe mulighetene
- 36 Replikker fra Anne Hustad, Leikny Haga Indergaard, Vigdis Moe Skarstein, Ragnar Audunson og Lars Egeland

Debatt

- 40 Med besteforeldreblikk på litteratur?
- 42 Ingen drahjelp fra Solhjell
- 44 Det er en hån
- 44 Rasering
- 45 Open access – svar til Gunnar Sivertsen
- 49 Kohagründeren i Norge
- 52 Samtale med bibliotekdirektør Bente Andreassen, UBO
- 58 Litteraturformidling og dannelses
- 63 Hammerfest: Kulturminneåret markert
- 64 Fildeling: Er bredbåndsavgift løsningen?
- 68 FRA-loven i Sverige: Møt din nye storebror
- 70 Introduksjon: e-Science og e-Research
- 73 Spill og Bibliotek
- 74 Musikk og Bibliotek
- 80 Nettet er ikke et lovløst rom

Bok og Bibliotek

Nr. 3. 2009

Tør vi ikke lenger snakke om kvaliteten?

Enig!

For abonnement, ta kontakt med

DB Partner as

Telefon 67 11 38 05

bob@dbpartner.no

Bok og Bibliotek

Nr. 2. 2009

Ideene gror i London

Pengedyrss fra ABM-utvikling

...å alt være gratis?

Bok og Bibliotek

Nr. 1. 2009

Grensesprengende i Kirkenes

Biblioteksøk i 2009

Bibliotekene må styrkes

Bok og Bibliotek

Nr. 6. 2008

Det nye biblioteket

Derfor skal du ikke velge Fagforbundet

...ellen settes på prøve

Bok og Bibliotek

Nr. 5. 2008

Nå kommer jeg forsker på

Utdelt mottakelse i Stenungen

side 12

ABM-utvikling - samarbeid, men fortsatt ikke perfekt

side 18

Utdelt mottakelse på Skille dager

side 52

Bok og Bibliotek

Nr. 4. 2008

Den store styrkeprøven

side 16-23

Nynorske lettleserbøker - hva er det?

side 28-29

Mer, mer, mer - faglitteratur!

side 34-39

Anne Hustad: Gratis for alle pengal

side 52-54

Bok og Bibliotek

Nr. 3. 2008

Johannes Gutenberg 1400-?

Pasientbiblioteket er på vei ut

side 14-16

Den livsviktige, forsømte og etterspurt litteraturen

side 10-13

Skole- og folkebibliotekene må innta rollen som webpilot

side 68-69

Leder

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

De viktige aktivitetene

» En fellesnevner for bibliotekene som hittil har vært med i serien "Jakten på det nye biblioteket" er *aktiviteter*. Bok- og mediasamlingene er fortsatt viktige, men enda viktigere er de aktivitetene som foregår i biblioteket. Idea Store'ene i Øst-London tilbyr 1000 kurs og seminarer hvert år. Biblioteket i Hjørring er et sted hvor det er godt å gjøre ting enten du låner en kontorcelle til jobb- og studiebruk, eller du kryper sammen med dine barn i et leserør en regnfull tirsdags formiddag. Ved barneavdelingen i Aalborg bibliotek er bortimot 90 prosent av bøkene satt i åpent magasin, og det foregår en rekke aktiviteter i det lyse og luftige biblioteket.

Jeg tror framtidens folkebibliotek vil være preget av aktiviteter. Jeg har derfor sansen for at bibliotekmeldinga har understreket viktigheten av biblioteket som en sosial møteplass omgitt av en kulturell og kunnskapsmessig ramme. Flere norske bibliotek har beveget seg i den retningen. Men fortsatt er veldig mange klebet fast til forestillingen om det tradisjonelle biblioteket. Altså et bibliotek som er bygd opp rundt en samling, først og fremst en boksamling, og som ofte er ordnet etter systemer som gjør arbeidet behagelig for de bibliotekansatte, men ikke nødvendigvis for brukerne. Det fungerer sikkert greit slik mange steder, inntil videre. Men det tradisjonelle

samlingsorienterte biblioteket, er i ferd med å miste sin interesse hos brukerne og sin anseelse blant politikerne.

Det trenger ikke å koste så mye å "hive ut" det gamle biblioteket og bygge nytt. Det er nettopp det de har gjort i Aalborg. Prosjektet fikk riktig nok støtte fra Styrelsen, men ifølge Sonja Ibach Nissen, som ledet prosjektet "Det (næsten) bogløse børnebibliotek", var det ikke det rent praktiske som var det største hinderet.

Det var vanskelig, innrømmer hun. Bibliotektradisjonen med sine reoler, skranker og klassifikasjonssystemer, preget ikke bare lokalet, men også *bibliotekarenes hoder*.

"Vi spurte oss selv: Hvis barn og unge i alderen 10-13 år ikke visste hva et bibliotek var, hva ville de så vente å finne her?"

Svaret handler om aktiviteter. "Barn leker i biblioteket. De oppholder seg der sammen med venner, de spiller dataspill, de gjør lekser. De leser sammen, de spiser, de ser film," sier Ibach Nissen. Aktivitetene og de sosiale sidene ved barnebiblioteket i Aalborg er noe av det som mest skiller det fra et tradisjonelt bibliotek.

Det er ikke langt fra Aalborg til Norge. Stafettpinnen er allerede i lufta. Hvem griper den først og tør å sette seg som mål å bli landets første (*nesten*) *bokløse (barne)bibliotek*?

Bibliotekene og markedet

Folkebibliotekene er i ferd med å bli en hale til markedet. På samme måte som det er salg av bestselgere som gir forlagene fortjeneste, er det utlån av bestselgere som pumper opp utlånsstatistikken, som igjen skal lokke

kommunepolitikere til å åpne lommeboka. "Kan det være på tide å ta opp spørsmålet om verdier, kvalitet og smak til ny diskusjon?" spør Jofrid Karner Smidt ufordrende i denne utgaven av Bok og Bibliotek.

Nr. 3. 2009

Bok og Bibliotek

76. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

ADRESSE

Pilestredet 48
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

REDAKSJONSRÅD

Finn Sindre Eliassen, Frid Feyling,
Thomas Gramstad, Petter Næss,
Kim A. Tallerås

FRIST FOR STOFF 2009

Nr 4:	17. aug	ferdigtrykt 9. sept
Nr 5:	5. okt	ferdigtrykt 28. okt
Nr 6:	9. nov	ferdigtrykt 2. des

ABONNEMENT

DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 05

ANNONSER

v/Heidi Torstensen, Mediateam
tlf 47 31 80 30

Forsideillustrasjon: Anne Aagaard

Grafisk produksjon: Zmedia AS

ISSN 0006-5811

Fotokonkurranse

Se www.bokogbibliotek.no

Foredragssuksess for Kragerø Bibliotek

» Kragerø bibliotek har virkelig funnet suksessoppskriften. Flere ganger har det vært fullt hus på bibliotekets foredragskvelder og det ble på nytt da den danske forfatteren Carsten Jensen var på besøk,

skriver Kragerø Blad Vestmar (KV). Besøket av Carsten Jensen, som fortalte om sin bok «Vi de drukne-

de» fra 2006, gikk ifølge avisen rett hjem hos publikum i den tidligere sjøfartsbyen. Dette var første gang Jensen opptredde i et bibliotek i Norge og arrangementet var gratis, delvis fordi det hadde fått støtte fra Fritt Ord.

Som en del av det lokale Edvard Munch-jubileet i Kragerø – 100 år etter at maleren for en periode bosatte seg i byen – ble i mai måned også kunsthistorikeren Hans-Martin Flaatsens nye bok om Munch og Kragerø lansert på biblioteket.

“Verdensrom” ved biblioteket i Horten

» Horten biblioteks barneavdeling har åpnet en ny sal for barn, med navnet “Verdensrommet”. Her handler det om natur og miljø, og om nye medier. Datamaskiner driver forskjellige stasjoner med blant annet animasjonsfilm og stjerneblikking, skriver lokalavisen Gjengangeren.

– Barn og unge bruker mer enn bøker, fastslår biblioteksjef Marit Bunæs Gossner.

Den offisielle åpningen ble gjort av ordfører Nils-Henning Hontvedt, mens gjøgler Gunnar Løge sto for underholdningen. Målgruppen for det nye rommet er 8-12 år, uten at nybakt avdelingsleder Jan Egil Holter-Wilhelmsen vil være kategorisk.

Stenger bibliotek i Vestfossen

» Hver torsdag i fire år har avdelingsansvarlig Maria Bodilsen ventet på låntakere på Vestfossen bibliotek. Nå mener hun det er på tide å stenge og flytte voksenbøkene til de andre filialene, skriver Drammens Tidende og Buskeruds Blad.

Nesten ingen voksne låner bøker i Vestfossen, og Bodilsen sier at det føles meningsløst å sitte der når ingen kommer. Da er det bedre å bruke ressursene til å utvide åpningstidene ved hovedbiblioteket i Hokksund.

Bodilsen ser ikke bort fra at det på sikt kan åpnes filial i Vestfossen igjen, men da en annerledes filial rettet mot bestemte brukergrupper, som for eksempel et ungdomsbibliotek.

Ulovlig bibliotek

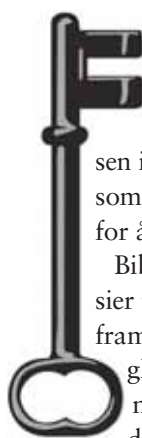
» I det – forhåpentligvis - nye kulturhuset i Sauda er det også planlagt et nytt bibliotek. Biblioteksjef Ingunn Kalvik understreker at Sauda kommune må ha et nytt bibliotek.

– Dagens bibliotek er ulovlig. Det ligger i andre etasje over brannstasjonen og er utilgjengelig for funksjonshemmede. I tillegg er lokalene for små og fullstendig gått ut på dato, opplyser Kalvik.

Så spør det hva politikerne i Sauda konkluderer med. Det har vært planlagt nytt kulturhus i 25 år.

Må øke besøket

» Dersom biblioteksfilialen på Selbak i Østfold ikke skal bli nedlagt, må besøkstallet til værds. Det er helt klart at

 filialen står i fare dersom folk ikke kjenner sin besøkstid og i større grad bruker biblioteket sitt, sier Tor Erik Jakobsen i Borge lokalsamfunnsutvalg, som i fjor sto sentralt i en aksjon for å beholde denne filialen. Biblioteksjef Bjørg Gjærden sier til Fredriksstad Blad at framgangen siden da har vært gledelig, men at filialen må ha nærmere 100 besøk daglig dersom det skal være forsvarlig å opprettholde den.

Mer bibliotek til permitterte

» Hurum Venstre vil forlenge åpningstidene til Folkebiblioteket på Tofte på grunn av permitteringene på Södra Cell. Partiet vil derfor foreslå at kommunestyret bevilger 50 000 kroner som et strakstilskudd for å utvide åpningstiden til Folkebiblioteket på Tofte for en avgrenset periode.

– Vi tenker oss en daglig åpningstid fra klokka ti, og da er det en kaffekopp og avislesning som gjelder. Biblioteket er en god og sosial møteplass, sier Gunn-Torill Homme Mathisen i Hurum Venstre til dt.no.

Biblioteket på Tofte ligger midt i sentrum, og er i dag åpent mandag, onsdag, torsdag og lørdag.

**ABONNÉR PÅ
ABM-SKRIFT**

DIGITALISERING
AV FOTOSAMLINGER
HEGE OULIE

ABM-skript

ABM-skript blir gitt ut av ABM-utvikling. Skriftserien inneholder fagrelevant stoff for hele abm-sektoren og fås gratis ved henvendelse til post@abm-utvikling.no. Alle er også tilgjengelige på www.abm-utvikling.no.

Ombygging ga kjempeløft

» Både besøkstall og utlån har de siste årene gått ned i biblioteket på Åsane storsenter ved Bergen. Men etter ombyggingen som ble avsluttet i fjor høst er trenden snudd på hodet. Bare i desember var oppgangen på hele 18 prosent, skriver Åsane Tidende.

– Dette er langt over forventning. På landsbasis går utlånet og tallet på besøkende ned. Også hos oss har det vært en nedgang året sett under ett, men etter at vi bygget om har interessen skutt i været, sier avdelingsleder Sigrid Furnes til avisen.

På kryss og tvers

Framtida starter i Aalborg

“La oss tenke nytt. La oss gjøre det nesten umulige: Vi kaster ut nesten hele det gamle barnebiblioteket og starter med blanke ark.” Det var begynnelsen til prosjektet *Det (nesten) bokløse barnebibliotek* i Aalborg.

Zonen.
Sonja Ibach Nissen
viser stolt fram
Zonen hvor du
finner siste nytt av
populære medier.

Jakten på det nye biblioteket

Tekst og foto: Odd Letnes, redaktør

» Det var vanskelig, innrømmer Sonja Ibach Nissen, som ledet prosjektet. Bibliotektradisjonen med sine reoler, skranker og klassifikasjonssystemer, preget ikke bare lokalet, men også bibliotekarenes hoder.

- Vi spurte oss selv: Hvis barn og unge i alderen 10-13 år ikke visste hva et bibliotek var, hva ville de så vente å finne her av tjenester og produkter?

Svaret handler om aktiviteter. Barn leker i biblioteket. De oppholder seg der sammen med venner, de spiller dataspill, de gjør lekser. De leser sammen, de spiser, de ser film. Aktivitetene og de sosiale sidene ved barnebiblioteket i Aalborg er noe av det som mest skiller det fra et tradisjonelt bibliotek.

Det finnes en nasjonal online bibliotektsjeneste i Danmark som

heter «Spør Olivia». Her kan de unge spørre om alt mellom himmel og jord. Og det gjør de. Men når de kommer til biblioteket, stiller de først og fremst spørsmål som kan besvares med tradisjonelle oppslagsverker, databaser og andre faktakilder.

- De unge tror liksom ikke vi kunne svare på noe annet. Vi ønsket derfor å bli mer lik Olivia og møte de unge på deres egne premisser, sier Ibach Nissen.

Lite bilde t.v.:
Å spille sammen, er en viktig del av det som skjer i et moderne bibliotek. Denne gjengen treffes nesten hver dag på biblioteket på vei hjem fra skolen.

Lite bilde t.h.:
I tillegg til den formidlingen som foregår i kraft av selve rommet, er det opprettet et omfattende arrangements- og klubbprogram. Leksekafe, filmklubb, dataklubb, mangaklubb... Her er det Leseklubb, hvor de unge blant annet får mulighet til å anmelde bøker.

Det nye grepet er synlig allerede ved inngangspartiet. Her kommer du rett inn i zonen. Det er den delen av biblioteket hvor du finner siste nytt i bøker, film og dvd'er. Mediene står med forsiden ut slik at du lett kan få inntrykk av hva de handler om. Utlånstiden i zonen er 14 dager og du kan ikke reservere, så her gjelder det å være ute i rett tid, idet biblioteket kjøper inn noe

nytt eller når en låner er ferdig med lånet sitt.

Ibach Nissen er ikke helt sikker på om de ville ha valgt samme tittel på prosjektet om de skulle ha startet i dag. For mange snublet i uttrykket "bokløse bibliotek". Som lett kan misforstås.

- For vi ønsker ikke å droppe bøkene. Vi ønsker å sidestille bøkene og andre medier som preger de unges hverdag. De

mest aktuelle bøkene står i dag i biblioteket. Resten av samlingen står i åpent magasin i kjelleren. Vi har ikke kastet ut bøkene, men organisert våre medier og tjenester på en ny måte, sier Ibach Nissen og ser på klokka. Snart skal hun lede torsdagens leseklubb og må skynde seg å hente kjeks og saft til deltakerne.

Les mer på nettet:
www.aalborgbibliotekerne.dk

Kreative løsninger i Andøy

Å være biblioteksjef i en utkantkommune med dårlig råd byr på utfordringer. Biblioteksjef Bjørgunn Gansmoe (58) på Andøy folkebibliotek i Nordland har gjort mange spreke grep på relativt kort tid.

» Etter mange år i NRK møtte hun en dag for noen år tilbake den berømte vegg. Det ble et vendepunkt, og førte til at hun som 52-åring tok fatt på bibliotekarutdanning ved høgsolen i Oslo.

Kort tid etter fikk hun jobben som biblioteksjef på folkebiblioteket i Andøy. Det resulterte i at hun flyttet hjem 38 år etter at hun flyttet fra hjemkommunen. Og hun trives med å være tilbake.

For akademisk

Hun er opptatt av at folkebiblioteket skal være nettopp det: Et folkelig bibliotek – for alle.

- Bibliotekarutdanningen i Norge er altfor akademisk. Nå foreligger det planer om å gjøre den enda mer akademisk, det er jeg sterkt imot, sier Gansmoe. - Hvorfor skal man bruke flere måneder på å fordype seg og skrive oppgave om ei bok, når det finnes så mange gode bøker? Dette var i ferd med å drepe min leserglede. Og jeg har lest bøker

hele livet. Tenk bare på hvordan de som er helt unge når de begynner på en bibliotekutdanning kan oppleve det?

Men hun legger til at det er klart at også det akademiske og intellektuelle litterære miljø er representert i Andøy i form av både skjønnlitteratur, sakprosa og fagbøker, det hører med.

Hun har mye å gripe fatt i sin nye jobb, men det er ingen tvil om at hun har hatt det artig i prosessen.

- Å arbeide på et folkebibliotek på et lite sted er veldig forskjellig fra å arbeide på et stort bibliotek i en by. Her vet jeg hvem som nylig har mistet noen, eller når noen forbereder bryllup, nærheten til lånerne er mye større.

Dette gjør det lettere for henne å hjelpe lånerne til å finne det de er ute etter - eller noe de kanskje ikke visste om, men har godt av å lese.

Bomberomsbibliotek

Størsteparten av biblioteksamlingen er plassert i et bomberom.

Da Gansmoe begynte, var det nokså trangt og fullt i de triste lokalene. Hun fjernet mange bøker og hyller og har omorganisert en hel del. Første bud var å kvitte seg med ting som bare samlet støv. Hun har brukt mye tid på planlegging, og skrev blant annet ned de endringene hun ønsket.

- Noe av det første jeg gjorde var å kaste. Mye. Jeg anskaffet munnbind og dro på jobben en lørdag. Da kastet jeg blant annet 25 årganger av Stortingsmeldinger og NOUer. Det var veldig deilig å bli kvitt dette!

Hun har også solgt en god del bøker, det frigir plass og gir kjærkomne inntekter i kassa. Innkjøpsbudsjettet er på kroner 14.800 per måned. Det kan hører mye ut, men bibliotekets totale budsjetttramme er på vel 1,2 mill alt inkludert (også lønn).

- Det er ikke mye, men ved å selge de brukte bøkene får jeg mulighet til å kjøpe flere nye bøker, lydbøker og filmer enn budsjettet gir rom for, sier hun. Vi har i dag ei ganske stor samling filmer, lydbøker og PC-spill. Det har blitt veldig godt mottatt av lånerne.

Laget ungdomsavdeling

Biblioteket hadde ikke tidligere egen ungdomsavdeling, det som fantes var samlet på ei hylle blant de mange reolene i bomberommet.

Hun trakk bøkene fram fra ”mørket” og har etablert en liten ungdomslitteraturavdeling i den

Størsteparten av bøkene til Andøy folkebibliotek er plassert i et bomberom. – Derfor måtte jeg få naturen inn i form av dette flotte bildet til Ola Bjerrang, sier biblioteksjef Bjørgunn Gansmoe.

»
Tekst og foto:
Frilansjournalist
Marianne Lovise
Strand

andre delen av biblioteket, der det er vinduer. Dette håper hun vil bidra i positiv til retning.

- Jeg skulle så gjerne få flere i aldersgruppen 13-18 år hit, sier hun.

Hun håper at biblioteket med tiden skal komme inn i bedre og mer egnede lokaler, og ønsker seg også en hel stilling til. De er to i dag, totalt 1,5 stillingshjemmel.

Det finnes måter å få oppfylt noen av ønskene på, selv om et meget stramt budsjett ikke gir rom for store krumspring. Biblioteket trengte en stor sofa og hun gikk like godt ut i lokalavisen med ønsket.

- Og sofa, det fikk vi, smiler hun og peker på en hjørnesofa. Den brukes flittig, særlig når andreklassingene fra Andenes barneskole kommer på besøk hver tirsdag og torsdag. Hver uke leser jeg høyt for dem, og jeg synes det er veldig hyggelig. Det gir en god anledning til å knytte

til seg ungene og skape interesse for biblioteket.

Gansmoe syns det er synd at ikke flere skoleklasser bruker biblioteket, og ønsker derfor et mye tettere samarbeid med skolene i kommunen.

Ikke skolebibliotek

Hun synes det er ille at skolene i kommunen ikke har ordentlige skolebibliotek.

- Nå skal kommunen snart bygge helt ny ungdomskole på Andenes til 82 millioner kroner. Men noe skikkelig bibliotek blir det ikke sier hun. Riktignok er det satt av 100m² til bibliotek, men et skolebibliotek i tradisjonell forstand blir det neppe, da heller en liten boksamling med leseplasser.

Elevene fra Andøy har gjort det veldig dårlig de siste årene på de nasjonale prøvene, forteller Gansmoe. Om ungene får et forhold til biblioteket fra de er

små, kan leseplikt gjøres om til leseglede, og behersker man lesekunsten, blir resultatene ofte mye bedre i alle fag.

Etablerte hobbyrom

Det som tidligere var en lite brukt lesesal, har hun døpt "Hobbyrommet". Her er nå all hobbylitteratur, reisehåndbøker og reiseskildringer. Og i lett synlige hyller står utvalgte tidsskrifter og noen utvalgte aviser. Flere bord med stoler til er plassert langs vinduene, her kan lånerne sette seg ned og bla i bøkene. Her er det både hensiktsmessig og hyggelig

Jeg har sagt opp flere abonnement, de som få var interessert i, sier hun. Dette er en måte å spare penger på, og innrømmer også at noen politisk korrekte tidsskrift har blitt fjernet fra hyllene.

Lånerne i griper muligheten til å bli kjent med forfatterne fra litt fjernere himmelstrøk. I Andøy ligger bøker fra forfattere som Siba Shakib, Claudia Schreiber, Carlos Tuiz Zafon, Ildefonso Falcones, Garcia Marquez og Elsa Morante høyt opp på utlånsstatistikken.

- Jeg synes det er artig å være med å påvirke, sier biblioteksjef Bjørgunn Gansmoe på Andøy Folkebibliotek.

Gjenreis biblioteklederen

» I nordisk bibliotek- og informasjonsfaglig forskning er diskursanalytiske tilnærminger i vinden. Teorikapitlene i det som leveres inn av doktoravhandlinger for tida kan være tunge å komme igjennom om man ikke er oppdatert på begrepsapparatene til teoretikere Michel Foucault, Norman Fairclough, Ernesto Laclau og Chantal Mouffe.

Men egentlig er det ikke så vanskelig.

Hva bibliotek og andre samfunnsmessige institusjoner *er*, bestemmes av hvordan vi snakker om det – hvordan biblioteket og andre institusjoner *italesettes*, for å bruke en diskursanalytisk term. Vi konstruerer virkeligheten gjennom språk og sosial praksis. En slette i skogen kan «italesettes» og tas i bruk som teltplass av noen. Da blir den det. Eller den kan «italesettes» og tas i bruk som blåbærsted. Da er det *det* den blir.

Mellom teltdiskursen og blåbærdiskursen kan det være kamp om hegemoniet. Får teltdiskursen overtaket, blir det mindre plass til bærplukkerne.

Slik er det også med biblioteket. Samtalen om bibliotek kan fokusere på dets rolle som litteraturformidler, på dets rolle som informasjonssentral eller dets rolle som møteplass. Hvilke bibliotekbilde som ligger til grunn for og strukturerer samtalen, vil bestemme hva et bibliotek faktisk blir.

Denne våren har det kommet to interessante doktoravhandlinger som nettopp analyserer konstruksjonen av folkebiblioteket og på kampen mellom ulike bilder av hva et folkebibliotek bør være.

Åse Hedemark fra Universitetet i Uppsala har analysert debatter i svenske aviser om folkebibliotek fra 1970 til 2006. Her identifiserer hun et antall diskurser som, slik jeg oppfatter det, dels står i konflikt med hverandre, dels snakker forbi hverandre. Det er for eksempel bokdiskursen som i følge Hedemark er dominert av mannlige forfattere og der bibliotekets og bibliotekarenes rolle er knyttet til å forsvare og formidle skjønnlitteraturen. Så har vi informasjonsformidlingsdiskursen – dominert av mannlige bibliotekarer, i følge Hedemark. Eller diskursen om biblioteket som allaktivitetshus – et side ved biblioteket som møteplass. Her kunne vi føye til logistikkdiskursen, demokrati-diskursen, utdanningsdiskursen, markedsdiskursen – you name it. Og så har vi naturligvis fagbiblioteksdiskurser versus folkebiblioteksdiskurser. Clara Agathe Hagtvedt Nilsens masteroppgave fra 2007 der hun analyserer etableringen av det nye Drammensbiblioteket, viser at det kan være et utgangspunkt for konflikter.

Fordi biblioteket er en institusjon som er knyttet til alle livs- og politikkområder, finnes det også et mangfold av diskurser som bibliotekpolitikken kan knytte an til. Leser man bibliotekmeldingen med diskursanalytiske briller, vil man nok kunne finne dette mangfoldet.

Men finnes det noe som binder sammen – som kan danne utgangspunktet for en felles samtale om bibliotek på tvers av alle de ulike tilhørigheter som bibliotek kan ha og som Hedemark analyserer i sin avhandling?

I sommernummeret av Bok og Bibliotek i fjor lanserte jeg et forslag til en definisjon av hva et bibliotek er som sikter mot å fange det som er essensielt for ulike typer bibliotek – folkebibliotek, universitets og høyskolebibliotek, spesialbibliotek av ulik type. Den definisjonen er slik: Et bibliotek er en institusjonstype og bibliotek- og informasjonsfaget en profesjon som initierer sosiale prosesser, først og fremst sosiale prosesser knyttet til læring og litteraturformidling, med utgangspunkt i fysiske og/eller virtuelle dokumentksamlinger.

Den forståelsen av institusjonstypen så vel som profesjonen som ligger i denne definisjonen, kan danne utgangspunktet for en «italesettelse» av biblioteket som omfatter møteplassdiskursen, bokdiskursen, informasjonsdiskursen, den kunnskapsorganisatoriske diskursen. Her er samfunnsoppgavetraget knyttet til de sosiale prosessene biblioteket initierer – redskapet er de organiserte samlingene. Disse to elementene kan ikke ses uavhengig av hverandre.

Å formulere et utgangspunkt for en felles profesjonell og offentlig samtale om bibliotek i det 21. århundre, er en viktig faglig lederoppgave.

Men så er spørsmålet: er bibliotekfeltet i ferd med å miste sine ledere? Det bringer oss over til en annen doktoravhandling som er publisert denne våren. Avhandlingen «Forestillinger om forandringer – organisatoriske endringer i to danske folkebibliotek» er skrevet av Nanna Kann Christensen fra Danmarks bibliotekskole. Hennes tema er

Forskning

Av professor Ragnar Audunson,
Høgskolen i Oslo, avd. JBI

møtet mellom New Public Management-tenkningen og det hun kaller den bibliotekfaglige logikken. NPM er en retning som tar sikte på å introdusere styringsmekanismer fra privat sektor i offentlig virksomhet. Et av poengene er at en styring av offentlig virksomhet som bygger på de ulike profesjonenes verdigrunnlag – helseprofesjonenes i helsesektoren, lærerprofesjonens i skolesektoren osv - skal erstattes av en felles management-tenkning. Kann-Christensen bygger sin avhandling på en analyse av omorganiseringer som i to danske folkebibliotek: Tårnby kommune og Århus. Her har hun intervjuet kommunale etatssjefer med ansvar for bibliotek, bibliotekenes ledere og mellomledere og menige bibliotekarer. Et hovedinntrykk man sitter igjen med etter å ha lest hennes avhandling, er at bibliotekene er i ferd med å miste sine ledere. Lederne ser ut til å identifisere seg med NPM-ideologien og forlater det Kann-Christensen kaller den bibliotekariske logikken. Den lever på bibliotekarnivået men ikke i ledergruppene. Velferdssamfunnets grunnleggende institusjoner er skapt av ledere som tenkte som helsearbeidere, lærere, bibliotekarer osv og som la profesjonsfeltets normer til grunn.

Ser vi på vårt eget folkebibliotekvesens historie har det vært tilfelle for sentrale lederskikkelser fra Haakon Nyhus til Else Granheim og Asbjørn Lange-land. De var representanter for det den amerikanske sosiologen Philip Selznick kaller ledelsens statsmannsdimensjon: å forsvare det verdigrunnlaget som konstituerer en institusjon – som gjør biblioteket til et bibliotek, universitetet til et universitet,

skolen til en skole – ikke bare abstrakte «organisasjoner» som kan ledes etter de samme prinsippene – også et trekk ved NPM-tenkningen. Når institusjonslederne ikke lenger spiller denne statsmannsrollen i forhold til profesjonsfeltets normer, trues en viktig del av det verdigrunnlaget som har bidratt til utviklingen av velferdssamfunnets institusjoner. Derfor konkluderer Kann-Christensen slik i sin avhandling: «Biblioteksledere bør indtænke bibliotekar-logikken i sitt arbeid med organisationsudvikling fremover. Et folkebiblioteks beslutningsstruktur bør ikke udelukke bibliotekarer fra det strategiske arbejde».

En av de sentrale begrunnelsene for bibliotek- og informasjonsfaglig utdannede ledere i bibliotekene, er nettopp at profesjonsutdanningen – i tillegg til å gi konkrete kunnskaper - innebærer at studentene i tre eller fem år reflekterer over hva et bibliotek er og hva som er feltets verdigrunnlag og samfunnsoppdrag. Det er forutsetningen for å kunne utøve faglig ledelse.

Gjenreis læreren – det har blitt en parole i den skolepolitiske debatten.

Bør bibliotekfeltets parole være: Gjenreis biblioteklederen?

NYT SOLEN OG HA EN FIN FERIE!

Vi ønsker alle våre
kunder og forbindelser
en riktig god sommer!

Bibliotekenes IT-senter

Klippe, klippe – lime, lime

» På landskonferansen for skolebibliotekarere 2009 i regi av Biblioteksentralen var vi så heldige å få to forelesninger av en av de store internasjonale kapasitetene på skolebibliotek, Dr. Ross J. Todd fra Rutgers University, New Jersey, og leder av CISSL – Center for International Scholarship in School Libraries. Et av mottoene hans, lyder: "Don't water rocks!"

I en mindre gruppesamtale seinere spurte Ross hva deltakerne ville ta med seg hjem til sine egne skoler, og da var det spontane svaret fra en av deltakerne nettopp: "Don't water rocks!" – "ikke kast bort krefter på gold grunn".

Utfordringene

Todd presenterte de viktigste utfordringene skolebiblioteket står overfor i dag slik:

Fra informasjon til kunnskap: Uten elevenes utforskning, ingen begrunnelse for skolebiblioteket. "Evidence-based practice": Vi må dokumentere at vår praksis gir resultater, hvis ikke blir det bare påstander.

Bygge team og partnerskap: Uten samarbeidspartnere er det

begrensede muligheter for endringer.

Bruke Web 2.0 verktøy: Vi må kjenne disse verktøyene for å knytte læring til barnas virkelighet.

Tenke helt nytt om skolebiblioteket. Vi må skape nye visjoner for morgendagens bibliotek.

Dette skiller seg ikke stort ut fra utfordringene slik vi møter dem i det daglige i den norske skolehverdagen, men vi har ingen forskningstradisjon for å løse problemer og forbedre våre tjenester.

Nedlasting og transport

Ross' utgangspunkt var at forskningen viser at elevenes bruk av biblioteket og nettbaserte kilder i oppgaver og prosjekter ofte bidrar lite til læring og dannelse av ny kunnskap. Det vanlige er at læreren introduserer emnet med noen referanser i klasserommet, bibliotekaren følger opp med kilder i biblioteket og på nettet.

Elevene laster ned store mengder informasjon, klipper og limer og prøver å gjøre teksten til sin egen, og lærer seg forskjellige teknikker for å skrive om tekster slik at plagiering ofte

ikke blir oppdaget. Evnene til kritisk tenkning og å utøve kildekritikk utvikles ikke.

Vi ser altså mye transport av informasjon, men ikke nødvendigvis transformering av informasjon til ny kunnskap. Fokus legges gjerne på produktet snarere enn å demonstrere grunnleggende forståelse. En viktig observasjon er at veiledningen ikke følges opp under hele prosessen, og at elevene ikke har de nødvendige ferdigheter til å gjennomføre prosjektene. Gruppearbeid fører gjerne til arbeidsdeling mellom elevene, men lite samarbeid ut over det.

Fra informasjon til kunnskap

En undersøkende tilnærming til læring innebærer at elevene engasjeres i å utforske ulike og ofte motstridende kilder og ideer, for å bygge ny forståelse og utvikle egne synspunkter og perspektiver. Det handler altså om læring, læring for livet. (Ross bruker begrepet "deep learning".) Dette krever stimulerende møter med informasjon – møter som kan fange elevenes interesser og motivere og styre den pågående utforskningen.

Det teoretiske grunnlaget for et slikt paradigmeskifte i utvik-

lingen av den internasjonale informasjons- og bibliotekvitenskapen er lagt av Carol Collier Kuhlthau i boka *Seeking meaning; a process approach to library and information services*. Første utgave kom i 1993, 2. utgave 2004. Hennes modell for informasjonssøkningsprosessen er basert på forskning gjennom flere år og omfatter en rekke feltstudier med bruk av ulike metoder; observasjon, intervjuer og kartlegginger ved spørreskjemaer til lærere, bibliotekarer og elever. Brukerperspektivet, er sentralt og den pedagogiske tilnærmingen er konstruktivistisk. Læring er en prosess der individet aktivt søker å utvide sin forståelse av verden rundt seg.

Kuhlthau deler prosessen inn i seks faser. De seks hovedfasene kan ved første blick minne mye om modeller vi kjenner fra norsk skole for prosjektarbeid eller problembasert læring. Det nye er at her trekkes hele mennesket inn i prosessen: Det handler både om følelser, tanker og handlinger, og disse sidene påvirker prosessen på forskjellige måter gjennom de ulike fasene. *"Guided inquiry"* er den praktiske metoden utformet med utgangspunkt i denne modellen. (Jeg etterlyser en god betegnelse for *"Guided inquiry"* på norsk. *Veiledet utforskning* er det nærmeste jeg kommer. Innholdet er imidlertid klart: det handler om skolebiblioteket som en arena for læring, og om veiledning knyttet til bibliotek og kildebruk gjennom hele informasjonssøkeprosessen.)

Når skal vi gripe inn?

Et hovedpoeng er at elevene ikke overlates til seg sjøl i utforskningsprosessen. Modellen forutsetter tett oppfølging av elevene av lærer(e) og

bibliotekar(er) som samarbeider om å lede elevene gjennom arbeidet slik at dybdekunnskap og forståelse kan utvikles. Elevene kan ha behov for veiledning på alle stadier i prosessen.

Vekk med martyrollen!

Jeg begynte med ett av Ross Todds råd til oss – Don't water rocks! - og slutter med et annet: - Don't play the victim! Skal vi følge hans strategier må vi i mye større grad fokusere på det som er bra, ikke bare ved å peke på skolebibliotekets potensial, men ved å vise hva vi faktisk får til.

Jeg mener vi har mye god praksis i Norge, og det er gjennom praksis at vi har fått mange skolebibliotek av høy standard, ikke minst i de videregående skolene. Slike bibliotek er aldri enkeltpersoners verk, selv om en ildsjel av en bibliotekar ofte er en viktig innsatsfaktor. Støtte fra ledelse og samarbeidende lærere er nødvendig for at skolebiblioteket skal bli en viktig ressurs for å realisere skolens pedagogiske målsettinger. Aktive skolebyråkrater og interesserte skolepolitikere i kommuner og fylker er heller ikke å forakte. Det er gjennom slikt samarbeid og slik alliansebygging vi har fått de mange gode skolebibliotekene vi har.

School libraries works! heter en liten publikasjon fra Research Foundation med data fra 19 amerikanske stater og én kanadisk provins. Her dokumenteres at gode skolebibliotekoppbygg med kvalifisert personale,

Å klippe og lime informasjon, er ikke det samme som å tilegne seg dyp kunnskap.

dvs. med personale som har både bibliotekfaglig og pedagogiske kompetanse, har betydning for elevenes læringsutbytte. Det planlegges å utvide denne undersøkelsen til et internasjonalt prosjekt, og Ross etterlyste norske bidrag og oppfordret oss til å samle data for dokumentere egne resultater.

Oppfølging, nullkonferanse og deling

Konferansen samlet ca 125 deltakere på Olavsgård hotell 26.-27. mars 2009. Nesten halvparten kom fra bibliotek i grunnskolen, mens de øvrige deltakerne fordelte seg på videregående skoler, folke- og fylkesbibliotek, høyere utdanningsinstitusjoner, samt kommunale og fylkeskommunale organer med pedagogiske funksjoner. Alle foredragene og presentasjonene ligger tilgjengelig på <http://skolebibliotek.ning.com/> Dette omfatter PowerPoint-presentasjoner med lydopptak (SlideCast) og tre videoopptak med Ross Todd og Ellen Sundt, foredrag fra parallellsesjonene og referater fra

«Ross' utgangspunkt var at forskningen viser at elevenes bruk av biblioteket og nettbaserte kilder i oppgaver og prosjekter ofte bidrar lite til læring og dannelse av ny kunnskap.»

Nullkonferansenes debatter. Det skjedde altså mye annet spennende på konferansen, men jeg har valgt å fokusere på Todds bidrag.

Nullkonferansene (Unconference) var en ny erfaring for mange. Temaene var basert på ønsker fra deltakeren, gruppeledere ble utpekt og hver gruppe valgte to referenter. Det hele fungerte veldig bra. Gjennom den grundige dokumentasjonen av hele konferansen kan mange flere enn de som deltok få glede av foredragene, og mulighet til å delta i de videre diskusjonene om aktuelle skolebibliotekspørsmål. Det handler om deling av kunnskap og erfaringer, og det er en utfordring til oss alle om å følge opp.

Kilder

Kuhlthau, Carol Collier (2004) Seeking meaning: a process approach to library and information services. 2. ed. Westport, CT.

Kuhlthau, Carol Collier (2006) Guided inquiry: learning in the 21st century Westport, CT.

School libraries works! Research Foundation

Todd, Ross James (2009) School libraries and learning – What are the challenges?

Landskonferanse for skolebibliotek 2009.

Todd, Ross James (2009) Guided inquiry: learning in the school library

Landskonferanse for skolebibliotek 2009.

Fem stipendiater tatt opp til førstebibliotekarprogrammet

Høgskolen i Oslo (HiO) utvalg for førstelektorprogrammet har gjort vedtak om opptak til ordinært førstelektorprogram og til Norges første førstebibliotekarprogram.

De fem som kom gjennom nåløyet for bibliotekmodulen er:

Jannicke Røgler, Fylkesbiblioteket Buskerud
Anett K Kolstad, Læringssenteret, Høgskolen i Oslo
Thomas Brevik, Sjøkrigsskolen
Heidi Kristin Olsen, Høgskolen i Vestfold
Jingru Høivik, Nasjonalbiblioteket, redusert program 3 år.

I tillegg ble det tatt opp 7 stipendiater til ordinært førstelektorprogram.

Førstebibliotekarprogrammet vil gå over 5 år med en arbeidsbelastning på 50 % stilling. Programmet omfatter en felles obligatorisk del og valgfrie tilleggskurs som til sammen har et omfang tilsvarende 60 studiepoeng i tillegg til deltakernes egne prosjektarbeider.

Førstebibliotekarprogrammet disponerer et eget utviklingslaboratorium i HiOs læringssenter (LATINA/lab). Dette gir en samlende organisatorisk, teknisk og sosial ramme for praksisdelene i samtlige kurs.

Oppstarten av førstebibliotekarprogrammet betyr at vi nå har fått en vei til kvalifisering til førstekompetanse for bibliotekarer. I tillegg vil det innebære en vesentlig styrking av utviklingsressursene innen bibliotekfagfeltet som vil kunne få nasjonal betydning.

- Lars Egeland, læringssenterdirektør HiO

Messequiz 2009

Vi arrangerer også i år messequiz hvor tre heldige vinnere får billetter til bokmessa i Göteborg 24.-27. september 2009. Billettene gir adgang til samtlige seminarer og inkluderer inngangsbillett til messa alle fire dager. Ordinær pris per billett er SEK 2375.

1. Flere seminar handler om Norge på årets messe. De presenteres under et fellesnavn. Hvilket?

- a. Seminar fra Norge
- b. Stemmer fra Norge
- c. Bøker fra Norge

2. Hvilket år var Norge tema på Bokmessa?

- a. 1987
- b. 1988
- c. 1999

3. Årets tema er Spania, og flere spanskpråklige forfattere deltar, blant annet Isabel Allende. Hva heter den siste boka hennes?

- a. The sum of all fears
- b. The sum of our days
- c. The sum of every spirit

4. Når holdes Bokmessa i 2010?

- a. 23.-26. september
- b. 24.-27. september
- c. 25.-28. september

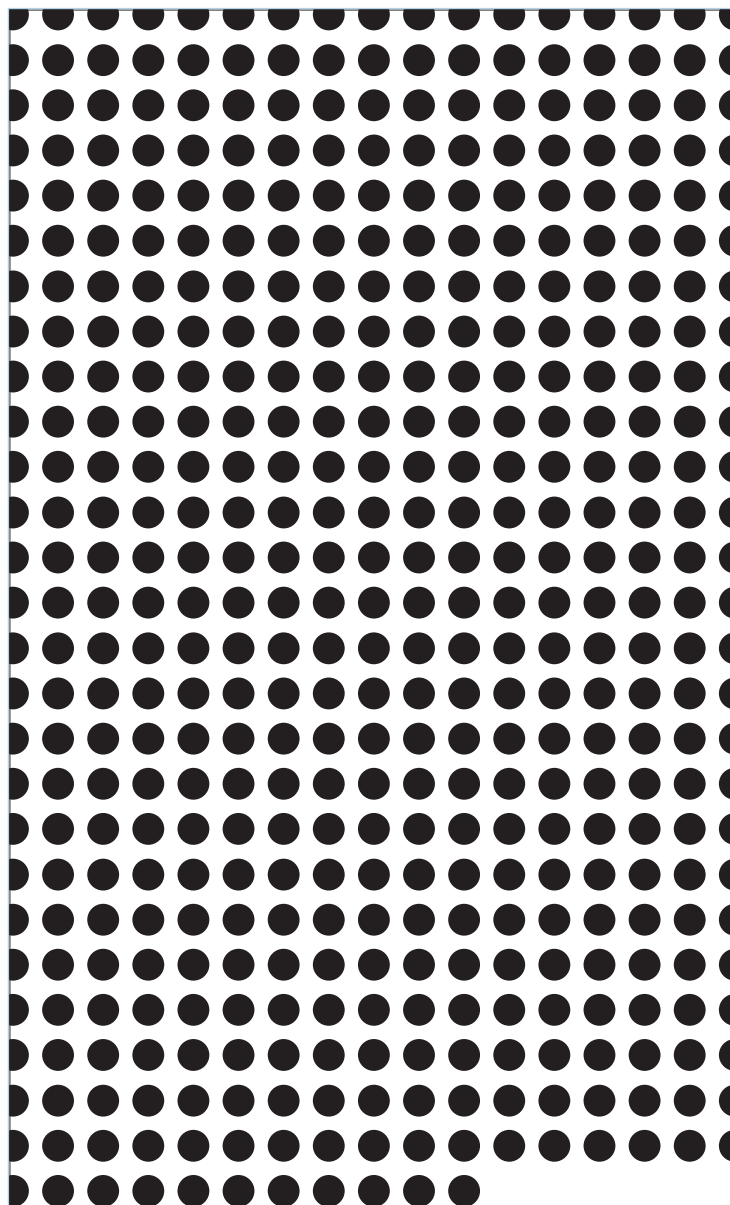
5. Hvor mange år feirer Bokmessa i 2024?

- a. 30 år
- b. 35 år
- c. 40 år

Du finner svarene ved å lete på <http://bok-bibliotek.se>
Quizen ligger også ute på <http://www.bokogbibliotek.no>

Send svarene til redaksjon@bokogbibliotek.no
og merk mailen "Messe 2009"

Lykke til!

Noen av punktene på programmet.

Dette er et utvalg, totalt vil det presenteres over 2000 programpunkter på Bokmessen i år. At Bokmessen er en utmerket anledning til videreutdanning, har mange bibliotekarer allerede oppdaget.

Les mer på www.bokmassan.se og besøk oss på Svenska Mässan i Göteborg 24.-27. september.

Oppdag ny kunnskap med WolframAlpha!

Det er grunn til å tro at WolframAlpha kan komme til å ta en del av de rene faktasøkene både fra Google og Wikipedia. For oss nordmenn og ikke minst bibliotekarer blir det selvsagt spennende å se hvordan WolframAlpha er tilpasset norsk språk og norske fakta.

Av Tore Brattli,
førstelektor
i dokumenta-
sjonsvitenskap
ved Universi-
tetet i Tromsø
(UiT)

I datamaskinens barn-
dom var det stor tro på
at den nye oppfinnelsen
snart skulle kunne svare oss på
avanserte spørsmål om alt fra
kjernefysikk til meningen med
livet. I dag vet vi bedre. Selv
Google kan best sammenlignes

med en hund som er trent opp til
å hente inn avisen hver morgen.
Et enkelt gjøremål der den ikke
trenger å forstå seg på innholdet
i avisen.

Men nå lanseres det en
kunnskapsmaskin som selv
regner ut svaret, i stedet for å

returnere dokumenter som
tilfeldigvis ligner på spørsmålet
ditt. En maskin som skal kunne
gi gode svar på spørsmål som
ingen tidligere har stilt og som
etter sigende skal inneholde
nesten like mye fakta som i alle
fagbibliotek til sammen.

Selv Google kan best sammenlignes med en hund som er trent opp til å hente inn avisen hver morgen. Et enkelt gjøremål der den ikke trenger å forstå seg på innholdet i avisen.

Superavansert kalkulator

WolframAlpha (<http://www.wolframalpha.com/>) er en helt ny type søkemotor spesielt beregnet på søk etter faktainformasjon. Egentlig er det ikke en søkemotor i klassisk forstand, men mer en slags superavansert

kalkulator som kan regne ut det aller meste med utgangspunkt i data, formler og oppskrifter. WolframAlpha (WA) kan gi deg svar på spørsmål som aldri før verken har blitt stilt eller besvart. Dette i motsetning til søketjenester som f.eks. BIBSYS

eller Google, som utelukkende returnerer dokumenter med nedtegnet kunnskap som forhåpentligvis kan besvare brukerens spørsmål eller hjelpe dem på veien.

Noen typer informasjon hentes opplagt best ut fra

«Målet har ifølge sjefsutvikler Stephen Wolfram vært å gjøre all vår sivilisasjons systematiske kunnskap beregnbar (!).»

tradisjonelle dokumenter som bøker, artikler, oppslagsverk eller nettsider. For andre typer informasjon er slike kilder mindre egnet. Et banalt eksempel er multiplikasjon. Det er bedre å kunne multiplisere enn å slå opp i en tabell med svar på alle mulige slags multiplikasjonsstykker. Et mer avansert eksempel kan være tidspunkt for alle totale solformørkelser i det 22 århundre sett fra Lindesnes. Et spørsmål som det er usannsynlig å finne svar på i Google og som det er vanskelig å regne ut selv for folk flest, men som vil være enkelt for WA.

For spørsmål om meningen med livet eller tips om ny sofa som kan matche den brune rokokkostolen er det nok bedre å bruke BIBSYS/Google. WA er først og fremst for faktasøk og målet har ifølge sjefsutvikler Stephen Wolfram vært å gjøre all vår sivilisasjons systematiske kunnskap beregnbar (!).

VG og New York Times

WA har utrolig nok vært en godt bevart hemmelighet frem til første artikkel ble publisert på Wolframs egen blogg (<http://blog.wolfram.com/>) 5. mars 2009. I den første tiden fikk WA mest oppmerksomhet i blogger, men også enkelte aviser som VG og The New York Times var tidlig ute med artikler.

Etter Wolframs demonstrasjon og webcast på Harvard universitetet 28. april, har oppmerksomheten økt betraktelig i alle medier. De fleste av dem som har fått demonstrert WA virker svært så entusiastiske for å si det mildt.

Bakgrunnen for WA

Og det er grunn til å ha store forhåpninger til Wolfram Alpha. Tjenesten er utviklet av firmaet Wolfram Research, mest kjent

for den matematiske programvaren Mathematica og sin genierklærte grunnlegger Stephen Wolfram. For tiden jobber 250 ansatte bare med WA. Wolfram skrev høyt siterte (441 i ISI-WoK) artikler innen partikkelfysikk allerede som 17-åring og fikk Ph.D. da han var 20. På 90-tallet forsket Wolfram mye på celleautomater (en slags primitive datamaskiner), noe som i 2002 resulterte i den relativt kontroversielle boka "A new kind of science" (NKS). Ideen her er at selv de mest komplekse ting kan beskrives ved hjelp av enkle regler. Som han selv sier om forutsetningene for WA:

«I had two crucial ingredients: Mathematica and NKS. With Mathematica, I had a symbolic language to represent anything—as well as the algorithmic power to do any kind of computation. And with NKS, I had a paradigm for understanding how all sorts of complexity could arise from simple rules.»

Som en kuriositet kan nevnes at Wolfram Research også er matematiske konsulenter for TV-serien Numb3rs.

Mer om hva WA er for noe og hvordan den fungerer

For brukeren består WA av et lekkert brukergrensesnitt med et enkelt søkefelt i kjent Google-stil. Søkespråket kan for mange formål også være likt. Et enkelt søk kan bestå av kun å hente fram data (f.eks. høyden på Mt. Everest), mens et mer avansert søk (f.eks. solnedgang 15. sept. samme sted) kan kreve både data og bruk av formler. Det eneste brukeren trenger å gjøre er å skrive inn spørsmålet, mens WA tar seg av data, formler, utregninger og selvsagt svaret. Mange enkle spørsmål har enkle svar selv om de er atskilt av

kompliserte utregninger.

Det er også grunn til å tro at WA også kan brukes som en avansert symbolsk kalkulator som kan løse ligninger, forenkle matematiske uttrykk, plote grafer, osv. WA består av 4 deler:

- **Dataforvaring:** Innsamling, vasking og organisering av data fra "statistiske sentralbyråer", oppslagsverk, håndbøker o.l. Foreløpig antydes det mer enn 20.000.000.000.000 "fakta". WA legger mye prestisje i å ha høy datakvalitet. Dette har vist seg å være ei stor utfordring siden kontroller har avslørt varierende kvalitet også fra anerkjente kilder. Brukere kan bidra med egne data, men det vil ikke være fritt fram som i Wikipedia. WA ønsker å sjekke alt som legges inn og kilder vil refereres i den grad det er mulig.
- **Beregningsdelen:** Består av formler, algoritmer (oppskrifter), modeller o.l. Selv om det selvsagt finnes et enormt antall slike formler, ser det heldigvis ut til å være et endelig håndterbart antall. I tilfeller der det eksisterer ulike oppfatninger (f.eks. ulike universmodeller) skal WA gi uttrykk for dette og gi brukeren mulighet til å velge ønsket modell.
- **Lingvistisk analyse av spørninger:** Det har vist seg enklere enn først antatt å tolke spørninger i naturlig språk. Tolkingen består i hovedsak av å knytte spørningen til et endelig antall entitets-typer, formler o.l. i WA, noe som er mye enklere enn å forstå tekst generelt.
- **Presentasjon:** For mange spørsmål finnes det nesten ubegrenset med mer eller mindre relevant informasjon som kan beregnes. Utfordringen har vært og automatisk kunne trekke ut det viktigste og presentere det på

en forståelig måte. Mange svar vil inkludere menyer for alternative presentasjoner og lenker til videresøk, bl.a. Wikipedia.

Allerede ved oppstarten dekker WA rundt 90 prosent av innholdet i et typisk reference library innen viktige disipliner som realfag, medisin, samfunnsfag og teknologi. I tillegg kan også brukerne bidra med sine egne data og formler, både som en del av spørringen eller ved å få dem inkludert i WA.

Noen vil kanskje få assosiasjoner til HAL 9000 og kunstig intelligens, men WA er ikke noen av delene. En bedre sammenligning er kanskje data fra Statistisk sentralbyrå, Meteorologisk institutt, Statens kartverk og en mengde andre institusjoner, sammen med alle mulige formler, oppskrifter og modeller. Til sammenligning er SSB er godt i gang med å kunne tilby mer fleksible presentasjonsmuligheter, men det er i hovedsak utdrag av ferdig utregnet statistikk og ingen verktøy for selv å kunne regne ut svar på egne spørsmål. Det WA ser ut til å ha klart er nettopp det å få alle slags data knyttet mot relevante formler og oppskrifter på en måte som gjør det enkelt å regne ut "alt" som ønskes.

Eksempler på WA-søk

Med forbehold om dekning innen norske forhold spesielt og bruk av norsk språk, kan dette være eksempler på søk i WA:

- Oslo = gir faktainformasjon

om byen

- weather Oslo 1990 = gir værstatistikk for Oslo for året 1990
- weather in Oslo when Jens Stoltenberg was born = 0,2°C i snitt, litt sol men for det meste overskyet
- 5 mol H_2SO_4 = bl.a. hva du trenger for å lage denne mengden svovelsyre
- jernbanelengde versus BNP = liste over land der Norge ser ut til å ligge på 42. plass
- rød + Gul = Oransje, i tillegg til bølgelengde, HTML-kode o.l.
- president i Brasil i 1922 = Epitácio da Silva Pessoa og Artur da Silva Bernardes
- distance earth moon 21.07.2009 = 357464 km (varierer tross alt med 42592 km)
- 343g gull = verdi, volum, varmekapasitet, osv.
- Internet users in Europe = antall, fordelt på land, økning per år, osv.
- LDL 7,5 male age 40 = nivå av kolesterol satt i sammenheng
- lån 2.500.000 kr 3,25 % 20 år = renter og avdrag på lån
- D sharp minor = bl.a. ei lydfil som kan avspilles
- height Mt Everest / length Golden Gate bridge = 3,23273657
- forventet lengde på ekteskap i forhold til alder ved inngåelse = ???
- vitenskapelige ansatte per avlagte PhD ved norske universiteter = ???
- 2 glass appelsinjuice ei skive cheddarost = bl.a. næringsinnhold sammenlignet

- Forventet levetid for 50-årige kvinner fra Troms som røyker 20 sigaretter daglig og har BMI 35 = ???

Tilgang og abonnement

WA er i utgangspunktet gratis, men det vil komme tilbud om betalingstjenester der det f.eks. blir mulig å laste inn egne data, formler o.l. til mer spesialiserte formål. Litt reklame må man også regne med, men ikke mer enn det som i dag er vanlig i f. eks. Google.

Det vil være fleksible muligheter til å kommunisere med WA på ulike nivåer fra andre nettsider eller dataprogrammer ved bruk av API-er og svarene vil være tilgjengelig i flere formater inkl. PDF og Mathematica notebook (for mer avanserte beregninger).

Konkurrent til Google?

Flere har allerede spekulert i om WA kan bli en konkurrent til Google, men tjenestene har nok relativt ulike bruksområder. Likevel er det grunn til å tro at WA kan komme til å ta en del av de rene faktasøkene både fra Google og Wikipedia.

For oss nordmenn og ikke minst bibliotekarer blir det selvsagt spennende å se hvordan WA er tilpasset norsk språk og norske fakta. Uansett ser det ut til å være en utrolig interessant søketjeneste som åpner 29. mai 2009. (Bok og Biblioteks deadline var før denne datoen.)

«Noen vil kanskje få assosiasjoner til HAL 9000 og kunstig intelligens, men WA er ikke noen av delene.»

Jorunn Fykse (t.v.) er leseombud en gang i uka. Marta Hauge og Gustav Bredeesen på Kleppetunet bukolektiv følger med når hun leser fortellinger eller drar i gang en sang.

Populært med leseombud

Den yngste er 19, den eldste 87. Vi snakker om leseombudene på Klepp.

Klepp bibliotek på Jæren ble tidligere i år kåret av foreningen

Leser søker bok til Bok til alle-bibliotek 2008. En viktig grunn til det, er satsingen på leseombud. I dag har de 13 aktive leseombud i stallen. Den yngste er 19. Den eldste 87. Ikke verst i en kommune med i overkant av 16.000 innbyggere.

Ikke bare for eldre

Det er frivillige fra frivillighets-sentralen, eller ansatte i helsesektoren, som leser for grupper eller enkeltpersoner, forteller Reidun

Ihle Pedersen, kontaktpersonen for leseombudene ved folkebiblioteket i Klepp. – De frivillige leser ofte hver 14. dag. De ansatte leser innimellom når de får tid. De leser for eksempel aviser, fortsetter hun.

Det er ikke romaner det går mest i. Siden det kan gå 14 dager mellom hvert besøk, og mange av de som blir lest for har dårlig hukommelse, er ikke slike lange historier så godt egnet. Derimot er kortere historier populære. Spesielt hvis de har et lokalt tilsnitt.

De fleste som leses for, er

eldre. Ofte er de demente. Men også andre har nytte av leseombudene. Blant annet får fire somaliske ungdommer dette tilbudet på ungdomsskolen. Det gir dem nyttig språktrening. En psykisk utviklingshemmet blir også lest for.

– Samarbeidet med frivillighetssentralen, som vi får de fleste leseombudene fra, er meget godt. Mange leseombud er pensjonister. Men det finnes også noen som er i jobb, som leser på fritida, sier Ihle Pedersen.

Jæren folkehøgskole ligger et par steinkast fra biblioteket.

Tekst og foto:
Kjetil S. Grønne-
stad, frilansjo-
urnalist

Elevene på linja for sosialt arbeid der, kan også velge å bli leseombud. Det har to av folkehøgskoleelevene gjort.

Ikke arbeidskrevende

– Jeg tror vi kom godt ut med leseombud fordi vi ved oppstarten høsten 2007 hadde et møte med frivillighetssentralen og helsepersonell. Der fikk vi informert om det nye tilbudet. Det fantes folk som leste høyt allerede, men nå ble dette satt i system, forteller Ihle Pedersen.

Hun synes ikke det er arbeidskrevende å jobbe med leseombud. Hun har fellesmøter med dem 2-3 ganger hvert år. Da informerer hun om nye aktuelle bøker. På møtene får også leseombudene mulighet til å utveksle erfaringer seg i mellom.

– Når frivillighetssentralen har fått inn et nytt leseombud, sender de henne til meg (alle leseombud er kvinner). Jeg informerer om hva det å være leseombud innebærer. Hvis det er ønskelig, får hun et eget «leseombudslånekort». Navnet på det nye leseombudet sendes til Leser søker bok. De sender aktuelt materiell direkte til henne, forteller hun.

Biblioteket får noen av bøkene leseombudene kan bruke, men mesteparten dekker de inn av eget budsjett. Ifølge Ihle Pedersen forsøker de å kjøpe inn mesteparten fra katalogen til Leser søker bok.

Nå ønsker de å utvide tilbudet, slik at flere kan lese for flyktninger. Da er planen å arrangere høytlesing for denne gruppen i biblioteklokale.

– Det å være kontaktperson for leseombud, er ikke noen stor del av jobben min. Det går stort sett av seg selv. Jeg driver møtene 2-3 ganger i året. Jeg oppdaterer boksamlingen og informerer de nye leseombudene.

Det å ha leseombud, er viktig. Nå får vi gitt et godt tilbud til flere enn før, sier hun.

Anbefales

Jorunn Fykse (71) er pensjonert psykiatrisk sykepleier fra kommunehelsetjenesten. Hver tirsdag leser hun høyt flere steder i Klepp. Et av stedene hun besøker er Kleppetunet bukolektiv for demente.

– Da jeg sluttet i jobben i fjor, fant jeg fort ut at det ble for kjedelig å gå hjemme. Jeg elsker å lese selv. Derfor passet dette med leseombud bra for min del. Jeg liker det svært godt, sier hun.

Med sin arbeidsbakgrunn har hun erfaring med demente-pasienter. – Jeg vet hva jeg skal lese for dem. Og hvordan, slår hun fast.

Seksjonsleder Svanag Rasmussen ved Kleppetunet bukolektiv, bekrefter at erfarin-

gene med leseombud er gode. Hun får stadig gode tilbakemeldinger fra de ansatte, og ser tydelig at beboerne storkoser seg når Jorunn Fykse er på besøk.

På flere sykehjem kan det skorte på aktiviteter. Ethvert tilbud vil derfor som regel mottas med takk. Rasmussen sier likevel at det er spesielt når deres leseombud kommer. – Kombinasjonen av lesing, fortelling og sang, fanger beboerne våre. Det er også trygt for dem at det er samme person som kommer hver gang, sier hun og anbefaler ordningen med leseombud på det varmeste.

– De er heldige alle som får tilbud om leseombud. Jeg har bare positive erfaringer, slår hun fast.

Reidun Ihle Pedersen ved Klepp bibliotek er stolt over tilbudet om leseombud, som her fra Kleppetunet bukolektiv.

Nyttig for Namdalen

Prosjektet Namdalsbibliotekene har hevet de ansattes kompetanse, gitt brukerne et bedre tilbud – og datasystemet en høyst nødvendig oppgradering.

» Forarbeidet til prosjektet Namdalsbibliotekene, startet i 2003. I 2005 ble det satt i gang. De 14 nord-trønderske kommunene som var med, ble delt inn i tre regioner: Ytre, Midtre og Indre Namdalen. Fylkesbiblioteket i Nord-Trøndelag tok på seg rollen som koordinator, mens ABM-utvikling, Nord-Trøndelag fylkeskommune og kommunene sørget for startfinansieringen.

Interkommunalt

– Vi i biblioteksektoren er ikke alltid så gode på samarbeid, slår fylkesbiblioteksjef i Nord-Trøndelag, Kristin Storvig, fast. –

Dette er imidlertid ikke noe politisk problem. Det finnes mange gode eksempler på interkommunalt samarbeid i Namdalsregionen, blant annet innen IKT og søppelhåndtering, fortsetter hun. Og idéen til Namdalsprosjektet kom nettopp fra politisk hold, fra en varaordfører i Namsskogan kommune.

De fleste bibliotekene i Namdalen, som i mange andre tynt befolka regioner, er små. Og ressursene er begrensa. Når hver enkelt bibliotekar sitter alene på hver sin tue, blir det vanskelig å lansere nye tiltak. Det var nettopp dette en ville gjøre noe med. Slik sett kan Namdalsbi-

bliotekene kalles et organisasjonsutviklingsprosjekt. Inspirasjon til hvordan gjøre dette rent praktisk, ble hentet fra tilsvarende prosjekt i blant annet Østfold og Hordaland.

Men ingenting skjer uten penger. Etter avtale med kommuneledelsene, ble derfor 10% av bibliotekenes ressurser forbeholdt prosjektet. Tilskudd fra ABM-utvikling og fylket gjorde det mulig å engasjere en koordinator i 40% stilling i hver region. Prosjektmidlene gjorde det også mulig å oppgradere bibliotekenes programvare, slik at de ble tilgjengelig med nye tjenester på nettet.

Fylkesbiblioteksjef i Nord-Trøndelag, Kristin Storvig, syntes det var inspirerende å jobbe med Namdalsbibliotekene. Et av resultatene er en felles nettportal for regionens 14 bibliotek.

**Tekst og foto:
Kjetil S.
Grønnestad**

Sigrunn Solbakken, biblioteksjef i Snåsa, har sett resultater av satsingen på Namdalsbibliotekene. Hun fikk arrangere forfattertreff med Torill Brekke. Det hadde hun ikke hatt ressurser til alene.

Fylkesbiblioteket sørget for å opprette møteplasser. De ble etablert på flere nivå, fra Grongseminar som er åpent for alle, til rene lederteamsmøter.

– Det har vært en stor inspirasjon å jobbe med Namdalsbibliotekene. Vi ser at vi har lyktes med å få til samarbeid og kompetanseheving på tvers av kommunegrensene, sier Storvig.

Nye kolleger

Den kanskje største fordelen med Namdalsprosjektet, var at bibliotekarene følte de fikk kolleger. Møteplassene som ble opprettet, sørget for at de ble kjent med bibliotekarene i nabokommunene. Nå satt de ikke lenger alene hver for seg, kun opptatt med å få unna de daglige oppgavene.

– Bibliotekarene har fått mulighet til å luften idéer, for eksempel om en skal opprette barnehagebibliotek eller arrangere forfatterbesøk. Det er

vanskelig å være kreativ alene. En må ha noen å diskutere idéene sine med, slår Storvig fast.

Sigrunn Solbakken, biblioteksjef i Snåsa, var i utgangspunktet skeptisk til Namdalsbibliotekene. Hun har opplevd at det er mange prosjekt det kommer lite ut av. Men hun ble omvendt, og er nå svært fornøyd. – For oss på små bibliotek, ble det aldri noen store planer. Men nå har vi fått den nødvendige puffen og inspirasjonen. Ikke minst er det kjekt å ha fått flere kolleger, når jeg ellers alltid er alene om alt. Jeg har fått noen å diskutere med, å dele erfaringer og meninger med. Og det ble mye lettere å løfte telefonrøret når jeg kan spørre folk jeg kjenner, forteller hun.

Dessuten ser hun at biblioteket, gjennom deltakelsen i Namdalsbibliotekene, har fått større slagkraft overfor politikerne. – Det er tyngre for en

politiker å si nei i en sak nå, dersom nabokommunene sier ja, sier Solbakken.

Bedre datasystem

Datamessig har Namdalsbibliotekene betydd mye. Flere av bibliotekene hadde avleggs datasystem, med heller mangelfulle databaser. Beate Bjørklund oppdaget dette da hun som nyutdannet bibliotekar fra Universitetet i Tromsø i 2005, startet i stillingen som biblioteksjef i Grong. – På universitetet fikk jeg høre at det ikke var nødvendig å lære manuelle utlånsteknikker, fordi det ikke lenger fantes bibliotek som ikke hadde utlån på data. Det stemte ikke her i Grong, smiler hun litt oppgitt ved tanken.

I dag har bibliotekene i Namdalen nytt datasystem (Mikromarc 2). Bjørklund har vært engasjert i å lære opp andre bibliotekarer i bruken av det. Boksamlingene er lagt inn i

Beate Bjørklund, biblioteksjef i Grong, er svak for fantasyliteratur. Gjennom Namdalsbibliotekene fikk hun muligheten til besøke hver eneste ungdomsskoleklasse i Indre Namdalen og fortelle om denne genren.

databaser, og via Trøndelag Samsøk kan publikum søke etter samme bok i alle de 14 bibliotekenes baser samtidig.

– Prosjektmidlene vi fikk til å kjøpe inn Mikromarc 2 har vært svært positivt for oss, sier Bjørklund.

Ved siden av å kunne søke i flere bokbaser samtidig, har Namdalsbibliotekene gitt brukerne enda en fordel. De har fått nasjonale lånekort. Dermed kan de låne bøker i hvert eneste et av bibliotekene i Namdalen.

– Dette fikk vi på plass mye raskere enn hva vi ellers ville fått, sier fylkesbiblioteksjef Storvig. – Det setter Namdalsbibliotekene inn i en større sammenheng. Samtidig er det praktisk i en region der mange er mobile og vant til å bruke tjenester på tvers av kommunegrensene.

Føres videre

Nå er prosjektet formelt avslutta. Storvig så det ble vanskelig å spleise på de tre interkommunale koordinatorstillingene utover selve prosjektfasen. De er derfor kuttet ut. Men selv om koordinatormidlene er borte, føres prosjektets visjoner videre.

– Alle møteplasser fortsetter som før. Rollen som koordinator vil gå på omgang ved at biblioteksjefen som er ansvarlig for neste regionmøte, får denne rollen, forteller Storvig.

Fakta

Nettadresse: www.namdalsbibliotekene.no

Namdalsprosjektet resulterte i følgende møteplasser:

Regionmøter – for biblioteksjefene innen hver region, og andre ansatte hvis nødvendig.

Grongseminar – for alle biblioteksjefene i Namdalen, men også åpent for alle.

Styringsgruppemøter – 1 ordfører fra hver region, de 3 koordinatorene og fylkesbiblioteksjefen.

Lederteam – koordinatorene og fylkesbiblioteksjefen.

Disse kommunene er med:

Ytre Namdalen: Leka, Nærøy, Vikna

Midtre Namdalen: Flatanger, Fosnes, Namsos, Namdalseid, Overhalla

Indre Namdalen: Grong, Høylandet, Namsskogan, Lierne, Røyrvik, Snåsa

Kildekritikk, takk

» Vi kan ofte høre elever ironisere over lærernes manglende tekniske ferdigheter. Men selv om elevene vet hvordan de skal taste inn søkeord i Google eller lage profil på Facebook, så har de som regel liten eller ingen kompetanse når det gjelder for eksempel kildekritikk. Dette er kanskje den mest kritiske kompetansen i det moderne informasjonssamfunnet, og det er lærerne som må lære elevene kildekritikk. Men det krever lærere som utnytter IKT i undervisningen og som trekker inn elevenes brede erfaring med medier som en ressurs i undervisningen, kan vi lese på <http://deltemeninger.no/>

Frp og bibliotekene

» I sitt forslag til partiprogram som skal vedtas i helgen forslår partiet å redusere bibliotektilbudet.

Frp mener at utlån av dataspill, cd og dvd'er ved bibliotekene bør reduseres for å unngå konkurranse med det private næringslivet.

- Når det gjelder direkte tjenester som går på nærmest gratis utleie av film og musikk, så er man direkte inne og konkurrerer med de som er næringsyttere i forhold til det, sier nestleder Per Sandberg (bildet) til NRK 22.5.2009.

15 år som leverandør av strekkodeløsninger!

Interconnect as Postboks 118, 1332 Østerås
Tlf. 67 16 64 00 • Faks 67 14 97 20
E-post: bjorn.apold@interconnect.no
- to streker under svaret!

Etikett- og strekkodeskrivere fra DATAMAX

Interconnect tilbyr et komplett sortiment av etikett- og strekkode-
Våre systemer er markedsledende for bruk i bibliotek, og vi har de de beste referanser.

Bartender etikett program – gir deg fleksibilitet

Bartender er et meget avansert, men samtidig brukervennlig program for utforming og produksjon av etiketter. Programmet støtter nær sagt alle skrivere som finnes på markedet, strekkodeskrivere inkludert. Data kan hentes fra tastatur, fil eller database. Vi leverer etiketter og fargebånd.
Etikettene er meget slitesterke og har et lim som fester meget godt over lang tid.

Strekkodelesere fra Hand Held PRODUCTS

Interconnect tilbyr et komplett sortiment av strekkodelesere fra Hand Held Products. Selskapet har lang erfaring og ligger til enhver tid i forkant teknologisk.

Interconnect tilbyr pålitelig og fremtidsrettet strekkodeutstyr som enkelt, raskt, sikkert og økonomisk gir deg det du trenger for ditt bibliotek!

Kontakt oss: www.interconnect.no
Telefon: 67 16 64 00 - Telefaks: 67 14 97 20

Ideologiske amøbar og bibliotekmeldinga

Den bibliotekariske tenkemåten

Av Lars Petter Sveen, student ved Høgskolen i Oslo, avd. JBI

Rett før påske rakk Trond Giske å levere frå seg Bibliotekmeldinga. Som bibliotekarstudent var eg nærast yr over eit rykande fersk dokument frå kulturministaren, eit dokument som omhandla yrket og profesjonen eg utdannar meg til. Var det noko som skulle få meg og mine medstudentar til å blusse opp, så måtte det vere dette. Var du ikkje engasjert i fagområdet og profesjonen din no, så blir du det aldri, tenkte eg.

Eg må openlyst ha tenkt feil, for eg har enda ikkje høyrte nokon av mine medstudentar seie eit ord om meldinga. Eller enda verre: Eg har ikkje høyrte dei vere frustrert eller arg eller rett og slett forbanna. Mange har venta lenge på bibliotekmeldinga, både innanfor fagmiljøet og i biblioteksektoren. Men ikkje studentane, verkar det som. Da eg spurte ein av mine medelevar om han ville bli med og banke på kontoret til dekan Øivind Frisvold og høyre kva han meinte om meldinga, fekk eg til svar: "Eg har faktisk ingen interesse av bibliotekmeldinga." Det var som å høyre ein kristen seie han ikkje er interessert i Bibelen. Eller nei, det blir feil, da vil vel Giske eller nokon i Nasjonalbiblioteket vere Gud, og da blir bildet noko ute av proporsjonar. La oss heller seie: Det var som å høyre ein fotballspelar seie han ikkje er interessert i fotballen.

Det er ikkje mange å spele ball med når ein er bibliotekarstudent og engasjerar seg for

faget. Eit engasjement som strekk seg utover pensum, oppgåver, og karakterar på vitnemålet verkar nærast framand for det store fleirtalet studentar på utdanninga. Kvifor er det slik? Er det på grunn av manglande kunnskap om kva for ei rolle biblioteket og bibliotekaren har i samfunnet?

Eg trur mange av mine medstudentar har store kunnskapar om kva biblioteket er, og kva for demokratisk funksjon det har. Men eg trur også mine medstudentar er ideologiske amøbar: Vi siterer ein floskel om at biblioteka er viktige demokratiske institusjonar, men det betyr ingenting for oss i praksis. Gje meg heller ein Frpar som seier biblioteket bør koste pengar, framfor ein bibliotekarstudent som seier biblioteket skal vere gratis. Førstnemnte har ideologi i botn, sistnemnte har ein jobb og inntekt i sikte.

Kunnskap burde få ein til å gjere noko, men kva for kunnskap er det da studentane på faget tek med seg? Lærer vi at eit offentleg dokument som skal vere retningsgivande for profesjonen vår ikkje betyr noko? Eller er det berre mangel på stimulans som får oss til å ikkje bry oss?

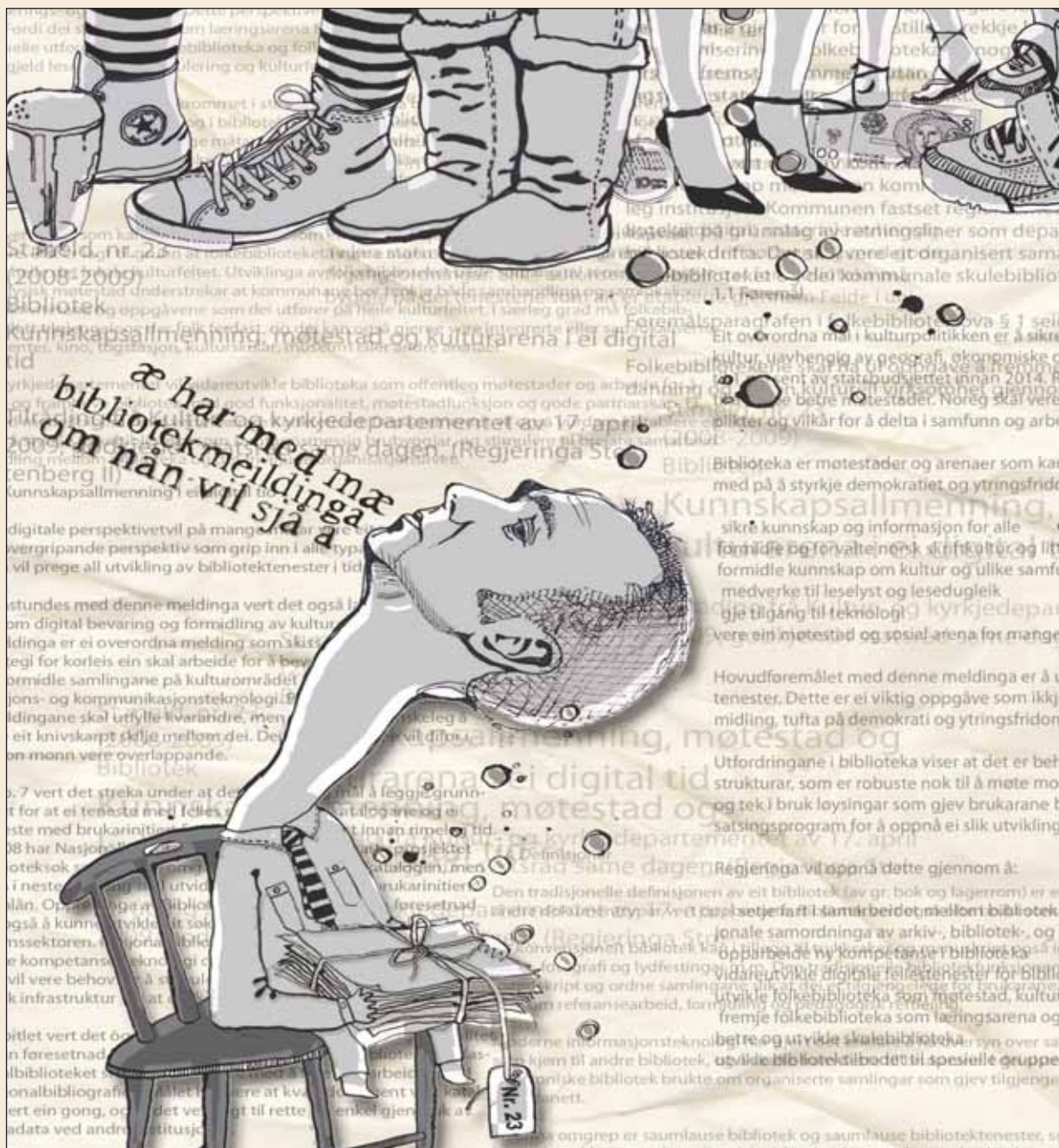
For kven er det som utfordrar bibliotekarstudentane? Kva tid blir vi provosert?

Er det eit tidspunkt vi burde blitt provosert, så er det no. Kulturminister Giske har nett levert frå seg bibliotekmeldinga.

Det eit takk og farvel til det vesle håpet om at Arbeidarpartiet skulle gjere noko som helst for biblioteka.

Giske og den raudgrøne regjeringa har utsett meldinga i lang tid. Det i seg sjølv vitnar om nedprioritering. Men å utsette meldinga heilt til starten av april 2009, våren før stortingsvalet, er i praksis å seie at ein ikkje har tenkt å gjere noko som helst. Giske er ein politiskar som kan spelet, han veit at denne meldinga vil bety ingenting dersom det raudgrøne regjeringsprosjektet fell til hausten. I staden for å lansere tiltak kulturministeren kunne gjort noko med tidlegare i regjeringas 4 år, så slepp han ei blekke han kan pynte seg med utan å løfte ein finger. Og han gjer det fordi han veit han slepp unna med det. Sp og SV har ikkje tatt til ordet for noko som helst. Opposisjonen verker meir interessert i sine eigne partileiarar. Og media, vel, kva skriv dei om biblioteka? Dagbladet har hatt ein serie der etablerte forfattarar har fortalt at biblioteket er ein fin stad. Nok eit stykke grensesprengande journalistikk frå den døydande avisa.

Innhaldsmessig er meldinga svak. Det er eit teikn på at venstresida i Ap har vore undertrykt grundig og lenge når kronprinsen deira, Giske, kallar dette for ein revolusjon. For her er det lite av grunnleggjande endringar å spore. Den medisinen som biblioteka verkeleg kunne

trengje, er det nærast ingenting av: Pengar. Det er sjølvsagt derfor Giske kjem med ei melding, framfor ein statsbudsjettpost. Men det som bekymrar mest, er at det er ingen spor i meldinga på at Giske har høyrte på eller engasjert det breie fagmiljøet i prosessen. Kvifor har han ikkje i større grad inkludert folk utanfor Nasjonalbiblioteket? Dei tilsette ved bibliotek- og informasjonsavdelinga på Høgskolen i Oslo burde har vore sjølvsagte samarbeidspartnarar. I staden har Giske fått heile meldinga skygge-

skrive av ein eller annan rådgjevar som står med begge føtene planta innanfor Nasjonalbiblioteket, institusjonen som nærast ikkje har kontakt med resten av biblioteksektoren.

Det raudgrøne regjeringssjektet har ikkje gjort noko for biblioteka. Det kunne ein kanskje ikkje vente når fagmiljø ikkje engasjerar seg i den offentlege debatten, og ABM-utvikling og Nasjonalbiblioteket er kva bibliotekarar sett sin lit til. Kanskje det no er på tide å satse på ein aktiv skoloring av dei politiske partia.

Jobbe opp i mot kvart enkelt parti, få ein dialog med dei og skolere dei på feltet. Når Folkets Muhjahedin frå Iran greier å få aktiv støtte frå Frp, så burde biblioteka greie det same.

Eit parti som Høyre, med ideologar som Kristin Clemet og Ine Marie Eriksen innanfor kunnskapsfeltet, kunne vore ein stad å starte.

Høyre?!

Ja. Så kunne kanskje vi bibliotekarstudentar også løfte på augebryna.

«Mange har venta lenge på bibliotekmeldinga, både innanfor fagmiljøet og i biblioteksektoren. Men ikkje studentane, verkar det som.»

Trenger bibliotekene ABM-utvikling?

Med denne Bibliotekmeldingen kan det se ut som statsråd Giske ønsker å redusere «b»en i ABM-utvikling til et minimum.

Med en nylig avlevert masteroppgave omhandlende etableringen av ABM-utvikling, så jeg med spenning fram til å lese hva Bibliotekmeldingen hadde å si om arbeidsdelingen på det nasjonale nivået.

Med denne Bibliotekmeldingen kan det se ut som statsråd Giske ønsker å redusere «b»en i ABM-utvikling til et minimum. Departementet skal nå gjennomgå ABM-utviklings bibliotekoppgaver med sikte på enten en samordning, sammenslåing eller overføring av arbeidsoppgaver fra ABM-utvikling til Nasjonalbiblioteket (NB).

Det hersker neppe noen uenighet om at det er nødvendig med en gjennomgang av oppgavene, men spørsmålet blir om de løsningene som KKD kommer fram til, blir til beste for hele biblioteksektoren. Jeg mener sektoren nå er tjent med en debatt om rollene og arbeidsfordelingen på statlig nivå.

Halvbroren. Det er neppe veldig kontroversielt å mene at ABM-utvikling er lillebroren (eller halvbroren) i samarbeidet mellom NB og ABM-utvikling på bibliotekområdet. I Bibliotekmeldingen refereres det til evalueringen av ABM-utvikling foretatt av DIFI i 2008, og meldingen viser blant annet til at

Nasjonalbiblioteket og Bibliotekarforbundet: «...meiner at etableringa av ABM-utvikling er uheldig for bibliotekområdet» (meldingen, s. 118). Meldingen beskriver ansvarsforholdet mellom ABM-utvikling og NB slik: «Som nemnt er det nedfelt i vedtektene at ABM-utvikling skal samarbeide fagleg med Nasjonalbiblioteket, og tilpasse eiga verksemd til den kompetansen og dei funksjonane som Nasjonalbiblioteket har» (meldingen, s. 115). Det er altså ABM-utvikling som skal tilpasse sin virksomhet til NBs oppgaver og ikke omvendt.

Etter å ha lest kapittel 10 om ABM-utvikling sitter jeg igjen med et inntrykk av at «b»en i ABM-utvikling nærmest skrives ut av Bibliotekmeldingen. På en rekke områder hvor jeg ville sett at det ville vært naturlig å legge oppdraget til ABM-utvikling står det i stedet at det er KKD som skal ivareta denne oppgaven. Er det slik at departementet planlegger et eget bibliotekkontor internt i departementet? Generalsekretæren i NBF peker på nettopp dette i et intervju han gjorde med NTB: «-30-40 steder i meldingen står det at ting skal vurderes eller utredes videre. Det tilsier egentlig en bibliotekavdeling i Kulturdepartementet for å få gjort dette innen rimelig tid»

(Aftenposten, kultur, 18. april, s. 8).

Bibliotekutvikling. Det blir viktig å følge opp alle tiltakene meldingen lister opp. Hvem skal gjøre dette? Vil NB ha kapasitet til å gjennomføre en bibliotekreform? Hovedfokuset for NB som nasjonens hukommelse vil naturlig måtte være på digitalisering i mange år framover. Selv om NB er en stor organisasjon, finnes det grenser for hvor mange oppdrag de vil kunne makte å påta seg, og gjennomføringen av en bibliotekreform er ingen liten oppgave. Riktignok peker nasjonalbibliotekaren i et intervju med Bok og Bibliotek på at også andre vil stå for utviklingen: «Den viktigste folkebibliotekutviklingen vil foregå i regi av kommunene, siden det er de som eier bibliotekene» (BoB, 2009).

Dersom man ser på folkebiblioteklandskapet, så er det ikke mange bibliotek i Norge som er så store at de kan drive med utvikling på et høyt nok nivå. Meldingen ønsker å motvirke fragmenteringen i feltet, da trenger vi også noen som kan koordinere utviklingsarbeidet. Dette for å bruke begrensede ressurser på best mulig måte, og for at vi det enkelte bibliotek skal slippe å finne opp det samme hjulet flere ganger. Det er også en

«Meldingen reduserer ABM-utvikling til en passiv part som kun deler ut penger.»

Av Jannicke Røgler, bibliotekrådgiver, Buskerud fylkesbibliotek

dårlig løsning for bibliotekene å kjøpe inn all nødvendig kompetanse i form av konsulenttjenester for å utvikle nye tjenester. Da oppnår vi liten læring og kompetanseutvikling i det enkelte bibliotek. Kunnskapen forsvinner i stedet ut døra sammen med konsulenten.

Utvikling kontra forvaltning. I kapitlet om ABM-utvikling pekes det på at hovedoppgaven for organet er å drive aktivt, strategisk utviklingsarbeid. Samtidig innrømmer departementet at selv om intensjonen var at forvaltningsdelen skulle tones ned, så er situasjonen i dag den at ABM-utvikling har fått flere forvaltningsoppgaver. Dette er stikk i strid med den opprinnelige intensjonen med etableringen av organet. Når stadig mer tid bindes opp i forvaltning, så får det naturligvis konsekvenser for andre deler av virksomheten.

Meldingen reduserer ABM-utvikling til en passiv part som kun deler ut penger. Også i tilfeller der ABM-utvikling har tatt initiativet til prosjekter som f. eks å utvikle modeller for vertskommuner reduseres ABM-utviklings rolle til rollen som pengeutdeler. Hovedintensjonen med etableringen av ABM-utvikling kan dermed ikke sies å være oppfylt. Dersom KKD aldri har gitt ABM-utvikling de rammebetingelsene ABM-meldingen målbar, så er det problematisk, ikke bare for KKD, men også for resten av biblioteksektoren.

Analyse- og statistikkontor. Dersom man studerer nærmere hvilke oppgaver KKD ser for seg at ABM-utvikling skal ha på bibliotekområdet, er det analyse, statistikk, nasjonale lisenser og utvikling av kvalitetsindikatorer som framheves. Det er ingen tvil om at dette er viktige områder for bibliotekene. Få bibliotek benytter

Dersom kun et fåtall bibliotekoppgaver blir igjen i ABM-utvikling, hvilke følger vil det få for det tverrsektorielle samarbeidet? spør Jannicke Røgler.

seg i dag i tilstrekkelig grad av de mulighetene som ligger i analyse av f. eks de data som biblioteksystemene genererer.

Likevel mener jeg at det er viktig å stille spørsmål ved om det er riktig å begrense oppgavene til kun å omhandle disse områdene. Dersom kun et fåtall bibliotekoppgaver blir igjen i ABM-utvikling, hvilke følger vil det få for det tverrsektorielle samarbeidet?

Bibliotekenes behov- For KKD kan ABM-utvikling være et nyttig virkemiddel i arbeidet med å få gjennomført alle tiltakene som foreslås i meldingen. Dette vil også være i samsvar med intensjonen i ABM-meldingen. ABM-utvikling skal være en tenketank for utviklingsarbeidet i bibliotekene. Vi trenger et organ som kan utvikle nasjonal policy på feltet. Vi trenger noen som kan tenke strategi og drive koordinering på

nasjonalt nivå. Det er også stort behov for omverdenanalyser som grunnlag for tilstandsanalyser i det enkelte bibliotek.

Prosjektmidler framheves som spesielt viktig i rapporten fra DIFI om evalueringen av ABM-utvikling. Ja, det er stort behov for prosjektmidler samtidig som vi ikke må la dette bli en sovepute i arbeidet med å drive kontinuerlig utviklingsarbeid i bibliotekene. Det er også nødvendig å analysere prosjektene i langt større grad enn det som har vært tilfelle til nå, for blant annet å utvikle en «beste praksis» for sektoren. Dette punktet ble også spesielt framhevet av Giske på pressekonferansen.

ABM-utvikling som motvekt til Kengurubiblioteket. I skoleverket har de begrepet «Kengurusko-len». Begrepet ble lansert av Tom Tiller i 1990. «Kengurusko-len»

En monopolisering av beslutningsmakten ved å legge flesteparten av de statlige bibliotekoppgavene til NB, er ikke nødvendigvis den beste løsningen for biblioteksektoren, sier Jannicke Røgler. På bildet ser vi Halvbroren, eller Lillebroren, hvor ABM-u holder til.

er en skole som hopper fra metode til metode eller fra guru til guru uten dypere planer eller forståelse for hvorfor. Det som kjennetegner Kenguruskolen er blant annet uklar identitet og mangel på en faglig og verdimesig forankring. Dersom vi ikke helt hva vi selv står for, er det lett å la seg rive med når ny metodikk blir presentert.

Jeg frykter at vi er på vei over i «kengurubiblioteket». Bibliotekene trenger en klar ledelse og

ledelsen må satse på kvalitet. Det kan se ut som ledelse har gått av moten, i stedet er det prosessen og prosjektene som styrer oss. Dette er en uheldig utvikling som tar fokuset bort fra bibliotekenes kjerneoppgaver. Bibliotekenes eiere (politikerne), må ville lede. Stat, fylkeskommunene og kommunene må sammen peke ut visjonene og satsingsområdene slik at bibliotekene lokalt skal kunne sette opp sine utviklingsmål.

Når Giske nå ønsker å frata Kulturrådet rollen som kulturpolitisk arena, ved at KKD skal kunne velge kulturrådsmedlemmene selv, er det kanskje strategisk lurt for biblioteksektoren å opprettholde et sterkt ABM-utvikling. En monopolisering av beslutningsmakten ved å legge flesteparten av de statlige bibliotekoppgavene til NB, er ikke nødvendigvis den beste løsningen for biblioteksektoren.

Litteraturliste

Letnes, Odd (2009). Ønsker diskusjon på fritt grunnlag.
http://www.bokogbibliotek.no/index.php?option=com_content&task=view&id=1101&Itemid=1

Lund, Joacim (2009). Vil ha all makt i eget departement.
http://www.aftenposten.no/kul_und/article3067001.ece

Røgler, Jannicke (2008). Hysj! Om samlingen av biblioteksektoren på nasjonalt nivå
<http://www.hio.no/content/download/95751/734170/version/2/file/roglermasteroppgave.pdf>

Både struktur og ressurser

- Vi kan ikke styre norsk biblioteksektor fra Akersgata 59. Mulighetene som ligger i stortingsmeldinga må først og fremst gripes og utvikles lokalt, mener kulturminister Trond Giske.

- Kan jeg hjelpe deg, spør betjenten bak skranken.

- Jeg har en avtale med Trond Giske klokka elleve, svarer jeg og sjekker at diktafonen ligger i høyre jakkelomme. Batteriene er fulladet og det er over to timer ledig plass på minnet. Noe som holder i massevis, siden jeg bare har fått en halvtime.

- Har du legitimasjon? Han ser vekselvis på Visakortet og skjermen.

- Elleve sa du?

- Ja.

Betjenten løfter av røret og slår et kortnummer. Tre sekunder seinere: - Jeg har en Letnes her nede som sier han har avtale med Giske klokka elleve.

Det går tre sekunder til, seks, ni. Jeg sjekker veska, jo, der ligger arket med spørsmålene. De nådeløse, pågående og avslørende spørsmålene.

- De sier at avtalen er flyttet til klokka fem i ettermiddag, sier betjenten.

- OK, så jeg kommer tilbake da.

Utenfor departementet passerer en russebuss med Alexander Rybaks eventyr på full guffe. Det

registreringen går nå like greit som å ta opp et rådyrt årsabonnement på SATS. Snart sitter jeg i den låste avdelingen til politisk ledelse i Kultur- og kirkedepartementet og blar i en avis og forsikrer meg for n'te gang om at diktafonen er på plass.

Så er jeg der. På kontoret til Giske. Det er så ryddig at man skulle tro det var et utstillingskontor. Statsråden selv står bak pulten og sender en sms. - Ja, det er jo en stund siden bibliotekmeldinga ble lagt fram, sier jeg famlende for å bryte stillheten. Giske fortsetter å taste, alvorlig, uten å se opp. Jeg

skjønner at jeg gikk i baret og holder kjeft.

- Bare slå deg ned, sier han og gjør en bevegelse mot sofagruppa. - Jeg må bare gi en beskjed. Han kommer straks tilbake og setter seg vis a vis meg, med sprikende bein og åpen skjorte i halsen og ser meg i øynene: - Fyr løs.

er mandagen etter at den unge sjarmøren satte Norge på Europakartet for en stakket stund.

Sms-forstyrrelse

Det er betraktelig stillere nå klokka fem enn i formiddag. De fleste byråkratene har dratt vestover, hjem til middag. Men i resepsjonen sitter betjentene, og

Tekst:
Odd Letnes
Foto: Thomas
Bjørnflaten

Ikke krise

I flere debattinnlegg de siste ukene i kjølvannet av stortingsmeldinga om bibliotek (St.meld. nr. 23 (2008-2009)), har det blitt hevdet at biblioteksektoren først og fremst er rammet av en ressurskrise og ikke en strukturkrise. Mange åpnet derfor meldinga og forventet å finne en budsjettproposisjon. Skuffelsen ble merkbar, det freste i blogger og andre bibliotekfaglige debattfora.

Kulturministeren vil gjerne nyansere dette.

- Jeg vil ikke bruke ordet krise, men vil understreke at det er viktig å se på biblioteksektoren med henblikk på både struktur og ressurser. Hvis det bare handlet om ressurser, hadde vi ikke trengt å lage en stortingsmelding, da kunne vi i stedet brukt statsbudsjettet. Når vi lager en stortingsmelding, er det for å se på organiseringen av sektoren, dens muligheter og utfordringer og samspillet mellom dens aktører. Den røde tråden i meldinga er at vi tror at biblioteket vil være like viktig i framtida, selv om vilkårene endrer seg for eksempel gjennom digitaliseringen.

Flere nivåer

Strukturspørsmålet må drøftes på flere nivåer, mener Giske. Det kommunale, det fylkeskommunale og det statlige.

- På det kommunale nivået ser vi at det er altfor mange små enheter. Mange mangler fagutdannet bibliotekar og mange har en altfor lav stillingsprosent. Vi tror større enheter vil gjøre fagmiljøene sterkere og tilbudet til brukerne bedre. Men i stedet for tvungen konsolidering, går vi inn for å stimulere til frivillig

samarbeid, som igjen vil utløse statlige midler.

- Noe annet vi foreslår er at det etableres modellbibliotek, som kan virke som forbilder og utstillingsvinduer for gode erfaringer og vellykket praksis. Det kan være nye måter å organisere filialer på, oppsøkende virksomhet, biblioteker på jernbanestasjonen eller andre steder hvor folk ferdes og liknende. Også slike kan følges opp med statlige midler, sier Giske og slår fast av det ikke er snakk om samarbeid for å rasjonalisere i betydningen spare penger, men for å styrke bibliotekene faglig og gi et bedre tilbud til brukerne.

Når det gjelder den statlige delen av strukturkartet, handler det blant annet om forholdet mellom ABM-utvikling og Nasjonalbiblioteket.

En person kommer diskret inn og gir ministeren en God morgen yoghurt.

- Hvor langt har dere tenkt? Hvilke deler av B'en kan det være aktuelt å flytte fra ABM-utvikling til Nasjonalbiblioteket?

- Her har vi ikke konkludert og det gjenstår videre utredningsarbeid, sier Giske og legger til at han ikke ser på dette som en dypt politisk sak, mer det som kan kalles en hensiktsmessighetssak, altså hvordan få til en best mulig organisering av det statlige byråkratiet for å få til en best mulig biblioteksektor.

- Ser du for deg Nasjonalbiblioteket som et "bibliotekenes bibliotek"?

- Det er jo det i den forstand at de tar i mot pliktavlevert materiale og er en ressurs for alle biblioteker gjennom å stille til rådighet det de har i magasinene og databasene sine. Et spørsmål

vi må drøfte videre, er om Nasjonalbiblioteket også skal ha utviklingsoppgaver.

- Så du ser for deg at Nasjonalbiblioteket vil kunne forvalte et eventuelt FoU-program?

- Det er en av flere muligheter. Men som sagt, det er for tidlig å konkludere, sier Giske og tar en god munnfull yoghurt.

Fylkesbibliotekene

Enkelte av fylkesbiblioteksjefene mobiliserte kraftig før meldingen ble lagt fram. Budskapet var at fylkesbiblioteket burde styrkes som en regional utviklingsaktør. Men regjeringen foreslår å fjerne lovpålegget om fylkesbibliotek i alle fylker.

- Betyr det at dere ser på dem som mindre viktige?

- Nei, vi mener at fylket kan spille en viktig rolle som regional utviklingsaktør, som koordinator, katalysator, initiativtaker til utviklingsprosjekter og så videre. Men denne ressursen trenger ikke å være organisert som et eget fylkesbibliotek. Fylkeskommunens bibliotekstab, for å bruke det uttrykket, kan gjerne være lagt til et stort folkebibliotek. Fylket må selv avgjøre hvordan dette skal organiseres, det er fylket selv som vet hvor behovene ligger og hvordan de best kan møtes.

- Du er ikke redd for at systemet kommer til å rakne og at man bare satser lokalt?

- Det viser seg fra andre sektorer at fylkene spiller en viktig rolle i regional utvikling. Fylket har en nærhet til kommunene som staten ikke har, og kan fungere som et formidlingsledd mellom kommunene og staten. Derfor har vi også sagt at vi ønsker å inngå bilaterale avtaler med fylkene om de behovene og

mulighetene de ser i sin region.

- *Det kom ikke noen statlige øremerknings til for eksempel bokbusser og biblioteklokaler, slik de for eksempel har i Finland. Hvorfor ikke?*

- Ordførere og fylkesordførere er stort sett enige om at de ikke ønsker statlige øremerknings. De ønsker frie midler og vil selv fordele dem i forhold til kommunens eller fylkets behov. Det er en hjørnestein i norsk politikk. Men jeg ser heller ikke bort fra at for eksempel bokbusser eller andre mobile tjenester kan bli del av utviklingsprosjekter og dermed oppnå statlig støtte.

Stole på hvem?

- *Men kan vi stole på kommunene så lenge de må prioritere mellom helse, sosial, turisme og bibliotek, bare for å nevne noe?*

- Kan vi stole på staten,

parerer Giske umiddelbart. - Kommer Fremskrittspartiet inn i lokalene her vi sitter nå, blir det ikke store kultursatsinga. Men dette er samtidig en del av den politiske virkeligheten i Norge. Folket velger sine politikere.

Noen kommuner har valgt politikere som satser på kultur, andre har valgt politikere som prioriterer andre ting. Vi kan ikke styre norsk bibliotekvesen fra regjeringskvartalet i Oslo.

- *Hva tror du bibliotekarene og biblioteksektoren kan gjøre for å styrke sin posisjon i forhold til sine eiere, kommunene?*

- Jeg tror større enheter er viktig for bibliotekenes mulighet til å profilere seg. I en liten kommune med en halv stilling i biblioteket er det ikke lett for den bibliotekansatte å drive lobbyvirksomhet i forhold til kommunedelen. Men dersom fem-seks

kommuner slo seg sammen og fikk en større stab, og kanskje i tillegg kunne starte noen spennende utviklingsprosjekter som ble fulgt opp av statlige midler – da hadde man straks hatt en aktør med mye større tyngde. En aktør som kunne gå inn i et nettverk sammen med skoleverket, næringslivet, forskningsmiljøer, organisasjoner og så videre.

- Da hadde det vært enklere å drive lobbyvirksomhet og vise politikerne og beslutningstakerne hvor viktig biblioteket er, avslutter Giske.

Yoghurten er tom. Han ser på klokka.

- Da er det på tide å fortsette Grand Prix-maratonet, sier han og gjøre seg klar til Dagsnytt 18. Senere på kvelden ser jeg ham på TV. Da er skjorta kneppet igjen. Og slippet på plass.

Større enheter er viktig for bibliotekenes mulighet til å profilere seg, mener Trond Giske.

Anne Hustad, leder i Norsk bibliotekforening (NBF):

- Vi trenger et nasjonalt organ som står for utvikling av nasjonale tjenester og som kan lyse ut og tildele midler til utviklingsprosjekt, både frie prosjektmidler og til mer konkrete prosjekter som for eksempel litteratursiden.no. ABM-utvikling har eksistert en tid og ser nå ut til å ha funnet en god form. Vi er fornøyd med at vi har fått et nasjonalt senter som omfatter alle bibliotekene i Norge. Det er selvsagt mulig å flytte oppgavene, men hvorfor? Nå har vi et organ som fungerer, som har opparbeidet kompetanse og nettverk som er helt avgjørende for å bidra til utviklingen. Jeg ser ingen grunn til å flytte disse oppgavene til andre nasjonale institusjoner.

Hustad tror det er fornuftig at Norge sammenligner seg med Danmark hvor Styrelsen for bibliotek og medier løser en rekke oppgaver for bibliotekene, og hun nevner bibliotek.dk som eksempel, som har vært i drift i flere år (selve driften av bibliotek.dk og transportordningen er satt bort til andre).

- Styrelsen utlyser og tildeler prosjekter og de kan vise til en rekke spennende resultater. Driften av tjenestene settes ut til bibliotek rundt omkring i landet. De driver også rådgivning og strategiarbeid. Dette er en god modell som virker i Danmark - et land som vi ofte sammenligner oss med og som vi vet har kommet lengre enn her i Norge, sier Hustad og legger til:

- Når det gjelder drift av nasjonale tjenester, er det viktig at disse fordeles til sterke aktører slik at det bygges opp kompetanse flere steder i landet.

- Og hva med Nasjonalbiblioteket?

- Nasjonalbiblioteket bør være en sterk ressurs på digitalisering. De bør ha kompetanse på opphavsrett i en digital tid. Vi trenger et fellessøk - noe som for øvrig har gått veldig sent, vi trenger en rasjonalisert katalogisering sett i et nasjonalt perspektiv, vi trenger et Nasjonalbibliotek til støtte for forskning. Vi er glad for at vi har fått et sterkt Nasjonalbibliotek som er en viktig aktør i norsk biblioteksektor.

- Mange i fylkesbibliotekene lurer nå på hva som skjer. Hva tenker du om det?

- Vi er skeptiske til forslaget om at fylkesbibliotekene ikke lenger skal være lovpålagte. Selv om det sies i meldinga at fylkesbibliotekenes utviklingsoppgaver skal ivaretas av fylkeskommunen, er vi redd dette vil føre til uklarheter. Jeg tror fylkesbibliotekene har viktige oppgaver som regionale utviklingsaktører innen flere felt.

Konst. dir. Leikny Haga Indergaard, ABM-utvikling:

- Et punkt som raskt vakte debatt, var regjeringens ønske om å vurdere ansvars- og samarbeidsforholdet mellom ABM-utvikling og Nasjonalbiblioteket. Hvordan reagerte du på det?

- Vi har ventet på en avklaring, men det var overraskende at det ser ut til å kunne bety flytting av oppgaver.

- Jeg spurte Giske under pressekonferansen om stortingsmeldingene, om det kunne bli aktuelt å flytte deler av B'en fra ABM-utvikling til Nasjonalbiblioteket. Han svarte at det er en mulighet, men departementet hadde ikke konkludert. Hva tenker du om det?

- Foreløpig ikke annet enn at vi får ta et skritt om gangen og se på det som kommer av vedtak. Erfaringer fra andre land forteller at det er en fordel med et statlig utviklingsorgan som verken er knyttet til noen institusjon eller operativ virksomhet. Vi er også opptatt av å synliggjøre den merverdi et ABM-perspektiv har for brukerne.

- Et konkret samarbeidsprosjekt de siste årene mellom ABM-utvikling og Nasjonalbiblioteket, har vært Biblioteksøk. Skyldes forsinkelsen at det er vanskelig å samarbeide?

- Jeg vet at noen har hevdet det. Men det skyldes helt andre ting. Først og fremst at Nasjonalbiblioteket har holdt i en del andre prosjekter som måtte koordineres og gjøres ferdig før Biblioteksøk kunne få fart. Det har hele tiden vært klart at Biblioteksøk skal ligge under Nasjonalbiblioteket. Det understrekes også i meldinga.

- Er det riktig å legge ned fylkesbibliotekene?
- Om fylkesbibliotekene består som institusjon eller som en del av fylkeskommunene, trenger ikke å bety noe. Det er oppgavene og funksjonene som er viktige. Man må finne en organisering som gjør det mulig å utføre oppgavene på best mulig måte. Her gir også forslaget om partnerskapsavtaler mellom stat og fylke store muligheter for bibliotekutvikling, sier Haga Indergaard, som selv har vært fylkesbiblioteksjef i Rogaland.

Nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein

- Dere satte enkelte spørsmålstegn ved dagens struktur i Nasjonalbibliotekets høringsuttalelser til DIFIs evaluering av ABM-utvikling?

- Vi stilte noen prinsipielle spørsmål, som vi mener det må være viktig å belyse før en konkluderer på løsninger. Vi savnet en overordnet analyse av hva som trengs av forvaltnings- og utviklingsorganer for å utvikle bibliotekene ut fra dagens status og ut fra bibliotekenes rolle i dagens medie- og utdanningssamfunn. For eksempel kunne det være interessant å spørre hva det er som skiller bibliotekområdet fra andre samfunnsområder som gjør at vi må ha egne organer der andre er en integrert del av mer allmenne institusjoner for utvikling og forvaltning, som for eksempel Forskningsrådet og Kulturrådet? Har vi kommet

kortere eller lenger i vår utvikling enn samfunnsområder som ikke har egne organer? Hvordan vurderes bibliotekenes status i forhold til dette?

- Vi syntes det kunne være viktig å vurdere balansen mellom at bibliotek er en del av sine moderinstitusjoner som i universitets- og høyskoler, eller kommuner og fylkeskommuner og det at det skal koordineres på tvers av dette. Det finnes både fordeler og ulemper med å gå på tvers av det som er de generelle rammeoverføringer til kommunene eller budsjettene til moderinstitusjonene, men det kan da ikke være farlig å stille spørsmål og å diskutere dette.

- Jeg er litt overrasket over at det blotte faktum at vi stilte disse spørsmålene oppfattes som en kritikk av ABM-u istedenfor at det bidro til en diskusjon. Behovet for forvaltnings- og bevilgningsinstitusjoner og innholdet i disse bør jo tilpasses de utviklingsbehov som til enhver tid defineres. I dag er vi nok i en overgangstid i forholdet til hvor store krav som skal stilles til det enkelte bibliotek og dets eier og hvor mye som må initieres på tvers av dette ansvaret for at vi skal få til den ønskede utvikling. Jeg synes bibliotekmeldinga synliggjør dette, sier Moe Skarstein og legger til:

- Når det gjelder forholdet mellom ABM-u og Nasjonalbiblioteket, blir et viktig spørsmål ikke bare hvorvidt det er fornuftig å legge både forvaltningsoppgaver, utviklingsoppgaver og drift til samme sted eller ikke, men vi må også diskutere hvilke tjenester og hvilken rådgivning de enkelte bibliotek trenger i en digital tid. Jeg har ikke noe gitt svar på dette, men skulle ønske vi kunne få en prinsipiell debatt om dette framfor indignasjon over at spørsmålet reises.

- *Ser du noen andre modeller enn den norske?*

- Vi må i alle fall erkjenne at dette er løst på ulike måter i andre land. I Danmark har man hatt en lang tradisjon med en bibliotekstyrelse med klart mandat og stor innflytelse over utviklingen av danske folkebibliotek. For et drøyt år siden ble Bibliotekstyrelsen og Medietilsynet slått sammen. Det er et grep som signaliserer at man ser feltet i en større mediepolitisk sammenheng.

- I Sverige og Finland er det ingen direktoratsorgan på området. I disse landene har Nasjonalbibliotekene et større operativt ansvar både for å produsere fellestjenester og gjennomføre og koordinere utviklingsoppgaver for andre bibliotek. I de nordiske land er det bare Norge som har et felles organ for bibliotek, arkiv og museum. Dessuten er det flere faktorer som påvirker hvor sterkt folkebibliotekene står i de ulike landene. Den viktigste er kanskje kommunenes robusthet ettersom det i de nordiske landene dreier seg om kommunalt eide institusjoner.

Professor Ragnar Audunson, Høgskolen i Oslo, avd. JBI

«MELDINGEN ER KLAR på betydningen av bibliotekets rolle som en fysisk møteplass. Med utgangspunkt i fysiske og virtuelle samlinger av dokumenter er bibliotekets oppgave å stimulere til sosiale prosesser knyttet til litteraturopplevelser, læring og demokratisk deltakelse. Digitaliseringen reduserer ikke denne rollen. Det er heller omvendt. Når biblioteklokaler i mindre grad enn før må organiseres med utgangspunkt i de fysiske samlingenes behov, kan bibliotekarene konsentrere seg om det som er kjerneoppgaven: å være en møteplass for læring, kulturopplevelse og demokrati.

MELDINGEN HAR KOMPLEKST bibliotekbegrep. Den beskriver godt hvordan bibliotek samtidig er læringsarenaer, arenaer for opplevelse og arenaer for sosial interaksjon. Det er denne kompleksiteten som gir bibliotekene - alle bibliotek - deres særlige kvalitet. Den forrige bibliotekmeldingen fra 1999-2000 låste bibliotekene inne i et trangt rom med sitt bilde av biblioteket som en «hukommelsesinstitusjon» Begrepet om en kunnskapsallmenning som bibliotekene skal forvalte og tilgjengeliggjøre gir også et langt videre rom for å tenke bibliotekpolitikk en begrepet hukommelsesinstitusjon.

SLIK KAN MELDINGEN bidra til å låse opp det trange rommet som den forrige stortingsmeldingen lukket bibliotekene inne i. Den åpningen må ikke avvises, den må gripes og utvikles. Og så må vi naturligvis si: Kjære Trond Giske: Alt dette får du ikke gratis. Du får ikke bibliotek som kan fungere som arenaer for læring, kulturopplevelse og demokrati, som kan være sentrale aktører i forvaltningen og tilgjengeliggjøringen av kunnskapsallmenningen og som kan formidle informasjonskompetanse uten et ressursmessig løft.»

Læringssenterdirektør Lars Egeland, Høgskolen i Oslo:

«I forkant av meldinga håpet noen på et rød-grønt løft for bibliotekene, på linje med regjeringas satsing på barnehager. Men kanskje glemte de da at gjennomslaget for barnehager kom som resultat av at et av regjeringspartiene hadde hatt dette som en hovedsak i over 30 år? Ikke minst som et resultat av at det var et krav om disse tjenestene fra brede befolkningslag.

Stortingsbehandlingen er nå visstnok fastsatt til 9. juni. Det betyr at vi har halvannen måned til å diskutere og ikke minst påvirke komite-medlemmene som skal skrive sine merknader. Men tida etter 9. juni er like viktig: Da må vi sørge for at feite ord følges opp i praksis. Når dette er sagt, vil jeg heller ikke legge skjul på at jeg hadde håpet at man hadde kommet lenger i å kunne konkretisere noen av tiltakene som nå går til utredning.

Nasjonale lisenser

Når det gjelder nasjonale lisenser og konsortier/lisensavtaler for tilgang til digital informasjon, står det i meldinga at regjeringa er positiv til å etablere nasjonale lisenser. «Målet må være å gi allment tilgang for innbyggerne» står det - et ganske hårete mål, etter min mening. Organiseringa av Helsebiblioteket trekkes fram som et eksempel for en avgrenset målgruppe - det er ganske konkret. I tillegg pekes det på publisering i åpne institusjonelle arkiv.

Under overskriften Tiltak står det at KD vil samarbeide med Kunnskapsdepartementet om hvordan arbeidet med nasjonale lisenser skal utvikles videre.

Altså: For første gang har vi fått et politisk gjennomslag for nasjonale lisenser, men hvordan de skal være har jo heller ikke biblioteksektoren sjøl vært verken enige eller konkrete nok om.

Open access

Nå må vi følge opp dette videre: Jeg vil trekke fram det ungarske systemet der staten gir tilskudd som brukes til å frikjøpe noe digital informasjon for alle, og for å subsidiere i ulik grad annen informasjon for mer spesielt interesserte. Hvordan pengene brukes avgjøres av et råd med medlemmer fra institusjoner i sektoren. Eksempelen Helsebiblioteket overført og utvidet på ulike fagområder er også i høyeste grad interessant.

Når det gjelder åpne institusjonelle arkiv, så viser bibliotekmeldinga til forskningsmeldinga som kom 23. april. Regjeringa gjentar her prinsippet om at alle vitenskapelige artikler som er resultat av offentlig finansiert forskning, skal være åpent tilgjengelige. De føyer til at man forventer at andelen offentlig finansierte vitenskapelige artikler som er åpent tilgjengelig, skal øke betydelig. Imidlertid vil ikke regjeringa pålegge forskere å legge ut artikler i åpne arkiver dersom forlagene ikke tillater dette. Retningslinjer for praksis på dette området, overlater man til institusjonene - men Kunnskapsdepartementet vil følge dette opp i styringsdialogene.

For første gang er et viktig område for bibliotekene kommet inn som et tema på møtene mellom departementet og institusjonene!

Regjeringa vil bidra til etableringa av Norsk vitenskapsindeks (NVI) som et felles, nasjonalt forskningsinformasjonssystem for norsk forskning samtidig som man forplikter seg til en plan med tiltak som bidrar til at en større andel av artiklene blir åpent tilgjengelige.

Utfordringene for bibliotekene blir å kunne lage og drifte åpne institusjonelle arkiv på en effektiv og rimelig måte, mens departementet vil gi oss støtte overfor våre eiere!»

Med besteforeldre- blikk på litteratur?

Martin Nygaard skreiv i forrige nummer av Bok og Bibliotek ein artikkel kalla "Den lønnsomme myten om ungdom og lesing", der han avla underteikna ein visitt. Som varamedlem av rådet for innkjøpsordninga for barne- og ungdomslitteratur og medlem av juryen til Brageprisen er eg ein som, ifølgje Nygaard, ser på barne- og ungdomslitteratur med "besteforeldre-blikk".

» For dei som måtte uroe seg over at eg no har meldt overgang til Egner, Vestly og Prøysen kan eg fortelle at så ikkje er tilfelle. Det kjem til å bli ein kald dag i Helvete før det skjer, for å seie det slik. Eg formidlar framleis populærkultur, gladvold, grøss og blodbad så sant eg får sjansen til det i litteraturformidlinga for unge. Også i foredragsamanheng forsvarer eg underkjente litterære sjangrar. Viss Nygaard kallar dette for besteforeldre-blikk er det sanneleg min hatt blitt fart på gåstolane rundt om i både bibliotek og skule. Dei to andre "besteforeldra", Tor Fretheim og Marianne Viermyr, får svare for seg sjølv, men eg synest jo det er underleg at Fretheim, som skreiv ein av dei mest omdiskuterte bøkene i fjor, også havnar i denne båsen.

For å ta rolla mi som varamedlem i rådet som kjøper inn barne- og ungdomslitteratur først. Eg sitter der ikkje som forfattar, men bibliotekar. Eg er ny dette året, har aldri vurdert ei bok tidlegare, og som vara er det tvisomt om eg kjem til å gjere det i særleg stor grad. Men som

bibliotekar ville eg ikkje hatt problem med å forsvare at dei to ungdomsbøkene til Nygaard vart kjøpt inn. Dei har ein sjølvsagt plass i eitkvart skulebibliotek for ungdomstrinnet, og i ei kvar ungdomshylle i biblioteka. Nett fordi dei når fram til målgruppa. For biblioteksfeltet må det ha like stor vekt som det svært tøyelege omgrepet "litterær kvalitet". Men om dette argumentet blir høyrte, er ei heilt anna sak. Nygaard veit like godt som meg at innkjøpsordninga ikkje er ei støtteordning for biblioteka, men forlaga.

Dernest får Nygaard det til å verke suspekt at eg også sitter i Bragepris-juryen for barne- og ungdomslitteratur. Eg sat der på andre året i fjor, og har ikkje kjempa meg til denne plassen. Eg vart spurt om å stille. Når forespørselen kom, fekk eg dessutan inntrykk av at eg var aktuell fordi eg er i stand til å sjå kvalitet der andre ser søppel. Det er ingen hemmelighet at eg var svært begeistra for fjorårsvinnar *Darlah* av Johan Harstad. Som formidlar av populærkultur skulle det berre mangle. Har Nygaard lese den? Meiner

Nygaard at hans eiga bok, *Autofokus*, var meir vellukka enn *Darlah*? Då vil eg påstå at hybrisen er blitt for stor. Sjølv må eg til dømes innsjå at mi eiga vaksenbok, *Den raude veggen*, ikkje var i nærleiken av nivået til den nominerte *Jeg skal vise dere frykten* av Nikolaj Frobenius. Vi treng noko å strekke oss etter. Både som lesarar og forfattarar.

Problemet til Nygaard er at det verkar som han meiner at det er kun han som skriver ungdomslitteratur som når målgruppa. Som "sanningsvitne" for dette legg han fram ein artikkel frå lokala-visa Raumnes, der ungdommar skal ha slakta (norsk) ungdomslitteratur. Av dei fem bøkene som ungdommane vurderte er det kun ein norsk tittel: *Et hull i sjelen* av Kjetil Johnsen. Det er ei bok som ligg tett opp til Nygaards eigne prosjekt. Det same kan ein seie om *Linas kveldsbok* av Emma Hamberg, som ungdommane også vurderte. Sistnevnte veit eg at bibliotekarar rundt om har formidla med stort hell. Eg veit ikkje korleis bøkene i Raumnes-prosjektet vart formidla. Men som den gode formidlar Nygaard er,

Debatt

Av Stig Elvís Furset,
Buskerud fylkesbibliotek

Martin Nygaard (BoB 2/09):

”Hundrevis av mennesker i kultursektoren lever av myten om at ungdom kan stimuleres til leselyst. Sannheten er at leselysten alltid har vært der, men at den systematisk understimuleres i et finmasket system der profitt, lønn, karriere og politikk er viktigst. Et system der argumentet om bredde opprettholder elitismen og kravet til «litterær kvalitet» sørger for at all offentlig støtte havner på kontoene til de som har bygget systemet og lever av det.”

burde han vite at måten dette skjer på kan styre populariteten til bøkene. Det er han sjølv eit av dei beste døma på. Eller skal vi ta Johnsen og Hamberg sine bøker som vitne på at Nygaard også ville blitt slakta av ungdomsjuryen? At han kun skriver for ”bokkritikerne”?

Farer så Nygaard berre med vas?

Nei, det er fleire gode poeng i artikkelen. Han har heilt rett i at bransjen må sjå med meir kritisk blick på lesekampanjane som metode.

Også eg vart forundra over at Ellen Sundt i sitt innlegg på Stavangerkonferansen i fjor, ganske så frekt, hoppa bukk over at PISA-resultata ikkje stod i stil med pengane som er brukt på ”Gi rom for lesing”. Nygaard har også rett i at ein må ha krav på ei skikkeleg grunngjeving frå Norsk Kulturråd om dei ”nullar” bøker.

Eg skal også gje han rett i at termen ”besteforeldre-blick” både er morosam og treffande på breie deler av bibliotekar- og lærarstanden når det gjeld kulturformidling for unge. Men siktet var kanskje litt skeivt innstilt.

Uten drahjelp fra Solhjell

Innledere på både Ung3.0 og Landskonferansen for skolebibliotekarere oppfordret sterkt til å tenke kreativt og fordomsfritt i møtet med ungdommens nye medievaner. For bibliotekarere i videregående skole må det skje uten drahjelp fra kunnskapsminister Bård Vegar Solhjell. De som akkurat nå lærer opp ungdommen som har bærbar pc og nye vaner, får foreløpig ikke en krone fra hans program for skolebibliotekutvikling.

Om kort tid har hver eneste elev i videregående skole en bærbar pc i skolesekken. Det betyr at skolebiblioteket i dette skoleslaget er inne i sin kanskje mest utfordrende periode. Riktignok er de fleste skolebibliotek i videregående bedre bemannet og utstyrt enn dem i grunnskolen, men de er fortsatt mest tilpasset bøker og utlånsbetjening. Skolebiblioteket i videregående står ved veiskillet og må finne ny form og funksjon raskt.

I en tidligere artikkel her i Bok og bibliotek uttalte seniorrådgiver i Biblioteksentralen, Niels Damgaard, at *skolebiblioteket står i fare for å eliminere sin eksistens, hvis det ikke innenfor de neste ti årene tar rollen som webpilot*. (Damgaard 2008). I videregående skole foregår digitalisering og rollefordeling nå. Som fagutdannet bibliotekar i videregående skole opplever jeg det skuffende

dersom Kunnskapsdepartementets skolebibliotekprogram ikke skal gi prosjektmidler til å følge opp denne spennende utviklingen.

Program for skolebibliotekutvikling

Behovet for nytt tankegods, nye metoder, tjenester og innfallsvinkler i skolebiblioteket ble tydelig bekreftet av foredragsholdere på to konferanser like før påske: *Ung3.0* og *Landskonferansen for skolebibliotekarere*. På sistnevnte konferanse presenterte Ellen Sundt, seniorrådgiver i Utdanningsdirektoratet, *Program for skolebibliotekutvikling*. Kunnskapsdepartementets midler til skolebibliotekutvikling vil i denne runden bli tilgodesett grunnskolen.

Videregående skoler kan ikke søke prosjektmidler fra den potten som har søknadsfrist nå i vår. Bibliotekene deres trenger

modeller og kompetanse for å ta en aktiv posisjon i den nye digitaliserte skolehverdagen. Den inspirasjon og støtte som ligger i å bli inkludert i et statlig utviklingsprogram, ville betydd mye.

Digital skolehverdag

Framtidsforsker Eirik Newth advarte på Ung3.0 mot å beholde bildet av ungdommen som sitter i godstolen med en

De har nye medievaner, nye bærbare pc'er og skal bli overbevist om at skolebiblioteket byr dem nødvendige og relevante tjenester. Illustrasjonsfoto fra læringssenteret ved Nannestad videregående skole. (Foto: Eva Nordbye)

bok mellom hendene. Hortenlektor Kjetil Idås snakket om lesebrettet som kan inneholde all pensumlitteraturen. På landskonferansen inspirerte amerikanske Todd Ross. Et av hans hovedpoeng var at bibliotekarene må fokusere skolebiblioteket som et sted for å omforme informasjon til kunnskap. Disse

og andre spennende konferanseforedrag ligger på nettet.

Ute på skolene skal vi sette ideene i praktisk bruk, legge strategi og finne nye veier til litteraturformidling, kunnskapsånding, til opplæring i informasjonskompetanse og web2.0-verktøy, administrere gode delings- og publiserings-

verktøy for elever og lærere og utvikle verksted for produksjon og framvisning. Dette er skolebibliotekutvikling på sitt beste.. og vanskeligste. Det er nå videregående skole skal overbevise ungdommen om at skolebiblioteket er mer enn et oppholdsrom for å skimme Google og studere Facebook.

Det er en hån!

» I NRK Østfolds ettermiddagssending torsdag 30. april ble det fortalt at rådmann Morten Svagård i Råde kommune har foreslått et kutt i budsjettet som gjør at Råde bibliotek ikke vil få penger til driftskostnader, og stillingen som biblioteksjef kuttes til 10%. Bibliotekarforbundets nestleder Hanne Brunborg utfordret Rådes rådmann på lufta, og mente at dette er et klart brudd på Lov om folkebibliotek, hvor det blant annet står at

«Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale

gratis til disposisjon for alle som bor i landet.

Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.»

Hvordan rådmannen har tenkt å kunne gi det bibliotektilbudet loven krever med en biblioteksjefstilling på 10% kan man jo lure på (10% tilsvarer en halv arbeidsdag). Jeg synes det er en hån mot bibliotekaryrket generelt, og mot det å jobbe som biblioteksjef spesielt, å ha en så liten stillingsprosent. Hvordan skal den stakkars bibliotekaren rekke å drive samlingsutvikling for alle innbyggere i kommunen, samt kunne yte et minstekrav av tjenester?

Av Elin Bekkebråten Sjølie,
Hammerfest bibliotek

Hvordan de skal få en fagutdannet bibliotekar til å være villig til å jobbe 10% er også noe som undrer meg. En fagutdannet bibliotekar har minst tre års utdanning, og de fleste vet at dette som regel medfører studielån. Med andre ord vil nok de færreste fagutdannede bibliotekarer ha råd til å jobbe i en 10% stilling.

En annen ting jeg tenker er at dette nok aldri hadde hendt om det var et typisk mannsyrke. Kunne det ha falt rådmannen inn å for eksempel kutte stillingen til teknisk sjef i kommunen, slik at den stillingen var kun 10%? Det tviler jeg sterkt på. Hele forslaget virker lite, eller ikke i det hele tatt, gjennomtenkt - og er rett og slett hårreisende.

Ei rasering

Det ein gong så aktive biblioteket på Osterøy (Hordaland) er i ferd med å bli ein skugge av seg sjølv. På grunn av kraftige økonomiske kutt, er det full stopp i bokbusskjøringa allereie frå slutten av denne veka til langt ut på hausten. Også biblioteket i Lonevåg skal ha stengt det meste av tida dei neste tre månadane.

Konsekvensen av heradsstyret sitt budsjettvedtak er at bemanninga allereie er halvert. No skal også arealet og bokstammen reduserast. Mange av aktivitetane som biblioteket har vorte kjent for, blir avvikla.

Det finst ikkje noko meir dekkande ord for det som skjer enn tragisk. Tilbodet som biblioteksjef Bente Dammen og hennar stab har brukt rundt 20 år på å byggja opp, blir no rive ned med eit pennestrøk frå politikarane.

Brukarane av bibliotektenesta er ikkje dei einaste som får merka den økonomiske kvardagen i Osterøy kommune. Alle sektorar må tola kutt. Likevel er det bittert for mange å sjå korleis eit veldrive bibliotek no blir rasert.

Osterøy kommune har i ei årrekke framstått som eit fyrårn blant litteraturskarar. Det er ikkje få besøkjande som har prøvt å læra av Osterøy sin måte å driva bibliotek på. Spesielt har det vore nytta store ressursar på arbeidet som har vore retta mot skular og barnehagar. Prosjekt som «Les for livet» og «Den rullande skattkista» har gjort borna kjende med både bøker, kunst og kultur. Dokketeater og eventyrstunder har vore populære tiltak, og bokbussen «Soria Moria» har skapt interesse langt utover

Osterøy sine grenser.

No vil det meste av dette bli kraftig redusert eller avvikla. Tilbake er eit bibliotek som knapt nok har ressursar til å låna ut bøker. Dette vil ramma både vaksne og born. Ikkje minst er det eit stort tilbakesteget for skulane, som har hatt god hjelp når det gjeld å gje elevane lesestrening.

Dei grepa som no blir tatt, vil truleg føra til ei varig nedbygging av bibliotektilbodet på Osterøy. Reduksjon i areal og lagerplass vil gjera det svært vanskeleg å byggja opp att det som no blir rive ned - utan at biblioteket må på flyttefot. Dét vil i alle fall ikkje skje på kort sikt. For ostringane er det heile ein kulturell tragedie.

Leder i Bygdanytt 12. mai 2009

Ja, det må de!

I Bok og Bibliotek 2/2009 har Gunnar Sivertsen festet noen tanker om fri tilgang til vitenskapelig litteratur, på papiret. Noe kan jeg si meg enig i, men noen ganger virker det som om premisser og konklusjoner ikke henger på greip. Som en av dem som arbeider for utbredelse av Open Access, føler jeg meg derfor kallet til å ta til motmæle mot noen av Sivertsens tanker, og til å forsøke å bidra til sakens opplysning.

» I arbeidet med Open Access er det i Norge lite fokus på å "knekke" forleggerne, vi erkjenner at forleggerne utfører viktige oppgaver for forfatterne og de vitenskapelige tidsskriftene. Og, som Sivertsen også er inne på, de norske forleggerne kan ikke på noen måte sies å operere med fortjenestemarginer som det er noen grunn til å reagere negativt på. Slik vi oppfatter det er tidsskriftutgivelse nærmest et idealistisk foretagende for de kommersielle, norske forleggerne. Og i det før-elektroniske samfunnet var abonnementsmodellen den eneste levedyktige – som Sivertsen selv sier det, var byttmodellen særdeles ineffektiv.

Det vi arbeider mot, er abonnementsmodellen. Hvorfor det? kan man, med Sivertsen, spørre. Jo, fordi det nettopp er modellen som gjør det mulig for de store, internasjonale forleggerne å ta ut superprofitt (profitt som er større enn et normalt forretningsmessig avkastningskrav) fra sitt forleggeri. Abonnementsmodellen sørger for at markedet for vitenskapelige tidsskrifter er et oligopolmarked med monopolistisk konkurranse. Oligopol,

fordi det er noen få svært store og dominerende tilbydere. Monopolistisk konkurranse fordi de enkelte tidsskrifter ikke kan erstatte hverandre - om man har tilgang til det ene, reduserer ikke det behovet for tilgang til det andre.

I et velfungerende marked vil godene være substitutter, dvs. at det er flere produkter som kan tilfredsstille det samme behovet, og kjøp av ett produkt vil redusere behovet for kjøp av konkurrerende produkter. Slik er ikke tidsskriftmarkedet. Forleggerne benytter seg også aktivt av prisdiskriminering for å øke profitten. Det vil si at de ikke har listepriiser, men forhandler frem individuelle priser fra kjøperne, slik at hver kjøper betaler så mye som mulig. Produktene har jo ingen kostnader for eksemplarframstilling eller distribusjon, slik at det ikke finnes noen fornuftig produksjonskostnad å prise etter. Og det å hente ut maksimalt av institusjonenes betalingsvilje, viser seg å gi gode økonomiske resultater – for de store forleggerne, ikke for forskningsinstitusjonene. Og slik prisdiskriminering gjør det også mulig å tilby tidsskriftbasene svært billig til fattige institusjoner, og fortsatt

tjene penger på handelen så lenge merinntekten er større enn kostnadsøkningen ved handelen.

Et vesentlig poeng er også at abonnementsmodellen bygger på at forleggeren skaffer seg sine inntekter – som egentlig dekker en forsvinnende liten del av de kostnadene som er involvert i å skape en artikkel – ved å motarbeide vitenskapens interesser. Inntektene kommer ved at forleggeren stenger lesere ute, mens vitenskapen er (bør være) interessert i å være tilgjengelig for flest mulig.

Blir så dette bedre med Open Access?

Ja, det *kan* det bli, om vi organiserer oss rett og vet hva vi gjør. Kommersielle OA-forleggerne vil måtte basere seg på forfatterbetaling, dvs. at kostnadene dekkes av forfatternes institusjoner og finansieringskilder ved at tidsskriftet tar seg betalt per akseptert artikkel. (Det vil fortsatt finnes en lang rekke forenings- og institusjonsbaserte OA-tidsskrifter som ikke vil ta seg betalt, men disse er ikke temaet her.) Når forfatteren må betale publiseringskostnadene blir markedet med ett mer likt et frikonkurransemarked: Tidsskriftene blir i større grad

Debatt

Av Jan Erik Frantvåg
Universitetet i Tromsø

En viktig konsekvens av en overgang til Open Access-modellen for publisering er at leserkretsen utvides – både geografisk og sosialt.

substitutter – mange tidsskrifter innen samme fag vil kunne være likeverdige for forfatteren – og forfatteren kan kun velge ett tidsskrift å publisere i. Prisen på publiseringen, sammenholdt med prestisje, faglig innretning, leserkrets og service overfor forfatteren vil være parametre tidsskriftene må konkurrere på. Så lenge vi ikke isolerer forfatterens forskningsøkonomi fra beslutningsprosessen ved at vi fullfinansierer slik publisering uansett kostnad, vil vi få priskonkurranse på en helt annen måte enn innenfor abonnementsmodellen. En modell som vil kunne fungere, er at Open Access-publisering utløser – automatisk – en tilførsel til forfatterens budsjett som godt og vel dekker publisering med en normal publiseringskostnad. Da vil forfatteren ha økonomisk fordel av å velge rimelige tidsskrifter å publisere i, men kan velge dyrere tidsskrifter om de tilfører nok merverdi til å forsvare kostnadsøkningen.

De norske tidsskriftene vil trenge en høyere inntekt per artikkel enn de internasjonale for å kunne klare seg. Det er utvilsomt stordriftsfordeler også ved drift av Open Access-tidsskrifter, og Norge er for lite til at man kan utnytte dette. Språk gjør det også vanskelig å sette ut arbeidsoppgaver til lavkostland, slik de internasjonale tidsskriftene gjør. Dette kan løses enten ved at man aksepterer andre stykkpriser, eller ved at Forskningsrådet/Kunnskapsdepartementet (KD) tilfører et tilleggsbeløp per

artikkel til de støtteverdige norske/skandinaviske tidsskriftene.

En viktig konsekvens av en overgang til Open Access-modellen for publisering er at leserkretsen utvides – både geografisk og sosialt. Tidsskriftene inkluderes i åpne tidsskriftdatabaser og

finnes frem til av lesere langt utenfor det «naturlige» nedslagsfeltet. Allmennheten finner fagstoff i Open Access-tidsskrifter ved søk i generelle søketjenester. Disse effektene bør være av interesse, både for forfatterne og for dem som finansierer forskningen. Dette vil øke kvaliteten på innholdet som er allment tilgjengelig på internett, og øke utbredelsen av norsk som fagspråk. Og det vil gi bedre muligheter til tilgang til norsk sakprosa for de mange som studerer norsk/nordisk språk og litteratur langt utenfor landets grenser.

Jeg er overhodet ikke enig med Sivertsen i at Open Access-mo-

dellen passer bedre for utstyrskrevende fag enn for eksempel humaniora. Spørsmålet er i større grad om de faglige artikler har et marked utenfor det som finansieres over offentlige budsjetter. Selv om mange vitenskapelige tidsskrifter nok har en del abonnenter, skulle jeg likt å se at mange tidsskrifter har et større antall abonnementer som er betalt av private eller av næringsliv – det meste betales nok av offentlige budsjetter. Dersom inntektene som kommer fra ikke-offentlige kilder er mindre enn kostnadene til trykking, distribusjon, markedsføring og administrasjon av abonnementer og tilganger, er det lønnsomt for det norske samfunnet å finne andre modeller for kostnadsdekning enn ved å administrere en abonnementsmodell. Og tar man i tillegg hensyn til de samfunnsmessige kostnader/ineffektivitet som følge av manglende allmenn tilgang, og at målet for vitenskapelig aktivitet jo nettopp er å skape og gjøre tilgjengelig mer kunnskap i det norske samfunnet, vil det være vanskelig å si at ikke en offentlig finansiering av svært mange vitenskapelige tidsskrifter vil være det rette. Den beste måten å gjøre dette på, er å konkurranseutsette støtten gjennom forfatterbetaling. Da vil de tidsskrifter som har kvalitet, service og lesere tiltrekke seg forfattere og få dekket sine kostnader, de andre vil visne hen og dø.

Dette er, etter min mening, et bedre alternativ enn kostnadskrevende søknads- og

evalueringsprosesser hvor man ad administrativ vei forventes å finne ut hvilke tidsskrifter som fortjener støtte.

Hva så med de forfattere som ikke har en institusjon i ryggen? Hvor stort dette problemet er, har nok Sivertsen større oversikt over enn jeg har. Jeg vil betvile at prosentandelen er stor, men løsningen ligger uansett i å overføre de kommersielle

forleggenes mekanismer for å finansiere artikler fra fattige land til en lokal modell: At de rike landenes (her: de institusjonsbaserte) forfattere betaler et høyere beløp, hvor det er innbakt finansiering av de fattige landenes (her: de frittstående) forfatters bidrag, slik at disse forfatterne kan publisere gratis.

Er så dette mulig å få til? Ja, om man innser at Open Access-modellen har vesentlige fordeler

fremfor dagens modell, og er villig til å ta grep for å få til en overgang. En lengre periode hvor man i realiteten må dobbeltfinansiere, med utgivelse både i ny og i gammel modell, vil være kostnadskrevende og tungvint. Det er som å bade i Nord-Norge om sommeren: Langsom vassing utover gir høy brystkasse og pusteproblemer – det eneste som duger, er å kaste seg uti for full kraft!

Om forfatteren

Denne leserbrevsskribenten har bakgrunn innen økonomi og IT og har i en årrekke arbeidet administrativt ved Universitetet i Tromsø. For tiden arbeider han med Open Access-relaterte oppgaver ved Universitetsbiblioteket i Tromsø og er leder av NORA – Norwegian Open Research Archives, et nasjonalt samarbeid mellom institusjoner som har vitenarkiv, finansiert av Kunnskapsdepartementet. Han er i tillegg engasjert i Nordbib-prosjektet «Aiding Scientific Journals Towards Open Access Publishing» (NOAP) hvor han spesielt ser på forretningsmodeller for Open Access-publisering.

Fakta om Open Access

Open Access (open tilgang) inneber at vitenskapelige publikasjoner vert fritt tilgjengelege på web. Forfattaren eller opphavsmannen har opphavsretten til publikasjonen, men gjev brukarane lov til å lese, laste ned, kopiere, distribuere, skrive ut, søkje i eller lenke til fullteksten utan å krevje vederlag.

Ein skil gjerne mellom Open Access-tidsskrifter og Open Access eigenarkivering.

- Open Access-tidsskrifter er ei ordning der det er gratis å lese artikkelen. Slike tidsskrifter aukar raskt i mengde og i bruk målt i siteringar. Finansiering av Open Access-tidsskrifter er ei utfordring som til dømes kan løysast ved at tidsskriftet vert drive på dugnad med økonomisk støtte frå styresmakter og organisasjonar, eller ved at forskarane betaler for publiseringa.
- Open Access eigenarkivering vil seie at arbeid som alt er publisert vert lagt ut i opent tilgjengelege elektroniske arkiv eller sentrale elektroniske arkiv.

Institusjonelle arkiv er gjerne eigd av forskingsinstitusjonar, medan sentrale arkiv kan drivast av forskingsråd eller liknande. Det er internasjonale standardar for slike arkiv for å sikre at dei kan knytast saman i eit globalt søkbart system. Det vert skilt mellom eigenarkivering av «post-prints» og «pre-prints», det vil seie utkast før og etter fagfellevurdering av manuskripta. For arbeid som også skal publiserast gjennom tradisjonelle kanalar, må ein følgje dei reglane det aktuelle forlaget har for arkivering i opne institusjonsarkiv.

Kilde: Stortingsmelding nr 23 (2008-2009)

Det twittres på Frogn

» Frogn bibliotek er nå på Twitter. "Vi twitrer for hele biblioteket – voksenavdelinga og barn- og ungdomsavdelinga. På Twitter vil vi legge ut bokanbefalinger, lesetips, aktiviteter, og lenker til interessante ting," kan vi lese på RUBBEL OG BIT – Frogn biblioteks blogg for alle lese-lystne, nysgjerrige, aktive barn og unge i Frogn.

Noen Twitter-elementer som pynt?

Nye bibliotekslokaler i Ballangen

» I Ballangen i Nordland har El-kjeden flyttet ut og Ballangen bibliotek inn. Det er biblioteksjef Sonja Hveding og bibliotekar Rita Bakkehaug lykkelige for, skriver avisen Fremover.

For biblioteksjefen er det en drøm som går i oppfyllelse når hun kan ta imot gamle og nye låntakere i sentrum, skriver avisen. Etter at det kommunale servicebygget i 2003 brant ned til grunnen har biblioteket hatt midlertidig opphold i en nedlagt kafé, og det har vært en lang politisk dragkamp om hvor det nye lokalet skulle ligge.

Biblioteksjefen, som snart går over i pensjonistenes rekke, sier seg kjempeglad for at Ballangen nå har fått et så flott bibliotek med velfylte hyller og bøker for enhver smak. Hun mener at et bibliotek skal ligge i sentrum, og sier at lånerne har sagt seg enige i dette.

Vil øke fotosamling

» Bærum bibliotek å dokumentere den lokale fortiden i kommunen bedre, og innbyr derfor til fotokonkurranse og fotoinnsamling.

- Vi ønsker å supplere vår bildesamling med nye bilder, slik at kommende generasjoner kan få et inntrykk av Bærum også etter år 2000. Konkurransen er godt i gang og hver måned ut året vil vi kåre månedens bilde. Send inn bilder fortløpende, konkurransen avsluttes i januar 2010, skriver biblioteket på hjemmesiden sin.

– Verdens beste bibliotek

» Gjerdrum folkebibliotek er verdens beste bibliotek. Dette var ti år gamle Johan Sebastian Dahls kommentar da Eidsvold Ullenakers Blad nylig besøkte biblioteket, som ifølge avisen er kjent langt utenfor Norges grenser for måten det drives på.

Biblioteket har blant annet sitt eget museum der også lokalhistorien er samlet i et arkiv, og det lokale historielaget er en av samarbeidspartnerne.

- Det var nylig en artikkel i et russisk tidsskrift som beskriver vår arbeidsmodell, som kan passe på flere mindre steder i Russland. Det er artig at vi kan være en foregangskommune på dette, sier Bozena Rasmussen, biblioteksjef i Gjerdrum.

Hun sier at den store dugnadsånden i Gjerdrum skal synliggjøres, og at det nå er satt ned en egen gruppe som hun håper kan skaffe midler til å utvikle biblioteket videre.

Kohagründeren i Norge

Hittil har lukkede, produsenteide biblioteksystemer og systemleverandører fått lov til å rå grunnen alene – og har fått legge sterke føringer på utviklingen av norsk bibliotekvesen. Nå kommer fri programvare-alternativene til Norge. Gründeren Magnus Enger er i ferd med å starte opp sitt eget firma for tjenester rundt det frie biblioteksystemet Koha og annen fri programvare for bibliotekene.

Thomas Gramstad (TG): Hva er bakgrunnen og planene for det nye firmaet?

Magnus Enger (ME): Visjonen min er et firma som kan fungere som et kraftsentrum for kunnskap og handling i krysningspunktet mellom fri programvare/åpen kildekode og bibliotekdata – av bibliotekarer, for bibliotekarer, bibliotek og bibliotekbrukere.

Fra og med juni kommer jeg til å jobbe 50% med et Koha-relatert prosjekt på 3 eller 6 måneders varighet, og i tillegg satse 50% på Koha og eget firma. Når prosjektperioden utløper blir det 100% Koha, og vel så det.

Jeg har tenkt på dette lenge, og da en intensjonsavtale med det første pilotbiblioteket kom på plass, var det ikke lenger tvil

Foto: Elin Strand

Magnus Enger

Bibliotekar ved Høgskolen i Bodø
2000-2009

Sitter i prosjektgruppa for Biblioteklaboratoriet

Bibliotekarutdanning fra HiO, 1999.

Mastergrad i dokumentasjonsvitenskap ved UiTø 2004. Masteroppgave:

«The concept of 'overlay' in relation to the Open Archives

Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH)».

Driver nettstedet <http://collib.info/>

Finnes også på Enger 2.0 Meta, <http://www.enger.priv.no/>

Bakgrunn: Koha kommer til Norge

Dagens proprietære biblioteksystemer melker markedet – f.eks. koster det flere millioner for å implementere sentrale protokoller.

Med utgangspunkt i miljøet rundt Koha-Norge-forumet, som består av ca. 130 personer med varierende hovedsakelig bibliotek- eller IKT-bakgrunn, ble det arrangert et planleggingsmøte i slutten av februar. Målet var å gå gjennom mulighetene for å få etablert en norsk virksomhet for frie biblioteksystemer, spesielt Koha, og evt. annen fri programvare for bruk i biblioteker, og se om man kunne enes om organisering av og samarbeid om felles målsetninger og planer for slik virksomhet fremover.

17 personer var tilstede på møtet. Vi hadde besøk av Nicolas Morin som presenterte BibLibre, det franske firmaet som jobber med å tilby Koha-tjenester. BibLibre vil inngå partnerskap med et norsk firma for å tilby tjenester til norske biblioteker. De ønsker å koordinere utviklingen av programvaren for å unngå dobbeltarbeid og «forking» (splittelse av programvare-utviklingen). De legger også vekt på å bygge, styrke og hente støtte fra community, dvs. bygge opp et fullverdig økosystem rundt Koha. Firmaer for ILS (biblioteksystemer) er vanligvis spesialfirmaer og ikke breddefirmaer. Det var derfor enighet på møtet om at målet måtte være et eget selskap med fokus på ILS, og som ved behov kan kjøpe tjenester av alliansepartnere. Deltakerne på møtet var også enige om følgende målsetning:

Det skal etableres en kommersiell virksomhet som skal tilby et IT-system for biblioteker basert på fri programvare til det norske markedet. Dette kan være basert på f.eks. Koha, og det kan også omfatte integrasjon med hjemmesider, f.eks. ved bruk av Drupal-modulen SOPAC eller lignende.

Men der sluttet enigheten på møtet. Det var stor uenighet om bl.a. organisasjonsform for firmaet. Møtet førte likevel til mange avklaringer og det åpnet veien for etableringen av Magnus Engers nye firma, og for flere samarbeidspartnere og støttespillere. Det vil også bli opprettet en medlemsforening/paraplyorganisasjon for friprog-aktører innen biblioteksektoren.

Av Thomas
Gramstad,
leder for EFN

«De aller fleste vil antagelig ta seg betalt, men kanskje vil det også være noen som av sitt hjertes godhet, eller for å få erfaring eller status, tar på seg slike oppgaver gratis.»

om at tiden er inne.

TG: Hvilke behov vil ditt firma kunne dekke? Hvem er målgruppen din?

ME: Utgangspunktet mitt er at det blant Koha-brukende bibliotek i Norge vil være et spekter av behov, fra de som klarer seg helt på egenhånd, til de som kjøper seg til alt. Jeg ser for meg at de i norsk målestokk virkelig store bibliotekene kan klare seg på egenhånd, fordi de har ressurser til å ansette eller utdanne seg til den kompetansen som trengs for å ta i bruk fri programvare. I praksis vil dermed målgruppen bli de mindre bibliotekene, som ikke selv har kapasitet til å installere og vedlikeholde fri programvare.

Jeg vil hovedsakelig tilby tjenester knyttet til installasjon, opplæring, drift og brukerstøtte. Det jeg ser for meg som den typiske situasjonen er at jeg installerer Koha for kunden, enten på en server som kunden har kontroll over, eller på serverplass som kunden leier av meg (la oss kalle det et Koha-hotell). I tillegg til selve installasjonen vil dette også omfatte import av bibliografiske data og andre data fra bibliotekets eksisterende system, eventuelle tilpasninger i katalogens utseende og opplæring i hvordan man bruker Koha. Etter denne første fasen går man over i en

vedlikeholdsfasen, der jeg sørger for at både Koha og de underliggende komponentene systemet bygger på er oppdatert og i orden, og ellers bistår med å løse eventuelle problemstillinger som måtte oppstå.

Det vil sikkert kunne forekomme avvik fra dette mønsteret også, man kan f.eks. tenke seg bibliotek som bare vil ha hjelp til selve installasjonen, og som deretter vil klare seg på egen hånd. Jeg baserer imidlertid mine planer på at de fleste bibliotekene vil ønske seg en «hotell»-løsning, med avtale om support og vedlikehold fra leverandøren av «hotellet» - slik at de har ett telefonnummer de kan ringe og klage sin nød til hvis ting ikke fungerer som forventet. Det kan godt være jeg tar feil her, det kan f.eks. være at Koha vil appellere til andre bibliotek og bibliotekarer enn dem jeg ser for mitt indre øye, men det er det bare tiden som kan fortelle oss.

TG: Og du vil drive med alt dette alene?

ME: Jeg vil bøte på det sårbare ved å bare være ett menneske med å bygge allianser der det faller seg naturlig, og der det finnes sammenfallende interesser. Jeg har allerede en samarbeidsavtale med BibLibre (et fransk firma med 8 ansatte som tilbyr tjenester rundt Koha og det åpne

hjemmesideverktøyet Drupal), som vil kunne bistå med videreutvikling av systemet der min egen kompetanse ikke strekker til. Hvis det viser seg å være et tilstrekkelig inntektsgrunnlag for det vil det selvsagt bli snakk om å ansette flere etter hvert.

Jeg har ingen planer om, eller muligheter til, å ha monopol på Koha - eller fri programvare for bibliotek - i Norge, så etter hvert vil det også kunne bli snakk om et helt økosystem av ulike tjenestetilbydere, der noen spesialiserte seg på å tilby opplæring og andre spesialiserte seg på hotell-drift. Noen vil kanskje ha det som fulltidsjobb, andre vil ha det som supplement til en deltidsjobb og atter andre vil ta det ved siden av en full jobb, på kveldstid og i helger. De aller fleste vil antagelig ta seg betalt, men kanskje vil det også være noen som av sitt hjertes godhet, eller for å få erfaring eller status, tar på seg slike oppgaver gratis.

TG: Er det oppgaver på dette området som ditt firma ikke vil drive med?

ME: Ja, det er en del oppgaver som etter min mening ikke bør ivaretas av ett enkelt kommersielt firma:

- Organisere vedlikehold av oversettelsene
- Organisere nasjonale møter/konferanser for alle bibliotek i Norge som bruker Koha, uavhengig av om de klarer seg på egenhånd eller kjøper alt av tjenester fra den ene eller andre leverandøren
- Organisere spleiselag for utvikling av ny funksjonalitet.

Dette ser jeg for meg som en medlemsorganisasjon, der medlemmene betaler en årlig

avgift som finansierer aktivitetene, og der det man får igjen for avgiften f.eks. er at man får lov til å være med på årlige «brukermøter». Men det må jo nesten være opp til de aktuelle bibliotekene å bestemme seg for hvordan dette skal organiseres. Jeg ser ihvertfall for meg at vi bør etterstrebe et miljø som favner alle Koha-brukende bibliotek, uavhengig av om de gjør alt med Koha selv, eller om de kjøper tjenester fra den ene eller den andre leverandøren.

Jeg vil dessuten ha fokus på web-basert programvare, siden det er det jeg kan mest om. Det vil si at f.eks. Linux på publikumsmaskiner ikke er noe jeg vil tilby tjenester rundt, ihvertfall ikke i første omgang.

TG: Vil firmaet ditt bare tilby tjenester knyttet til Koha?

ME: Nei, jeg ser ingen grunn til å begrense seg til bare å tilby tjenester i tilknytning til Koha. For det første finnes det flere andre frie biblioteksystemer og for det andre finnes det mye annen fri programvare som kan

være aktuell for norske bibliotek.

Fordelen med å fokusere på biblioteksystemer i starten er at det er noe alle bibliotek må ha, og som det dermed også må finnes noen penger til - og når jeg kan friste med priser på Koha som ligger under det bibliotekene betaler for sine systemer i dag vil jeg kanskje ha et lønnlig håp om å kunne friste noen til å bytte system.

TG: Er fremtiden lys for Koha

og frie biblioteksystemer i Norge?

ME: Ja, jeg tror 2009 blir et bra år for fri programvare i bibliotekene! Jeg synes det er flere tegn i tiden som peker i den retningen nå, f.eks. vil det bli arrangert en konferanse om bibliotek og fri programvare i Bergen til høsten, under navnet «Frie bibliotek».

«Jeg tror 2009 blir et bra år for fri programvare i bibliotekene!»

Dette er Koha

Det første integrerte biblioteksystemet basert på fri programvare.

Første versjon laget i 1999 av Katipo Communications, New Zealand.

Ordet «koha» er et maori-ord som betyr «gave» og som uttrykker kulturelle skikker og tradisjoner forbundet med gjensidighet og utveksling av gaver.

Forvaltes idag av et voksende internasjonalt brukermiljø som inkluderer bibliotekarer, programmerere, brukere og firmaer som etterlyser og utvikler nye egenskaper.

Oversatt fra engelsk til mange andre språk, bl.a. fransk, kinesisk, arabisk – og nylig til bokmål og nynorsk.

Kan kjøres på alle operativsystemer og i alle nettlesere.

Web-basert grensesnitt, moduler gjør bruk av MySQL, Apache og Perl.

Støtter vanlige bibliotekstandarter som MARC og Z39.50-

Støtte for Zebra-database.

GPL-lisensiert.

Kan lastes ned fritt og gratis fra www.koha.org

Grundig dokumentasjon kan lastes ned fra www.kohadocs.org eller fra Koha-wiki, wiki.koha.org

Norsk Koha-firma startet opp i 2009.

Ingen stat i staten

– Biblioteket har ingen verdi i seg selv, for å sette det på spissen. Vår verdi oppstår idet vi blir en viktig bidragsyter til den forskningen og undervisningen som foregår ved universitetet. I møter med universitetets ledelse er jeg tindrende klar på det, forteller bibliotekdirektør Bente Andreassen ved Universitetsbiblioteket i Oslo.

Bok og Bibliotek (BoB):
Hører fag- og folkebibliotekarene til samme yrkesgruppe?

Bente Andreassen: Det mener jeg, ja. Vi har noe felles grunnleggende i bunnen: Innhenting av informasjon, systematisere og organisere den og gjøre den tilgjengelig – og legge tjenestene i forhold til brukeren på toppen av dette. Det har vi fra utdanningen vår.

BoB: *Men folkebibliotekene har tradisjonelt vært tuftet på formidling av kultur og litteratur. Der skilles fag- og folkebibliotekarene?*

Andreassen: Den tradisjonen er viktig. Men denne tradisjonen kan i dag utvides og ses innenfor rammen av kunnskapssamfunnet, ved at folkebibliotekene gir støtte til utdanning, til alle, på alle nivåer i livet. Universitets og høyskolebibliotekenes oppgave

er primært å være en støtte til forskning, undervisning og formidling i våre moderorganisasjoner. Der ligger det en forskjell. Men samtidig er vi to sider ved samme sak ved at våre brukere kommer med sin erfaring fra folkebibliotekene og skolebibliotekene.

BoB: *Men det snakkes ikke så mye om dette samspillet?*

Andreassen: Nei, og det er behov for tettere dialog mellom fag og folkebiblioteker når det gjelder dette. Vi burde snakke mer om hva som skjer i en livslang læringsprosess, fra du starter på skolen, gjennom videregående skole og opp til høyere utdanning. Jeg synes nok folkebibliotekene er noe usynlige i forhold til disse temaene.

BoB: *Det er i dag mye fokus på folkebibliotekene som en sosial møteplass. Det er lett å få inntrykk av at et forskningsbi-*

bliotek har noe mer rasjonelt over seg, et sted man får sine fakta og ferdig med det?

Andreassen: Det er en altfor snever oppfatning. Universitet og høyskoler trenger gode læringsmiljøer med tilgang både på informasjonsressurser, tjenester og fysiske fasiliteter. Bibliotekene har i dag et stort ansvar for å tilrettelegge for dette – enten man velger å kalle det bibliotek eller læringsenter. Studenter trenger også den sosiale møteplassen og har behov for tilhørighet.

BoB: *Mye felles, ja, men det er ikke til å stikke under en stol at det er få felles møteplasser på overordnet nivå. Hva skal til for å få til en bedre dialog?*

Andreassen: Hadde jeg bare hatt oppskriften klar på det! Vi har tydeligvis ikke lyktes i å samarbeide på de områder hvor det er naturlig. Vi har jo ABM-utvikling som skal være vår felles

aktør, men det kom ganske klart frem av ABM-u-evalueringen at UoH sektoren har kommet dårlig ut av denne sammenslåingen. Det har blitt for lite fokus på våre utfordringer.

BoB: *Som nytt styremedlem er du opptatt av å endre på dette?*

Andreassen: Kunnskapsdepartementet har i dag to medlemmer i styret, hvorav jeg er den ene. Det er ingen hemmelighet at flere i vår sektor mener at de ikke trenger dagens ABM-utvikling, da direktoratet er for mye fokusert på folkebiblioteksektoren. Som styremedlem vil jeg selvsagt ha fokus på helheten, men jeg vil også være opptatt av å skape et større rom for fag- og forskningsbibliotekene. Det er ikke gitt at det nødvendigvis er

ABM-u som kan koordinere alle våre utfordringer. Vi burde kanskje få en klarere oppgavefordeling mellom ABM-u og Nasjonalbiblioteket. Vi må uansett få til et bedre og mer koordinert samarbeid i biblioteksektoren– og det må vi lykkes i dersom vi skal nå frem.

BoB: *Dere har bibliotekutvalget i Universitets- og høyskolerådet?*

Andreassen: Og det har blitt stadig viktigere de siste årene. Utvalget tar opp de sakene som er viktige for oss som UoH-biblioteker, og det er i dag en av våre viktigste arenaer. Til å være en interesseorganisasjon har Universitets- og høyskolerådet fått stor innflytelse og er en viktig medspiller for Kunnskapsdepartementet. Det er grunnlag

for å si at gjennom rådets bibliotekutvalg framstår UoH-sektoren og dens biblioteker som en samlet aktør.

BoB: *Hva forventer du av Nasjonalbiblioteket i årene som kommer?*

Andreassen: Jeg har et håp om at Nasjonalbiblioteket kan bli ”bibliotekenes bibliotek”. Det krever et Nasjonalbibliotek som kan se ut over seg selv og være en ressurs og støttespiller for de bibliotekene som trenger det, for eksempel innenfor digitalisering. Universitetsbiblioteket i Oslo (UBO) har allerede et meget godt samarbeid med Nasjonalbiblioteket. Vi skilte lag for 10 år siden, og vi feirer jubileet ved å gjenoppta et tettere samarbeid enn vi har hatt inntil nå.

Vi må uansett få til et bedre og mer koordinert samarbeid i biblioteksektoren– og det må vi lykkes i dersom vi skal nå frem, sier Bente Andreassen.

BoB: *Nasjonalbiblioteket har de siste årene også profilert seg som et forskningsbibliotek. Hva synes du om det?*

Andreassen: Dette er viktig og interessant for oss og gir grunnlag for en ny og spennende dialog som UBO og Nasjonalbiblioteket allerede er i gang med. Med all sin kompetanse og store samlinger og ressurser, vil Nasjonalbiblioteket kunne bli en viktig støttespiller for UoH-bibliotekene og våre brukere.

BoB: *Fører kvalitetsreformen til at dere nå prioriterer studentene, som er den massen som i størst grad påvirker institusjonens budsjett – på bekostning av forskerne?*

Andreassen: Det blir å snu problemstillingen på hodet. Universitetet i Oslo har som mål å bli et av Europas beste forskningsuniversiteter. Det betyr at vi må ha som ambisjon å være et av Europas beste forskningsbibliotek. Universitetet har som oppgave å forske og gi forskningsbasert undervisning. Derfor vil forskning være prioritert for biblioteket. Det betyr imidlertid også at vi stiller alle forskningsressurser til rådighet for studentene. Studentene skal ha tilgang til det samme som forskerne. Den motsetningen du antyder i spørsmålet, eksisterer ikke.

BoB: *Dette bringer over på bibliotekets eksistensgrunnlag. Du har vært opptatt av at ditt bibliotek ikke skal være en stat i staten, men en integrert del av institusjonen.*

Andreassen: Det er viktig. Biblioteket har ingen verdi i seg selv, for å sette det på spissen. Vår verdi oppstår idet vi blir en

viktig bidragsyter til den forskningen og undervisningen som foregår ved universitetet. I møter med universitetets ledelse er jeg klar på dette. Vi er til for universitetets forskning og undervisning. For at vi skal lykkes med dette må vi være i tett dialog med fagmiljøene og ledelsen og vi må være på de arenaer hvor beslutningene blir tatt. Vi må også i større grad synliggjøre våre tjenester og vårt bidrag i verdiskapingen.

BoB: *Hva skjer med samlingsutviklingen i en digital tid?*

Andreassen: UBOs samlinger skal reflektere UiOs forskning og anskaffelser skjer i dialog med de ulike fagmiljøene enten det dreier om elektroniske eller fysiske dokumenter. For tiden har vi en gruppe som jobber med policy for samlingsutvikling her på UB. Jeg tror at knapphet på ressurser vil gjøre nærmere samarbeid med andre forskningsbibliotek nødvendig i tiden fremover.

BoB: *Men samlingsutvikling i en tid hvor mer og mer finnes "in the clouds" og ligger bare et tastetrykk unna?*

Andreassen: Så enkelt er det dessverre ikke. De kvalitetssikrede elektroniske informasjonsressursene – og spesielt de vitenskapelige tidsskriftene, er en kjempeutfordring for oss. De er definitivt ikke gratis. På grunn av stor etterspørsel og høye priser, er vi ikke i stand til å anskaffe alt forskerne trenger. Da må vi prioritere. Dette er et alvorlig problem for forskningen og jeg håper at vi kan løfte problemstillingen opp på et nasjonalt nivå.

Enkelte fagområder er i ferd med å bli gjennomdigitaliserte,

mens innenfor andre områder er den fysiske boken fortsatt viktig. Dette gjelde humaniora, samfunnsvitenskap og juss. Vi må være på vakt så vi ikke bygger ned samlingene innenfor de fagene som ikke har kommet så langt i digitalisering.

For å møte den digitale utfordringen har vi etablert Avdeling for digitale tjenester. Vi må bygge opp et miljø som helst skal ligge i forkant av utviklingen. Vi har en ny generasjon brukere som vil kreve at vi møter deres krav til tjenester. Biblioteket satser mye på undervisning i informasjonskompetanse - også for å hindre plagiering. I 2008 var det 8000 som deltok og målet er å få opplæringen i større grad integrert i annen undervisning.

BoB: *De digitale ressursene deres betales stort sett i euro og dollar. Disse to valutaene har styrket seg betraktelig den siste tiden. Det vil gi røde bunmlinjer for mange av fagbibliotekene. Hvordan er det hos dere?*

Andreassen: Jeg regner med at vi i år vil overskride budsjettet med 6-7 millioner bare pga valutaen, og da er det ikke rom for noen nyinnkjøp. I denne stund har vi ikke løst problemet. Vi snakker om forskningens vilkår - og det er virkelig bekymringsfullt.

BoB: *Savner du statlige støtteordninger?*

Andreassen: Det er lite effektivt og veldig dyrt at de store forskningsbibliotekene sitter på hver sin tue og kjøper disse ressursene. Selv om vi i dag har konsortier, så ville nasjonale lisenser være det ideelle.

BoB: *Vil ikke open access kunne løse problemet.*

Andreassen: I prinsippet, ja. Open access er i medvind, og det er flott, men jeg tror dessverre at vi må leve lenge med de store kommersielle forlagene. Vi satser heller ikke nok på de åpne institusjonelle arkivene.

BoB: *Dere har en forholdsvis høy gjennomsnittsalder på de ansatte ved biblioteket. 35 prosent av personalet er over 60 år. Blir det enkelt å fylle de stillingene som blir ledige om få år?*

Andreassen: Det vil bli store endringer blant de ansatte de neste årene, ja. Hver stilling som blir ledig nå, tar vi opp i ledergruppen og spør: Hvilken kompetanse trenger vi? Skal vi videreføre de gamle oppgavene eller trenger vi nye? Vi jobber for tiden med en kompetanse og rekrutteringsplan. Jeg tror ikke vi kommer til å få problemer med å fylle stillingene som blir ledige. UBO er en populær og flott arbeidsplass.

BoB: *Ser du for deg at dere trenger en helt ny kompetanse i årene som kommer, at den tradisjonelle bibliotekar er på vei ut?*

Andreassen: Nei, så kategorisk kan vi ikke si det. Vi trenger fortsatt bibliotektradisjonens kjernekompetanse innenfor kunnskapsorganisasjon, vi trenger medarbeidere som behersker den nye teknologien og vi trenger kompetanse på universitetets fagområder. I tillegg vil jeg føye til at vi trenger en grunnleggende forståelse for hvordan vi kan støtte opp om forskeren og studenten. Jeg tror den utadvendte siden vil bli viktigere. Formidlingskompetanse, tror jeg blir et stikkord. Det vil bli større behov for

Hvilken kompetanse trenger vi? Skal vi videreføre de gamle oppgavene eller trenger vi nye? spør Bente Andreassen.

digital kompetanse, digital tilrettelegging og presentasjon. La meg til slutt peke på noe som er en stor utfordring: Mens søkerne står i kø når vi lyser ut bibliotekarstillinger, får vi knapt en liten håndfull til lederstillinger.

BoB: *Er det bibliotekarutdanningen som svikter her?*

Andreassen: Det vil jeg ikke si. Men det er grunn til å lure på hvorfor lederstillinger i vår bransje er så lite attraktive. Jeg er absolutt interessert i å få en nærmere dialog med Høgskolen i Oslo om studiets utvikling. Hvem rekrutteres til studiet og hva kan vi forvente av de kandidatene som utdannes i de

nærmeste årene? Vi bør helst være på linje med tanke på hva fremtidens biblioteker vil trenge av kompetanse. Får vi de vi trenger, eller må vi lete andre steder? De neste 10 årene vil det være en stor utskifting av ledere i norske biblioteker. Hvor skal vi rekruttere dem fra? Kanskje de vil hentes fra andre miljøer? Jeg skulle ønske at det var en skog av potensielle kandidater som hadde lyst til å bli ledere i norske biblioteker og fikk muligheter til å utvikle seg i den retning. Der har vi som organisasjoner også et visst ansvar. Det er i alle fall kjempespennende å jobbe som leder i et fag- og forskningsbibliotek!

Nytt kulturbygg og bibliotek i Skodje

» Skodje på Sunnmøre får no ein ny kultur-og idrettshall for 80,6 millionar kroner ved skulesenteret i bygda. Det som skal byggjast er tilbygg til og ombygging av dagens gymnastikksal ved ungdomsskulen til kulturhus eller kultursal. Vidare skal det byggjast ny idrettshall inntil dagens bygning.

Her skal og byggjast rom til kulturskule, nytt bibliotek, rehabilitering av dagens garderobe, kantine eller liten kafe og tilstelling ute med parkering, vegar og tilkomst, skriv Sunnmørsposten.

Den nye storstova kjem ifylgje avisa like ved dei to skulane på Skodje. Her er det mellom anna stadionanlegg og ei mykje brukt lysløype. Skodje bibliotek ligg også i dette området.

Bømlo kan få færre bibliotek

» Bømlo kommune må spare pengar i år. Tre av fire folkebibliotek på øya kan derfor bli nedlagt. Det eneste folkebiblioteket som blir igjen på øya, hvis forslaget blir vedtatt er hovedbiblioteket på Svortland, skriver Haugesunds Avis.

Forfatter og bømbling Solfrid Sivertsen, som er filialstyrer ved biblioteket på Moster, sier at dette er et stort tilbakesteg for kulturen i distriktet.

- Som forfatter synes jeg det er pinlig at kulturkommunen Bømlo vil ta vekk et så viktig kulturtilbud. Jeg tror ikke de er klar over de langsiktige konsekvensene et slikt tiltak vil føre til, sier hun til avisen.

Nytt bibliotek i Vennesla

» Avisen Fædrelandsvennen gratulerer Vennesla ved Kristiansand med at det nå blir nytt kulturhus og bibliotek i kommunen, og at arkitektkonkurransen om bygget nå er avgjort.

- Mange var svært skeptiske da flertallet i kommunestyret til slutt vedtok bygget i budsjettbehandlingen i fjor høst. Men et nytt kulturhus og bibliotek kan ikke bare vurderes opp mot bygningsmessige kostnader og kortsiktige utgifter. Bygget vil blant annet være et viktig bidrag i kampen for å trekke nye innbyggere til kommunen i mange år fremover, mener avisen.

Asylsøkere i PC-kø på biblioteket

» Ålesund bibliotek får 130.000 kroner til datautstyr og bøker av Virksomhet flyktning i Ålesund kommune og Hero Norge AS.

Etter at det kom flere asylsøkere til Ålesund har biblioteket nemlig fått tilbakemeldinger fra publikum om at det er for få datamaskiner tilgjengelig, skriver Sunnmørsposten.

Formidlingsbibliotekar Hilde Gjessing sier at biblioteket nok ikke var forberedt på det store innrykket, men at det er viktig for asylsøkerne å kunne lese aviser og annet på sitt eget morsmål, noe de bruker bibliotekets datamaskiner til.

Pengene fra Virksomhet flyktning og Hero brukes derfor til å kjøpe inn mer datautstyr. 30.000 kroner av pengene er øremerket til utstyr til barn.

50.000 ungdomskroner til biblioteket

» I Time kommune på Jæren har elevrådsrepresentantene i barn og unges kommunestyre vedtatt å gi 50.000 kroner til Time bibliotek. Helst skal bøkene være på nynorsk, skriver Stavanger Aftenblad.

Biblioteksjef Vidar Lund takket elevene etter vedtaket.

- Jeg visste det var mange gode forslag om hvordan pengene skulle brukes. Overraskelsen var derfor stor da så mange av elevene ville gi pengene til oss, sier han til avisen.

To vandrestillinger i Nordland

» I Nordland har det vært så stor interesse for vandrestillingen "Mangfoldige historier", som viser innvandreres og flyktnings bakgrunn og historier, at det har vært nødvendig å sende ut to parallelle utstillinger.

I alt 15 bibliotek i fylket skal vise utstillingen i tre uker hver, og Hattfjelldal var først ute. De deltagende bibliotekene blir oppfordret til å lage et eget arrangement rundt åpningen, i samarbeid med flyktningtjeneste og voksenopplæring i egen kommune, melder Biblioteknett Nordland.

Bibliotekspris til Ingeborg Arvola

» Forfatteren Ingeborg Arvola er tildelt Havmannsprisen for beste nordnorske bok utgitt i 2008. Prisen blir delt ut av Nordland fylkesbibliotek og Rana bibliotek, med støtte av bokhandelen Ark Mo og Helgeland Sparebank, og Arvola får prisen for romanen "Ingen dager uten regn".

Prisen skal ifølge statuttene gå til en forfatter med markant nordnorsk tilknytning. Utdelingen fant sted på Rana bibliotek, melder avisen Nordlys.

Misnøye med søndagsstengning

» Deichmanske bibliotek i Oslo sliter med budsjettene, og må fra høsten av slutte å holde søndagsåpent ved Majorstuen filial og Grünerløkka filial.

Filialsjef Mette Digerud ved Majorstuen filial beklager lukkingen. Gjennomsnittlig har filialen 375 besøkende på de fire timene den holder åpent på søndagene.

- Mange av dem gir seg god tid. Søndagen er også en familiedag der voksne og barn går sammen til biblioteket, sier hun til Lokalavisen Frogner.

Med BS Medievalg får du en enklere hverdag og mer forutsigbar økonomi.

Alt du trenger fra A til Å

«Bibliotekarene vurderer litteratur når de kjøper inn, stiller ut og kasserer. Likevel hører vi: Vi kan ikke sette oss på vår høye hest og si at en bok er bedre enn en annen, kvalitetsvurdering er ikke bibliotekarens oppgave, smaken er så forskjellig.»

Foto:

Odd Letnes.

Litteraturformidling og dannelse

Har nøytralitetsidealet og etterspørselsorienteringen blitt en hemske for en levende litteraturformidling i folkebibliotekene? Kan det være på tide å ta opp spørsmålet om verdier, kvalitet og smak til ny diskusjon?

» Det er lørdag 28. februar 2009. Vårsola skinner i Oslo og Karl Johan syder av liv. Men inne – i Litteraturhuset – skal viserektor ved Universitetet i Oslo, Inga Bostad, forelese over emnet "Hva er dannelse". Klokka blir tre, og dørene lukkes. Da er lokalet ikke bare fullt. Folk sitter på gulvet, i

vinduskarmen, og står langs veggene. 50-60 personer blir stående utenfor og slipper ikke inn. Det er da det gamle refrenget til Bob Dylan renner meg i hu: "For the times they are a'changing".

For en del år tilbake var dannelse var et ord man nødig tok i sin munn. Det smakte av konversasjon, krystall-lysekroner

og kalvestek. Det handlet om å beherske sine klassikere, og trekke skarpe grenser mellom de som kunne og de som ikke kunne. Harry Martinson kom ganske nær da han i Nässlorna blomma konstaterte at det fantes fire sorter middelklasse: de med dannelse og piano, de med dannelse uten piano, de med piano, men uten dannelse, og de

»
Av førsteamanuensis Jofrid Karner Smidt, Høgskolen i Oslo, avd. JBI

uten både dannelses og piano.

Det fantes også et annet dannelsesbegrep; filosofen Hans Skjervheim var vel dets fremste tolk. Hans stemme nådde ikke langt utenfor Akademia i første omgang, men det er dette andre dannelsesbegrepet som nå fyller salen på Litteraturhuset og som jeg vil snakke om. Med det tar jeg farvel med dannelsesforstått som en klasses høflighetskultur og statiske litterære kanon med og uten piano.

Jeg har lyst til å gå på spasertur med tanken, så å si, mellom noen spørsmål som angår litteraturformidling og dannelses og kanskje til syvende og sist bibliotekenes identitet. La meg begynne med å si at dannelses, slik jeg vil snakke om det, verken er omgangsformer eller bestemte kunnskapskrav. Dannelses, slik jeg vil bestemme det nå, er snarere en holdning og et menneskesyn. For ser vi på ordet dannelses, betegner det jo ikke bare en tilstand – det handler om noe som dannes, skapes. Noe er i utvikling. Vi kommer til verden med en masse muligheter, vi vokser og modnes og forandres i samspill med omgivelsene. Og denne prosessen slutter ikke når barndommen er over. Vi møter gjennom hele livet nye utfordringer og får erfaringer som gjør oss i stand til å begripe noe som før var ubegripelig. Dannelsesforstått i et slikt perspektiv er en måte å forholde seg til kunnskap på. Å kjenne sin begrensning og ha lyst til å tre ut av den. Det er noe som involverer hele mennesket, ikke bare intellektet.

Det er ikke tilfeldig at man går tilbake til det tidlige greske bysamfunnet når man skal diskutere dannelses i denne betydningen. Det er ikke, slik mange har forestilt seg, for å opprette en gullstandard som vår

samtid skal måles med. Det er fordi dette bysamfunnet stilte individet overfor noen utfordringer som ikke kommer til syne under autoritære regimer. Borgeren skulle kunne delta i samfunnsutviklingen, foreta reflekterte og fornuftige valg og kunne tale sin sak.

Dermed stimulerte dette samfunnet til refleksjoner som er sentrale for den styreformen vi her og nå verdsetter. Demokratiet forutsetter samfunnsmedlemmer som kan tenke selvstendig, skaffe seg kunnskap og se konsekvensen av valg. Dannelses, kan man si, er demokratiets tvilling. Slik sett er dannelses deltagelse, en frigjøring fra avmakt og skjebnetenkning. Det motvirker opplevelsen av at verden er uforståelig, at det foregår et maktspill et sted der oppe, som jeg verken kan delta i eller begripe.

Jon Hellesnes, som står på Skjervheims skuldre, skiller mellom sosialisering som tilpasning og dannelses. Tilpasning betyr å finne sin plass, og godta de rammene en lever innenfor uten spørsmål. Dannelses, derimot, er en sosialisering som utvikler evnen til å reflektere rundt disse rammene. Den veltilpassede fungerer effektivt innenfor kjente rammer, men blir hjelpeløs når kriser oppstår. Den som er sosialisert innenfor en dannelsesforståelse kan reflektere over sin egen livsform og se alternativer. En slik innstilling fremmes ved kjennskap til andre livsformer, både historiske og samtidige. Den spør hvor vi er, hvor vi har vært og hvor vi skal hen.

Så blir det vel også tydelig at dannelses ikke er en verdinøytral innstilling. Man spør hva som er mer eller mindre rettferdig og fornuftig. Verdier som frigjøring, selvstendighet, kritisk fornuft og

menneskeverd tilhører samme verdisfære, sier Hellesnes. Dannelses, slik vi snakker om det nå, er et verdistandpunkt. Dermed er vi over på et område som jeg tror er en akilleshæl i folkebibliotekenes selvforståelse.

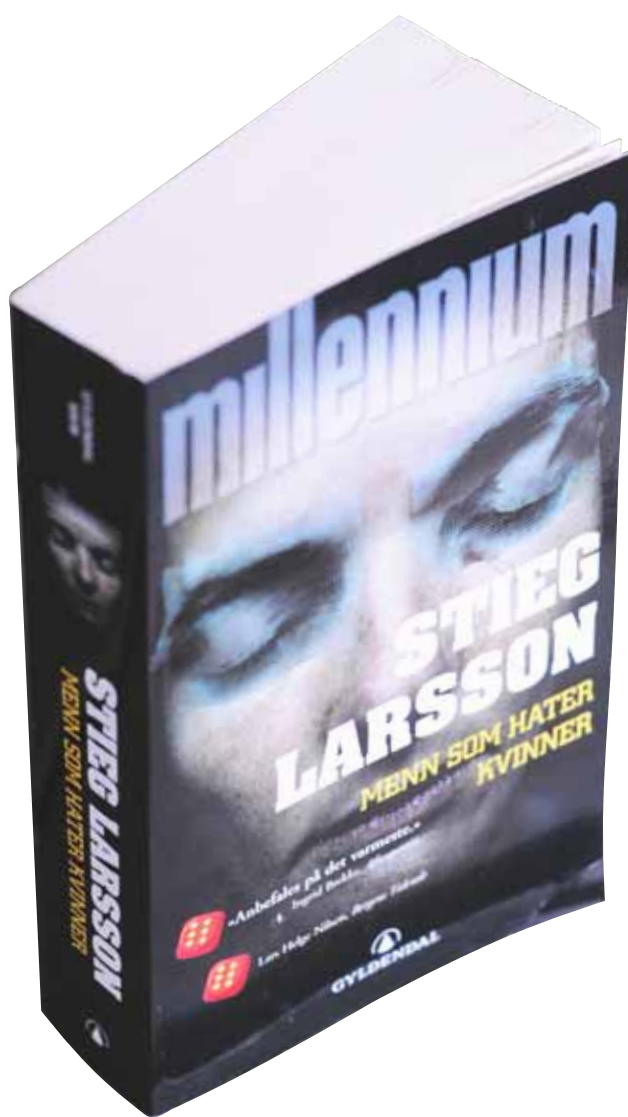
Verdi og vurdering

Folkebibliotekene har en demokratisk begrunnelse og forpliktelse: alles like rett til kunnskap og estetisk opplevelse, stimulans for tenkning og følelsesliv. Dette lyder for meg som – dannelses. Likevel trives tanker om verdinøytralitet, ikke minst når spørsmål om formidling står på dagsorden. Da er det min erfaring at mange bibliotekarer abdiserer som vurderende personer.

Nå vurderer vi hele tiden. Forlagene, kritikerne, leserne vurderer litteratur. Bibliotekarene vurderer litteratur når de kjøper inn, stiller ut og kasserer. Likevel hører vi: Vi kan ikke sette oss på vår høye hest og si at en bok er bedre enn en annen, kvalitetsvurdering er ikke bibliotekarens oppgave, smaken er så forskjellig. Etter spørnelsen må bestemme hva vi satser på, vil mange bibliotekarer hevde. Er det da slik at man vurderer hele tiden, men ikke riktig vil vedkjenne seg det, eller syns at det er så vanskelig et spørsmål at man ikke riktig vil ta i det? La oss undersøke dette litt nærmere.

Hva er verdi? Hva slags eksistens har verdier? Hvis verdier eksisterer, må man vel kunne beskrive dem? Vi snakker jo om materielle, estetiske, og ikke minst etiske og politiske verdier: Frihet, Rettferdighet, Ærlighet, Mot, Toleranse. Eksisterer frihet? Det viser seg kanskje klarest når den mangler.

Vi kan kanskje si at verdier er noe vi veier med. Verdier

«Formidling er å prioritere, velge ut noe man vil vise fram, legge vekt på, skape debatt om. Det er å si: dette syns vi er viktig!»

kommer til anvendelse i konkrete situasjoner når vi skal avgjøre et fenomens eller en handlings betydning. Så er det jo også opplagt at verdier kan komme i konflikt med hverandre. Det fins frihet og grenser for frihet. Det fins toleranse og grenser for toleranse. Ibsen skrev om hvordan frihet og ansvar kunne komme i konflikt med hverandre. Frihet temperert av ansvar var hans ideal. Ærlighet og barmhjertighet kan komme i konflikt med hverandre. Ærlighet temperert av barmhjertighet er idealet i Vildanden. Det betyr ikke at frihet og ærlighet ikke er vesentlige verdier.

Slik også med dilemma i politikken: Man vil rekruttere kvinner fra muslimske miljø til politiet. Middelet kan være å tillate hijab. Det må veies mot

behovet for nøytral uniformering. Hva er viktigst: rekrutteringen eller nøytraliteten? Det er vel ikke opplagt. Men valget må kunne begrunnes og forsvares. Det er verdier i spill. Dannelse som holdning vil si at diskusjonen er positiv. Det kommer bedre tenkning ut av å bringe momentene ut i det offentlige rom.

Et samfunn kan ikke eksistere uten verdier. Verdier er noe felles, knyttet til et kollektiv, de eksisterer før jeg ble født og etter at jeg er borte. Det er altså ikke noe rent subjektivt. Vi kan si det slik: verdier er ikke absolutte, men høyst reelle. Skal vi legge mest vekt på den individuelle friheten eller forpliktelsen mot fellesskapet? Det er en sentral problemstilling i den politiske debatten. Grunnlaget er noen

verdier som vi har blitt enige om, men som må drøftes og avveies i forhold til den konkrete saken.

Verdiene er der, må vi kunne slå fast, og aktualiseres i ulike situasjoner. Da er det ikke slik at vurderinger ikke kan diskuteres. De må uopphørlig diskuteres for å holdes levende. Demokrati og ytringsfrihet bygger på at noen satser på verdier og hevder dem og er villig til å diskutere dem. Det er det verdisynet som ligger i dannelsesbegrepet.

Hva har så dette med litteraturformidling å gjøre?

Hva er litteraturformidling? Ja, det er jo for det første å gjøre noe fysisk tilgjengelig for andre: et bibliotek åpent for allmennheten er i seg selv formidling, slik også beliggenhet, åpningstider, arkitektur og skilting er det. Men det er jo også å gjøre noe *mentalt* tilgjengelig gjennom utstillinger og nettsider, foredrag og kåseri, forfatterbesøk og høytlesning, besøk på skoler og bedrifter og anbefalinger til lånere ansikt til ansikt. Og i alle disse tilfellene handler det om å skape interesse for kulturytringer av forskjellig slag, finne innfallsvinkler som vekker nysgjerrighet og kanskje til og med begjær etter selv å undersøke det det er snakk om.

Dessuten har formidling en *håndverksmessig* side. Man kan lære seg noen teknikker for nettformidling og muntlig formidling. Man må lære seg å bruke verktøyene og vite hva som virker. Design, kunnskap om hvordan folk leser på nettet, retorikk – her er det gode verktøykasser.

Men, tror jeg, litteraturformidling er framfor alt *en holdning*: Å være formidler er å være interessert i en annen erfaring, enten den er uttrykt i litteratu-

ren, eller hos de personene som kommer til biblioteket. - *Jeg vet ikke selv det hele!* Du kan kalle det en form for trygg ydmykhet. - *Jeg har noe å komme med, og jeg venter spent og interessert på å høre hva du mener.* En slik holdning er ikke noe du kan spille eller gjøgle deg til. Det kommer med ditt eget vitebegjær. Jeg kaller det dannelses.

Før jeg går videre kan det være på sin plass å skille mellom formidling til et bredt og uensartet publikum og formidling til enkeltpersoner. Det er to helt forskjellige kommunikasjonssituasjoner, og burde ideelt sett ha forskjellige navn. Stilt overfor den enkelte, er det *låneren* som spiller førstefiolin. Han er informanten, du får vite noe om hvor han er og hvor han vil. Du skal komme med innspill i hans prosjekt. Men stilt overfor en uensartet forsamling er det *du* som bibliotekar som spiller førstefiolin. Du har noe å komme med som du synes er verd å besjeftige deg med, og du prøver å få litteraturen til å framtre med sine mange muligheter for å se om det kan vekke interesse.

Dette siste er den planlagte formidlingens område, hvor bibliotekets formidlingsstrategi kommer til uttrykk. Formidling er ikke bare spontan veiledning, det er også refleksjon omkring hvor man vil og hvordan man skal komme til målet. Det er denne formen for formidling jeg vil snakke mer om nå. Og da må vi si: formidling er å prioritere, velge ut noe man vil vise fram, legge vekt på, skape debatt om. Det er å si: *dette synes vi er viktig!* Og da er vi tilbake på verdienes område.

Man må våge å stå for noe, investere noe, komme med innspill i samfunnsdebatten, ha en egen profil. Litteraturformid-

ling er også å *profilere seg*. Litteraturhuset har lyktes så godt, tror jeg, fordi de har satt sin egen dagsorden. Det kan være greit å huske på at aktualitet ikke er en naturkraft. Det er *noen som gjør noe aktuelt!* Hvorfor ble ikke Deichman litteraturhus for lenge siden? Fins det noen hindringer som gjør at bibliotekene ikke får utnyttet sine ressurser fullt ut?

Forfatteren Herman Broch sier at når man vil behage for enhver pris og så mange som mulig, havner man i likegyldigheten. Det alle allerede vet, kan ikke stimulere noen. Ligger det et problem i tolkningen av bibliotekslovens magiske ord *til alle*? Er det her hunden ligger begravet? *Til alle* må bety det alle vil ha? "Alle betaler skatt, og da synes jeg de må få noe når de kommer og spør". Man kan vanskelig være uenig i det.

Etterspørsel som rettesnor for formidling

Jeg tror etterspørseltenkningen har en god og en dårlig side.

Den gode er at man lytter til andre, lytter til publikum, lytter til andre måter å veie og velge på enn dem man selv ville valgt. *Den gode* siden er også at den har gitt et nødvendig oppbrudd fra en autoritær holdning: forestillingen om at tingenes verdi er gitt en gang for alle og ikke lar seg diskutere, og at litteraturens kvalitet kan beskrives som en stor pyramide med noe enestående i toppen og noe uinteressant i bunnen.

Den dårlige siden er for det første at etterspørseltenkningen kan frita fra refleksjon, og gi bibliotekene en uklar profil. Men også det menneskesynet som ligger i etterspørseltenknin-
gen: mennesket er allerede dannet. Det er ferdig, statisk, så å si et produkt av arv og miljø,

det er seg selv og skal ikke forstyrres. - *Jeg vil ikke misjonere, jeg vil ikke påvirke,* sier mange bibliotekarer. Som om etterspørselen springer ut av naturens dype, opprinnelige stemme i oss. Er det sant? Er det et syn som står seg mot en kritisk betraktning? Er vi ikke påvirket fra vugge til grav, først av foreldre, familie, venner, skole, lokalmiljø, medier av alle slag, utdanning, interesser og aktiviteter, yrke og yrkesmiljø, historiske hendelser. Og når det gjelder litteratur: av kritikere og ikke minst av markedet! Er vi fritt velgende mennesker? Kanskje, til en viss grad. Men framfor alt er vi *påvirket*. Heldigvis! Vi lever ikke i et vakuum. Vi lever midt i en uopp-hørlig samtale om hvem vi er, hvor vi har vært og hvor vi skal hen.

Ett kritisk punkt til: etterspørseltenkningen åpner for relativisme: alt er like gyldig. Men er det det? Når vi skal planlegge formidling innebærer at vi henter fram noe, prioriterer, med andre ord sier: dette synes vi er verd å besjeftige seg med. Er det mulig å si at noen tekster er viktigere, mer betydningsfulle, bedre skrevet enn andre? Jeg vil argumentere for at det er det. Men først må jeg legge noen premisser.

For det første: en tings verdi er avhengig av hva vi bruker den til. Vi måler ikke regnfrakkens og ballkjolens kvalitet med samme målestokk. Vi måler heller ikke den samfunnskritiske roman med samme målestokk som den saftige kjærlighetsromanen. Og biblioteket skal ha det hele. Øyeblikkets munterhet og lek og underholdning har sin selvsagte plass i tilværelsen og på biblioteket. Kvalitet handler ikke om høyt og lavt, lett og tungt. For det andre: vi må komme

bort fra tanken at kvalitet i kulturuttrykk handler om én stor pyramide. Det dreier seg mer om en fjellkjede med mange toppler og mangfoldige sjangrer innenfor musikk, film, bilder, litteratur. Og du kan ikke vurdere kvalitet innenfor et område du ikke kjenner. For det tredje: *smak og verdi* ikke er det samme. Smak er det vi er blitt fortrolig med gjennom omgivelsenes påvirkning. Smaken endres også gjennom sosial påvirkning og gjennom modning. Noen ganger endrer den seg raskt, som i klesmoten. Dette er smakens sosiale side. Men smaken har også en psykologisk side. Det handler om individuelle toleransegrenser. ”Jeg liker ikke katastrofeslutter,”

sier en leser til meg. Da kan det handle om sårbarhet,

knyttet til individuelle erfaringer. Det er noe subjektivt og privat. Og da vil jeg si: du kan ikke argumentere for en smak, men du kan argumentere for at noe er viktig. Jeg kan ikke diskutere hva du liker, men jeg kan diskutere verdi. Ansikt til ansikt lytter jeg til smaken. Men når du som bibliotekar formidler til et uensartet publikum, er det du som velger. Det går an å føre en rasjonell samtale om hva som viktigere, bedre, morsommere og mer inspirerende enn noe annet. Og det går an å argumentere for at én samfunnskritisk roman er bedre enn en annen eller at en kjærlighetsroman er mer vellykket enn en annen. Det er det den gode kritiker gjør. Og det er det bibliotekarer aldri kan slutte å gjøre.

Det fins gode og dårlige fortellere. Det fins folk som er gode til å uttrykke seg og folk som ikke kan uttrykke seg i det hele tatt. Det fins folk som har stor bredde i sin erfaringsbakgrunn og folk med et sterkt begrenset erfaringsgrunnlag. Det fins folk som kan lytte og sanse og folk som går rundt med lukkede øyne og ører. Hvor godt de kan skrive, er avhengig av en rekke slike faktorer.

Litteratur anvender et språk og møter et språk. Det betyr at teksten ikke har noen hundre prosent fast og udiskutabel identitet. Den eksisterer i et

historisk, sosialt og kulturelt rom. Dens verdi er ingen evig sannhet. Men jeg kan beskrive dens egenskaper og argumentere for dens betydning. Det, mener jeg, er det den gode formidler gjør.

Litteraturformidling er å gjøre noe fysisk og mentalt tilgjengelig, å vekke interesse. Det har en teknisk og håndverksmessig side. Men litteraturformidling er - før alt dette - en holdning, en åpen, spørrende og våkent kritisk holdning, som jeg kaller dannelse, som gjør det mulig å vurdere, prioritere, profilere og legge opp en selvstendig formidlingspolitikk.

Vi ser en tendens til å flokke seg om bestselgerne i hele bokverdenen. Det etterlater store ledige felt for formidlingen, nettopp på de områdene der biblioteket har sin styrke. Biblioteket kan aldri konkurrere på markedets premisser. Det må markere seg som noe annet. Biblioteket er en unik arena for dannelse, for den lystfylte erobring av stadig nye muligheter. Romerne kalte det humanitas. Slik kan biblioteket tjene både individets interesser og det samfunnsmessige oppdraget.

Vi kan ikke danne andre, men vi kan danne hverandre.

- Enfold på biblioteket

Nordmenns lesevaner har beveget seg fra mangfold til enfold. Det skriver litteraturforskeren Cecilie Naper, ved Høgskolen i Oslo, avd. JBI, i en artikkel i Dagbladet, etter å ha sammenlignet de 40 mest utlånte bøkene på norske bibliotek henholdsvis i 1993 og 2007.

Sammenligningen viser en tydelig nedgang i antall utlånte klassiske og kritikerbelønte bøker, og en kraftig økning i det Naper kaller ”formellitteratur” – bestselgerlitteratur, kriminalromaner og annet.

Naper mener at vi i Norge, med nye bokavtaler, har fått samme markedsstyring som i Sverige, og at vurderingene av hva som er verdt å lese, nå er helt annerledes enn før.

“Fire byer”

– Kulturminneåret markert i Hammerfest bibliotek

Hammerfest historielag har gjennom et samarbeid med folkebiblioteket gjort sin bildesamling tilgjengelig på internett. Bildebasen er publisert under navnet “Fire byer” og dokumenterer Hammerfests historie gjennom fire epoker.

» Den offisielle åpningen av basen, som nå består av ca. 4200 bilder, ble markert i biblioteket med et publikumsarrangement 16. april. Ca. 40 lokalhistorisk interesserte personer møtte opp og leder av kulturutvalget holdt tale og overrakte blomster. De frammøtte fikk også søkeveiledning.

Samarbeidet mellom biblioteket og historielaget går i korte trekk ut på at biblioteket bidrar med programvaren til bildebasen som ligger på bibliotekets server, og biblioteket gir veiledning i katalogisering. Hammerfest historielag har ansvar for innsamling, skanning og fortløpende registrering av bildene. Det arbeides med en avtale som skal regulere samarbeidet.

Det er stor interesse for lokalhistorie i Hammerfest. Hammerfest historielag er en aktiv forening som har lokaler i bibliotekbygget og forholdene ligger dermed godt til rette for samarbeid. Å dokumentere lokalhistorien er et viktig satsingsområde også for biblioteket, og samarbeidet med historielaget bidrar til synliggjøring og økning av bibliotekets legitimitet lokalt.

Åpningen av bildebasen fikk en omfattende dekning i lokalavisa, og antall søk på bibliotekets hjemmeside ble femdoblet dagene etter at bildene er blitt tilgjengelig for alle – overalt! Vi mente derfor at denne begivenheten egnet seg godt som et tiltak innenfor Kulturminneåret.

Hammerfest sentrum i brann, 1890. Fotograf: Kalland.

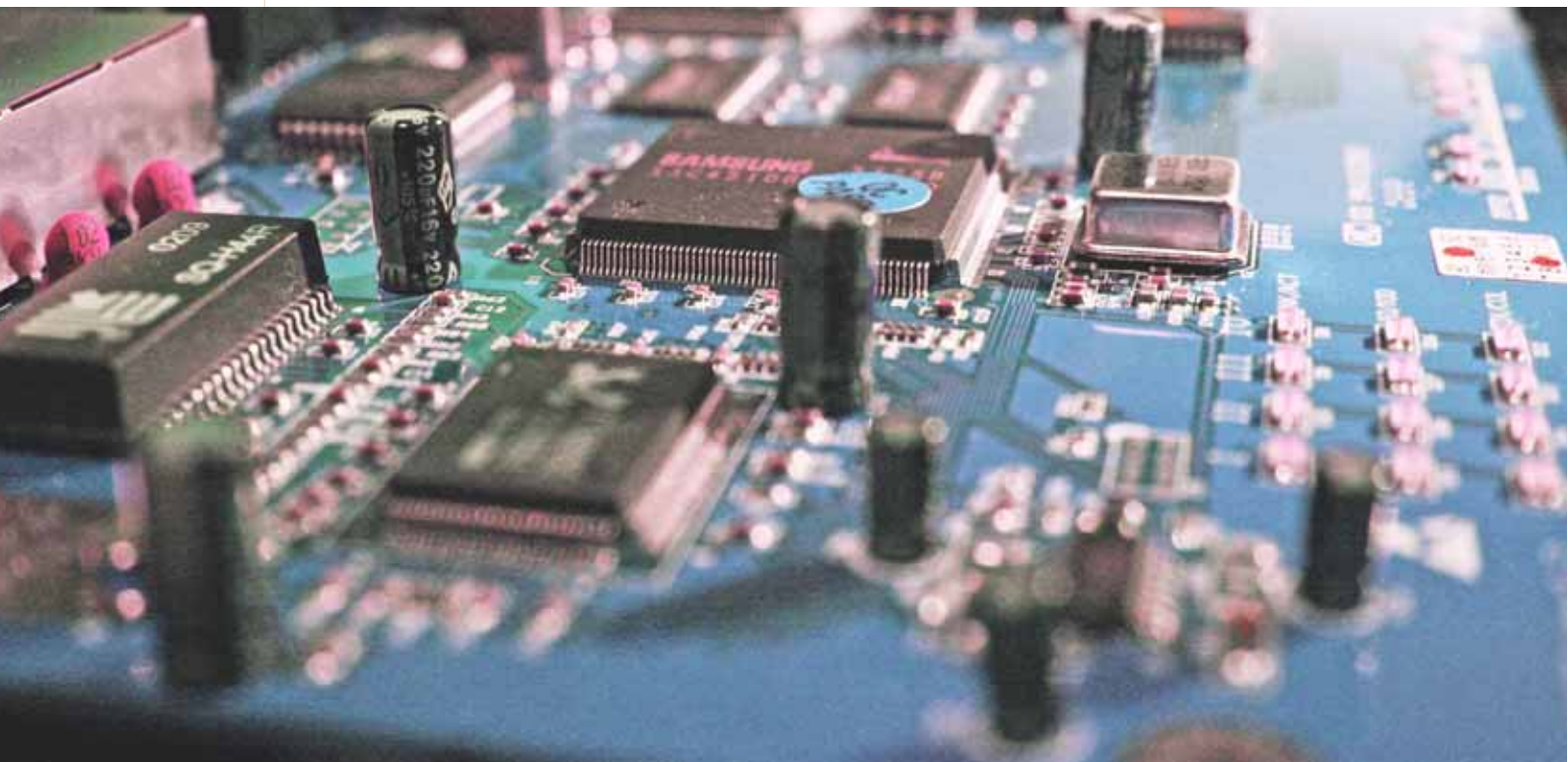
Rådhusplassen 1956. Ukjent fotograf.

Av Randi
Gustavsen,
biblioteksjef,
Hammerfest

Er bredbåndsavgift løsningen?

Mens kulturindustrien intensiverer sin jakt på fildelere, diskuteres en alternativ løsning på piratproblemet stadig mer seriøst i inn- og utland: bredbåndsavgift.

» Konfliktene om nettbruk og opphavsrett polariseres. Ført an av musikk- og filmindustrien krever rettighetshavere drakoniske sanksjoner mot fildelere, og er nær ved å vinne fram. På den andre siden står nettbrukere som nekter å akseptere at en kulturell praksis de har lært seg å leve med som naturlig, nå skal straffes. Striden er satt på spissen i Pirate Bay-saken.

I denne opphetede situasjonen har likevel et mer konstruktivt forslag til løsning begynt å

bane seg vei inn i europeiske partiprogrammer, i konferansedebatter og i offentligheten. I Norge går det som oftest under betegnelsen bredbåndsavgift, tyskerne kaller det kulturflatrate.

De siste månedene har jeg forsøkt å kartlegge de ulike debattene og modellene som drøftes, og jeg har sett særlig på Tyskland og Skandinavia. Grunn tanken er den samme: Mot å betale en månedlig ekstra avgift, innkrevd av bredbåndsløseverandøren, legaliseres fildeling av ikke-kommersiell type.

Brukerne kan laste ned så mye de vil av musikk, film, lydbøker, e-bøker - kort sagt alle typer verk som sirkulerer i fildelingsnettverkene. Avgiften gir en solid pott penger som deles ut igjen til rettighetshaverne. Fordelingsnøkkelen må knyttes til populariteten verk har blant fildelerne.

Økende politisk interesse

Ideen om en bredbåndsavgift er ikke ny, men den tas nå langt mer alvorlig enn før og diskuteres ikke lenger bare av spesielt

»
Av Olav Anders
Øvrebø, frilans-
journalist og
redaktør

interesserte «netthoder», som disse ferske eksemplene viser:

- SV: På landsmøtet i mars vedtok partiet å «utrede muligheten for å gjøre ikke-kommersiell fildeling av musikk utført av privatpersoner lovlig, i kombinasjon med en lisensavgiftsløsning for betaling til rettighetshaverne. På sikt bør også andre medietyper utredes». Formuleringen er tatt inn i arbeidsprogrammet for neste stortingsperiode.

- Venstre: Sysler med lignende ideer i landsstyrets forslag til arbeidsprogram: Partiet vil «vurdere en differensiert bredbåndsavgift, abonnement eller lignende modeller for å finansiere fri fildeling.»

I Tyskland har De Grønne tatt bredbåndsavgift inn i sitt program til EU-valget i juni i år. Her går partiet inn for å finne differensierte løsninger som tar vare på rettighetene til både kunstnere og forbrukere. «Innføringen av en bredbåndsavgift (kulturflatrate) som gjør det mulig med ikke-kommersiell bruk av digitale kulturgoder, kan være en vei å gå,» heter det i programmet. Partiet har også bestilt en utredning fra juridiske eksperter, som konkluderer med at en bredbåndsavgift er både juridisk gjennomførbar og dessuten i kunstnernes beste interesse. Grietje Staffelt, representant for De Grønne i Forbundsdagen i Berlin, opplyser at partiet ikke har konkludert endelig i saken, men nå skal utrede videre hvordan en bredbåndsavgift kan utformes.

Alle disse partiene bruker altså ganske runde formuleringer, noe som ikke er overraskende siden ideen er både kontroversiell og uprøvd. Det siste blir det for øvrig snart en endring på: Isle of Man har allerede besluttet å innføre en bredbåndsavgift for alle. Ett pund ekstra i måneden

skal gi brukeren rett til å laste ned alt av musikk fra fildelingsnettverk.

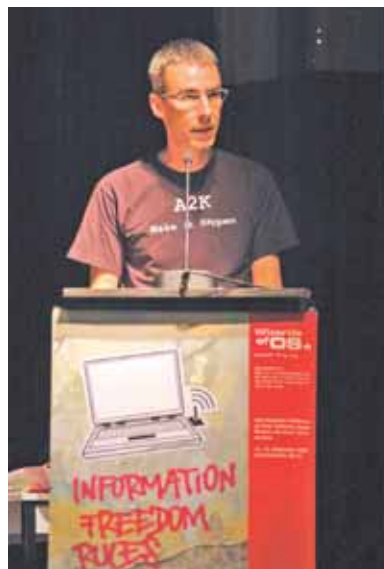
Obligatorisk eller frivillig?

Medieforsker Volker Grassmuck ved Humboldt-universitetet i Berlin er Tysklands fremste forkjemper for en bredbåndsavgift, og har vært opptatt av temaet i en årrekke. Da vi møttes til intervju i Berlin for noen uker siden, forsøkte jeg å få svar på noen av de mange spørsmålene og innvendingene avgiftsmodellen virvler opp.

Et av de mest sentrale spørsmålene er om bredbåndsavgiften skal være obligatorisk for alle, eller en frivillig løsning. Stim (Sveriges TONO) er den skandinaviske organisasjonen på feltet som har vist størst interesse for bredbåndsavgift. Organisasjonen har undersøkt stemningen blant nettbrukere og forsøker nå å få bredbåndsløserandørene med på samtaler om en avgift basert på frivillighet. Stim nevner et opplagt argument mot en obligatorisk avgift: Nettbrukere som ikke driver med fildeling i dag vil finne det urettferdig å bli pålagt en tilleggsavgift. Grassmuck mener likevel en obligatorisk ordning er best.

- Jeg er ikke bastant imot en frivillig løsning. Fordelen er at den ville være lettere å innføre. Ulempen er at da vil bestrebelsene på å ta dem som fortsatt bruker fildelingsnettverk, men ikke betaler den frivillige avgiften, bare fortsette, sier han.

En av de store fordelene tilhengerne av en obligatorisk avgift peker på, er nettopp at den med ett slag eliminerer begrunnelsen for kulturindustriens tiltak mot fildelere. Slik sikres nettbrukerne mot sperrer, rettsforfølgelse og personverntrusler.

Til grunn for fastsettelsen av en avgift må man legge et resonnement om hvor mye av markedet fildelerne har tatt knekken på, mener Volker Grassmuck.

Hvor mye skal det koste?

Et annet stort spørsmål er prisen på en «kulturflatrate». Hvordan skal den beregnes? I USA og Europa har relativt lave avgifter på 10-50 kroner i måneden vært nevnt. Den britiske musikkbransjeveteranen Peter Jenner hevder at så lite som 1 pund i måneden fra alle bredbåndsabonnenter - altså Isle of Mans modell - ville bringe inn like mye som all omsetning av innspilt musikk i Storbritannia i dag. Ytterligere 2 pund ville dekke inn omsetningen av film og dataspill også.

I en undersøkelse Stim utførte blant svenske nettbrukere ble høyere beløp luftet. Her sa så mange som 42 prosent seg interessert i å betale over 100 kroner i måneden for et frivillig abonnement som gir rett til å fildelere musikk. 87 prosent er generelt interessert i en slik ordning.

Til grunn for fastsettelsen av en avgift må man legge et resonnement om hvor mye av markedet fildelerne har tatt knekken på, framholder Grassmuck. Dette er et svært omstridt spørsmål. For eksempel tar musikkindustrien gjerne utgangspunkt i omsetningen i toppårene rundt århundreskiftet,

«12. mai vedtok den franske nasjonalforsamlingen en svært omdiskutert lov som medfører at «pirater» kan bli stengt ute fra nettet.»

og hevder at nedgangen i årene deretter skyldes fildeling. Kritikere som Grassmuck mener dette er misvisende: 1990-tallet var eksepsjonelt godt for musikkindustrien på grunn av overgangen fra vinyl- til CD-plater. Mange kjøpte platene de allerede eide om igjen, eller kompletterte samlingen sin.

Effekten av fildeling er heller ikke så enkel som at en nedlastning = ett tapt kjøp. Ingen seriøse aktører hevder dette i dag, mener Grassmuck. Han peker også på at det kan være en reklameeffekt av fildeling: Brukere kan bli kjent med en artist via fildeling, for deretter å kjøpe plater og konsertbilletter.

Hvordan skal potten fordeles?

Uansett går det an å leke med tall: I Norge er det over 1,4 millioner private bredbåndsbonnenter.

En obligatorisk avgift på 50 kroner i måneden ville altså gi en pott på 840 millioner kroner i året til fordeling.

Og akkurat fordelingen ville bli en skikkelig nøtt å knekke. Grassmuck mener det ville være absolutt nødvendig å finne gode mekanismer for å fordele midlene i forhold til verkenes popularitet i fildelingsnettverkene. I prinsippet minner dette om velprøvde ordninger for innkassering av vederlag til rettighetshavere, for eksempel for avspilling av musikk i radio. Den beste tekniske løsningen synes Grassmuck er at antallet nedlastinger av hvert enkelt verk måles av bredbåndsløseleverandørene. Tallene kvalitetskontrolleres så av organisasjonen som står for fordelingen av potten.

Her oppstår naturligvis en del potensielle problemer som må løses. Man må passe på at en rettighetshaver ikke laster ned

sitt eget verk 10.000 ganger for å få en større del av potten, bemerker Grassmuck. Men dette må bredbåndsløseleverandørene lett kunne avdekke. Helt sentralt er iallfall at brukerne anonymiseres, og dette må være vanntett. Bredbåndsavgiften skal ikke føre til enda mer overvåkning.

- En bredbåndsavgift har bare en sjanse til å bli innført hvis personvern er sikret i selve utformingen av systemet. For registreringen av nedlastinger er det helt uvesentlig hvem som har lastet ned hvilke verk, sier Grassmuck.

I fordelingen av potten må det også tas hensyn til at verktypene har ulik økonomisk verdi. Film er som regel dyrere å produsere enn musikk.

En stor fordel, ifølge Grassmuck, er at detaljert statistikk over nedlasting vil gi mulighet for å fordele midler til rettighetshavere langt ned i «den lange halen». Det ville altså ikke bare være de store artistene og forfatterne som ville nyte godt av avgiften.

Men er det ikke ekspropriasjon?

En hovedinnvending mot bredbåndsavgift er at den ville innebære både en kapitulasjon for «piratene» og en ekspropriasjon av rettighetshavernes eiendom. Grassmucks svar er at ekspropriasjonen allerede har funnet sted, og «skylden» har den medieteknologiske utviklingen.

- Fildelingsnettverk har eksistert i ti år. Alle forsøk på å få bukt med dem, via tekniske tiltak, straffeforfølgning og kampanjer, har mislyktes. En bredbåndsavgift dreier seg ikke om å ekspropriere noens eiendom, men tvert imot om å gi vederlag til rettighetshavere for bruk som uansett finner sted og som ikke kan stoppes.

Alternativet til «kapitulasjon» er stadig mer frihetsinnskrenkede lover og tiltak, mener Grassmuck. Det musikkindustrien i realiteten forsøker, er å få staten til å garantere for forretningsmodeller fra den analoge epoken, omtrent som kriserammede finanskonserner som har seg selv å takke og nå søker en statlig nødhavn, mener han.

Det er uansett svært vanskelig å se for seg at en bredbåndsavgift skal kunne innføres ovenfra per direktiv uten at de berørte partene er med på forarbeidene.

Vil ikke hele markedet elimineres?

Når fildeling legaliseres, vil ikke dette undergrave de eksisterende kommersielle digitale tilbudene i samme slengen, som iTunes og ulike abonnementstjenester? Grassmuck tror flere vil prøve fildeling hvis bredbåndsavgiften innføres, men poengterer at ordningen bare dekker ikke-kommersielle nettverk hvor brukere deler med hverandre. Hvis noen lager en fildelingstjeneste med kommersielt formål, utløses de samme kravene til lisensiering og betaling til rettighetshavere som iTunes & co er underlagt.

Fildelingsnettverkene vil ha de samme svake sidene som i dag, og det kan kommersielle aktører utnytte, mener Grassmuck. Kombinasjonen iPod og iTunes er for eksempel mye enklere å bruke enn å romstere rundt på fildelingstjenestene.

- Det vil fortsatt kreves en viss anstrengelse for å finne det man vil ha i fildelingstjenestene, sier Grassmuck. Selv om kvaliteten på fildelingsnettverkene og innholdet der kanskje vil øke, tror han at de to systemene kan eksistere videre side om side.

En bredbåndsavgift dreier seg ikke om å ekspropriere noens eiendom, men tvert imot om å gi vederlag til rettighetshavere for bruk som uansett finner sted og som ikke kan stoppes, mener Grassmuck.

Ønske: Åpen og tillitsbyggende prosess

Om en bredbåndsavgift etter denne modellen er ønskelig og gjennomførbar, virker vanskelig å dømme om i dag. Men siden ideen endelig har begynt å sive inn i en bredere offentlighet, er det lov å håpe på at den i hvert fall kan inspirere til en konstruktiv vending i debattene om fildeling, pirater og opphavsrett.

Det ville nemlig være helt misvisende å hevde at bredbåndsavgift har dominert mediebildet de siste månedene. Der er det helt andre ideer som hersker. 12. mai vedtok den franske nasjonalforsamlingen en svært omdiskutert lov som medfører at «pirater» kan bli stengt ute fra nettet. Kulturindustrien skal gi syndernes IP-adresser til et statlig organ, som vil gå videre til bredbåndsløverandøren og kreve abonnentens navn utlevert. Etter to advarsler vil så brukerens nettforbindelse bli kuttet.

Systemet vil kreve at staten fører svartelister over brukere, så de ikke omgår utestengelsen ved å bestille abonnement hos en annen leverandør. Tilsvarende forslag om en «digital dødsstraff» har vært forsøkt brakt inn for avstemning i EU-parlamentet flere ganger det siste året, men blitt avvist.

Fra et borgerrettighetssynspunkt virker en bredbåndsavgift som et mer sympatisk forslag enn straffeforfølgelse. Her dreier det seg ikke minst om å bøte på en veldig frynsete tillit mellom kulturindustriene, rettighetsorganisasjonene og en stor gruppe nettbrukere, dominert av unge mennesker (Telenor anslår at 20 prosent av deres brukere deler filer). En fordomsfri utredning av bredbåndsavgift og andre alternativer kan være et viktig tillitsbyggende tiltak. Selve prosessen burde i beste netttradisjon gjøres mest mulig åpen og tilrettelegge for bredest mulig deltakelse. En flott gest fra

kulturindustrien kunne være å stille nye forslag om straff og forfølgelse i bero i mellomtiden.

I dag virker konfliktene så uforsonlige at en åpen prosess under disse betingelsene ikke framstår som realistisk. Men det er lov å håpe.

Kilder:

«Die Zulässigkeit einer Kulturflatrate nach nationalem und europäischem Recht», utredning utført for De Grønne mars 2009. Tilgjengelig på: <http://tinyurl.com/dblgq2>

Stim: «Pirater, fildelare och musikanvändare», rapport om undersøkelse februar 2009. Tilgjengelig på: <http://tinyurl.com/c9yh2g>

Songwriters Association of Canada: «Music File Sharing: A New Vision for Creators and Consumers», www.musicfilesharing.ca.

Møt din nye storebror

Med den oppsiktsvekkende loven om masseovervåkning har Sverige oppnådd noe utilsiktet: En grunnleggende debatt om personvern og demokrati i nettets epoke.

» 1. desember i år får staben i Försvarets radioanstalt (FRA) endelig prøve sitt nye, kraftfulle verktøy. Fra da av må eierne av kommunikasjonskabler som krysser Sveriges grense gi forsvarlets overvåkningsekspert tilgang til data- og telefontrafikken som passerer gjennom kablene deres. Ved såkalte samvirkepunkter skal FRA tappe trafikken, for så å tråle de enorme mengdene data med søkebegreper. På fagspråket: signalspaning.

Sjelden har en svensk lov så åpenbare ringvirkninger i Norge. Nesten all data- og telefontrafikk ut av og inn til Norge, altså inkludert internett-trafikk, går gjennom Sverige.

Overvåkingen skal tjene flere formål, blant dem å kartlegge ytre militære trusler mot Sverige, strategiske sider ved internasjonal terrorisme, utvikling og spredning av masseødelegelsesvåpen, alvorlige ytre trusler mot samfunnets infrastruktur, og spionasje fra andre land mot svenske interesser.

Personvernkvaler

Formålene er listet opp i en proposisjon sendt til Riksdagen i slutten av april. Dette er den såkalte «FRA 2.0»-loven, regjeringens oppfølging etter kritikkstormen mot den opprinnelige FRA-loven som ble vedtatt med knapt flertall i juni i fjor. Endringene har til hensikt å redusere faren for personvern-

krenkelser.

I kritikken av FRA-loven spilte bloggere og andre uavhengige netttaktører for første gang i Skandinavia en selvstendig rolle i opinionsdanningen, i det som er blitt kalt «bloggskjelvet». Kritikerne kom imidlertid sent i gang, bare noen uker før avstemningen i Riksdagen, og klarte altså ikke å påvirke utfallet. Blant de mest aktive var Mikael Nilsson og de andre i gruppen bak nettstedet Stoppafralagen.nu, som har vunnet en mediepris for sin innsats.

«FRA 2.0» inneholder bestemmelser som ifølge regjeringen vil begrense mengden av trafikk som kan overvåkes. Men omtalen av de tekniske løsningene for dette viser at det i praksis ikke blir noen begrensning å snakke om, mener Mikael Nilsson. Også i sin modifiserte form innebærer FRA-loven «den største nedmontering av grunnleggende friheter og rettigheter som Sverige har sett i moderne tid», skrev Nilsson og de andre i Stoppafralagen.nu tidligere i år.

Vil vissheten om at alt kan overvåkes føre til at folk begynner å passe på hva de sier til hverandre på nettet, til selvensur? Dette opptar mange kritikere, som stipendiat i vitenskapsteori Christopher Kullenberg.

- Den største faren ligger i at når vi som borgere er bevisste om at vi overvåkes, så begynner vi å overvåke oss selv. Vi blir mindre tilbøyelige til å diskutere politikk eller private forhold, ettersom vi

vet om at alt vi gjør kan være overvåket. Det er trolig ikke det, men muligheten er der. Det er et tap for demokratiet om vi ikke lenger våger å si vår mening på internett, som er blitt en viktig offentlig arena, sier han.

Demokratisk umulig?

Men hvis denne grunnleggende kritikken ble tatt til følge, hvordan skulle myndighetene da kunne drive legitim og nødvendig etterforskning i dag? Nilsson og Kullenberg mener at FRAs omfattende signalspaning rett og slett ikke lar seg kombinere med demokratiet.

«Opprinnelig hadde jeg en ide om at man kunne la operatørene gjøre et utvalg av trafikk (basert på bestemte adresser eller lignende). Men jeg er blitt overbevist av argumentet om at slike oppgaver ikke kan overlates til operatørene av hensyn til taushetsplikt. Det som da gjenstår er å gi staten tilgang til ALL trafikk, for siden å finne en myndighetsløsning for å filtrere ut det interessante. Og en slik løsning KAN ikke gjøres akseptabel når det gjelder grunnleggende krav til posthemmelighet,» skriver Nilsson i en e-post.

Alternativet til masseovervåking er rett og slett vanlig, målrettet spaning, mener Kullenberg - der myndighetene går til en domstol og ber om tillatelse til å overvåke mistenkte. Det kan fokusere spaningsarbeidet og være mer effektivt, tror han.

»
Av Olav Anders
Øvrebø, frilans-
journalist og
redaktør

FRA-loven kom tilsynelatende overraskende på norske myndigheter. Først et par måneder etter vedtaket i Riksdagen i fjor bestilte regjeringen rapporter om vurderinger av konsekvensene fra Datatilsynet og Post- og teletilsynet.

Illustrasjon: Wikipedia.

Langsomme nordmenn

FRA-loven kom tilsynelatende overraskende på norske myndigheter. Først et par måneder etter vedtaket i Riksdagen i fjor bestilte regjeringen rapporter om vurderinger av konsekvensene fra Datatilsynet og Post- og teletilsynet.

Da var det rimelig sent å skulle påvirke den svenske beslutningsprosessen, men dette var selvforskyldt. Allerede i januar 2007 lå lovforslaget helt åpent ute på den svenske regjeringens nettsted. Der beskrives FRAs overvåkningskonsept i detalj. Lite tyder på at norske myndigheter fanget det opp. I skrivende stund har den norske regjeringen ennå ikke reagert, men det bør den, mener Mikael Nilsson.

«En formell protest til den svenske regjeringen mot at man tar seg retten til uhemmet å søke gjennom norske privatpersoners, bedrifters og myndigheters kommunikasjon, synes jeg er på sin plass,» skriver han.

Honnør til svensk åpenhet, tross alt

Rapportene om FRA-loven fra Post- og teletilsynet og Datatilsynet har en uuttalt forutsetning: Den samme typen signalspaning foregår ikke i Norge. Dette er imidlertid ikke så lett å få verifisert. På direkte spørsmål nøyer Forsvarsdepartementets kommunikasjonsenhet seg med å vise til lovgrunnlaget. Det fastslår at Etterretningstjenesten ikke skal overvåke norske fysiske eller juridiske personer på norsk territorium. Øvrige spørsmål besvares med standardformuleringer: «Av sikkerhetsmessige årsaker ønsker ikke Forsvaret å kommentere hvordan Etterretningstjenesten opererer.»

EOS-utvalget er oppnevnt av Stortinget for å føre kontroll med de hemmelige tjenestene. Utvalgets leder Helga Hernes opplyser at det skal diskutere FRA-loven til høsten, og har i den anledning invitert FRA-

ledelsen til Norge. Før det ønsker hun ikke å uttale seg om FRA-loven.

Ett forhold som peker mot at masseovervåkning av FRA-typen ikke foregår i Norge, er at kabeloperatører ikke har den samme tilretteleggingsplikten som FRA-loven pålegger dem i Sverige.

Paradokset er dermed at Sverige trolig har den mest vidtgående overvåkningen, samtidig som de er langt mer spesifikke og åpne om hvordan overvåkningen skal drives. Dette har muliggjort en intens debatt om personvern og demokrati, noe både Mikael Nilsson og Christopher Kullenberg er glad for.

«Ja, jeg tror at Sverige er litt unikt i dette henseende. Men jeg mener, med unntak for krig eller en krigslignende tilstand, at det er en avgjørende demokratisk rettighet åpent å gjøre rede for hvordan overvåkningssystemene ser ut», skriver Nilsson.

e-Science og e-Research

Forskningsprosessene som skaffer, bearbeider, formidler og arkiverer kunnskap er under grunnleggende endring. I fremtiden kan og vil forskere fra hele verden samarbeide i virtuelle, internettbaserte arbeidsmiljøer. Denne utvidete vitenskapen og forskningen kalles e-Science.

» Har du hørt om det - e-Science eller e-Research? I Norge bruker noen også begrepet eVitenskap. Atter andre snakker om Info-Grids. I USA bruker man ofte begrepet 'cyberinfrastruktur'.

Så vidt jeg vet er ennå ingen av disse begrepene mye brukt i Norge, i hvert fall ikke i bibliotekmiljøet. Et søk på ordene e-Science, e-Research og eVitenskap på websidene til NBF og ABM-utvikling ga 0 treff. Det samme gjelder Bibliotekmeldingen. Bare ABM-skrift 31 "Bibliotekreform 2014" bruker ordet e-Science én gang. I Forskningsmeldingen 2009 beskrives e-Science indirekte. Begrepet som brukes er Forskningsinfrastruktur som en støtte for e-Science.

Jeg vil herved se nærmere på hva e-Science og e-Research egentlig er, men også på hvordan vitenskapelige bibliotek kan og bør involvere seg. Etter min mening er det på tide å jobbe aktivt med (bibliotek)tjenester eller systemer som støtter disse nye arbeidsformene i vitenskap og forskning. I det følgende vil jeg bare bruke begrepet e-Science.

Definisjon

Jeg har dessverre ikke funnet en eneste definisjon på norsk.

Litteraturen om e-Science bruker oftest en definisjon eller forklaring fra John Taylor, tidligere generaldirektør for forskningsrådene i Storbritannia: "e-Science is about global collaboration in key areas of science, and the next generation of infrastructure that will enable it." Taylor har også sagt at "eScience will change the dynamic of the way science is undertaken."

e-Science refererer altså til vitenskap og forskning som i økende grad vil bli utført gjennom et globalt distribuert samarbeid som er mulig pga. internett.

Den tyske Wikipedia sier at e-Science er et vitenskapelig paradigma som står for 'electronic science' eller 'enhanced science'. På norsk kunne man si 'utvidet vitenskap' (eller forskning). Denne forskningen er basert på en omfattende digital infrastruktur. Dvs. at alle relevante ressurser innenfor et forskningsområde integreres og nødvendige verktøy stilles til disposisjon. Denne infrastrukturen organiserer bl.a. fordelingen av tungregnerressurser, støtter samarbeidsprosesser og tilbyr en plattform for publiseringen av forskningsresultater som igjen kan være en ressurs for videre forskning.

Professor Malcolm Atkinson, Storbritannias e-Science-representant og direktør for e-Science Institute, forklarer e-Science på følgende måte: "The term 'e-Science' denotes the systematic development of research methods that exploit advanced computational thinking".

Internett og tidsskriftartikler tilbyr flere forklaringer, det er bare å søke seg frem. I Bibsys finnes det også to e-bøker om temaet som anbefales til videre lesing: *New infrastructures for knowledge production: understanding e-Science* av Christine Hine (2006) og *Workflows for e-Science : Scientific Workflows for Grids* av Ian J. Taylor et.al. (2007).

Hva er gjort?

Etter hvert finnes det mange land som har laget strategier og programmer for e-Science, men bare få av dem samarbeider med bibliotekrepresentanter. Blant sistnevnte er Storbritannia, USA og Tyskland.

Storbritannias "Core e-Science programme" (1) ble allerede startet i 2001. Forskningsrådene samarbeider med JISC (Joint Information Systems Committee) for å utvikle en nasjonal infrastruktur (e-Infrastructure).

Amerikas Association of Research Libraries (ARL) nedsatte i 2006 en arbeidsgruppe som skulle se på hvilke konsekvenser e-Science har for vitenskapelige bibliotek. I 2007 leverte arbeidsgruppen sin "Agenda for Developing E-Science in Research Libraries" (2) som har identifisert områder for bibliotekenes engasjement og foreslått nødvendige mål, strategier og tiltak.

I Tyskland støtter Departementet for utdanning og forskning det tyske e-Science-Initiativet (3). To av de største prosjektene innenfor dette initiativet er D-Grid (4) og eSciDoc, en eResearch infrastruktur (5), og flere bibliotek er prosjektpartnere.

Det er mange flere e-Science-programmer og -prosjekter på EU-nivå, de fleste støttes av EUs 7. rammeprogram. Her vil jeg bare henvise konkret til ESFRI (European Strategy Forum on Research Infrastructures), som er plattformen for å diskutere og koordinere en Europeisk forskningsinfrastruktur (6).

I Norge har vi programmet eVITA som står for "eVitenskap - Infrastruktur, Teori og Anvendelser" (7). I tillegg er Norge involvert i det nordiske e-Science-initiativet (8) som bl.a. foreslår å etablere en nordisk infrastruktur for databaser og dataarkiver.

Vi vet at vitenskapelige kommunikasjonsprosesser, samarbeidsprosesser og publisasjonsprosesser stadig endrer seg. Forskere jobber mer og mer nettbasert, internasjonalt og tverrfaglig i virtuelle team. Informasjonsforvaltningen i vitenskap og forskning har hittil fokusert på å bearbeide forskningsresultater, gjøre dem tilgjengelige gjennom gode informasjonssystemer og å sikre deres langsiktige bruk. Men for

den fremtidige kunnskapsledelsen som handler om opphav, erverv, oppbevaring, beskyttelse, evaluering, sortering, identifisering, utveksling, kobling, tilgang til og bruk av kunnskap, er det vesentlig at forskningsprosessene i sin helhet får den nødvendige støtten.

Betydning for bibliotekene

Så hva betyr e-Science for bibliotekene? Hvilken rolle kan eller bør bibliotekene spille for å støtte den nye formen for internasjonalt forskningssamarbeid? Det finnes ingen fasitsvar og alle akademiske bibliotek må selv finne ut hvilken måte som er den beste for å støtte sine forskere. Men siden e-Science som en ny forskningsmetode

ikke bare har endret forskernes arbeidsmåter, men også verktøyene de bruker, problemstillingene de behandler, og måten de dokumenterer og publiserer sine forskningsresultater på, kan vi konkludere med at nesten alle akademiske biblioteks funksjoner og roller påvirkes av de nye metodene.

All litteratur om emnet sier at digitale arkiver er et vesentlig element i en infrastruktur for e-Science og at e-Science handler mye om åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner og forskningsdata. I dag har de fleste universiteter og høyskoler sine egne institusjonelle arkiver og det er her bibliotekene har kommet lengst når det gjelder e-Science.

«Etter min mening er det på tide å jobbe aktivt med bibliotekjenester eller systemer som støtter disse nye arbeidsformene i vitenskap og forskning.»

«Bibliotek og bibliotekarer som eksperter for bl.a. informasjons- og dokumentforvaltning, datalagring og -bevaring, metadata og tilgjengeliggjøring av forskningsresultater har mye å bidra med.»

I Norge ble Forskningsmeldingen lagt frem i april 2009. Den nevner vitenskapelige databaser og samlinger som en del av en ny forskningsinfrastruktur og at bibliotek har noe å bidra på dette området. I sitt innspill til Forskningsmeldingen skrev ABM-utvikling: "Ved etablering av såkalte 'Virtual Communities' for internasjonalt forskningssamarbeid må biblioteket inn med innhold, tilgang og tjenester." En ganske vag uttalelse, men litt senere i innspillet blir det mer konkret: "Det er naturlig at bibliotekene tar et særlig ansvar for bevaring og tilgjengeliggjøring av forskningsresultater. Bibliotekene må være viktige samarbeidspartnere ved etablering av institusjonsarkiv og tilrettelegging av infrastruktur og tjenester forbundet med publisering av forskningsresultater."

Det gjenstår å utarbeide en e-Science-strategi og konkrete tiltak for norske akademiske bibliotek. I dette arbeidet burde ABM-utvikling og NBF samarbeide med Forskningsrådet og NordForsk, det rådgivende organ for nordisk forskningspolitikk, som støtter programmer og initiativer for e-Science.

Oppsummering

Forskningsprosessene som skaffer, bearbeider, formidler og arkiverer kunnskap er under grunnleggende endring. I fremtiden kan og vil forskere fra hele verden samarbeide i virtuelle, internetbaserte arbeidsmiljøer. Denne utvidete vitenskapen og forskningen kalles e-Science. 'Science' betyr i denne konteksten ikke bare naturvitenskap, men også humaniora og sosialvitenskap. De nye og dynamiske samarbeidsformene i forskningen krever innovative infrastrukturer og tjenester for kommuni-

kasjon, informasjon og publikasjon.

Bibliotek og bibliotekarer som eksperter for bl.a. informasjons- og dokumentforvaltning, datalagring og -bevaring, metadata og tilgjengeliggjøring av forskningsresultater har mye å bidra med.

ABM-utvikling skrev i sitt innspill til Forskningsmeldingen 2009: "Internasjonalt har bibliotekene engasjert seg i dette arbeidet. Dette bør også være aktuelt i Norge." JA! La oss endelig begynne.

-
- (1): www.rcuk.ac.uk/escience/coreprog/default.htm
(2): www.arl.org/bm~doc/ARL_EScience_final.pdf
(3): <http://deutschland.dasvonmorgen.de/en/298.php>
(4): www.d-grid.de/index.php?id=104&L=1
(5): www.escidoc.org/
(6): <http://cordis.europa.eu/esfri/>
(7): www.forskingsradet.no/evita
(8): www.nordforsk.org/text.cfm?id=499
-

Nye kommunikasjonsformer – et prosjekteksempel

eSciDoc er et felles prosjekt av FIZ Karlsruhe og Max-Planck-Gesellschaft. Det ble spesielt utviklet for et globalt og tverrfaglig samarbeid mellom forskere, uansett hvor de befinner seg. Denne plattformen inkluderer tjenester og løsninger som muliggjør e-Science-scenarier: Forskere, bibliotekarer og programutviklere kan arbeide med forskningsdata, skape nye publikasjonsformer og åpne for nye kommunikasjonsformer i vitenskap og forskning.

Det er ikke bare de endelige forskningsresultatene som skal lagres, berikes, spres og publiseres, men også mellomresultater som f.eks. primærdata, eksperimentelle data, resultater fra modellerings- og simuleringsprosesser, kommentarer eller notater, pre-prints og undervisningsmateriale, og til og med søknadsdokumenter. Disse objektene må være siterbare og stabile som referanser, og dette krever langtidsarkivering, varig identifisering og meningsfylle metadata. Slike nye objekttyper forlanger også nye muligheter for å søke, samle og visualisere dem.

Den første løsningen eller tjenesten som ble implementert i eSciDoc gjelder forvaltningen av publikasjoner og forskningsdata ('Publication Management') og adresserer kravene for pålitelig arkivering, gjenfinning og forvaltning av forskjellige datatyper gjennom hele forskningsprosessen. Tjenesten inneholder likeså relasjoner mellom publikasjoner og mellom forfattere og deres institusjoner. Den andre implementerte løsningen kalles 'Scholarly Workbench' som skal støtte forskningsgrupper innenfor kunst og humaniora ved å lagre deres objekter og produkter digitalt og dermed muliggjør en bearbeiding og gjenvinning. Mer informasjon, især om arkitekturen og infrastrukturen, inneholder følgende artikkel: <http://www.escidoc.org/media/docs/ges-eSciDoc-article.pdf>

Jeg henviser samtidig til konferansen 'eSciDoc Days 2009' i Karlsruhe den 15./16. juni <http://www.escidoc.org/JSPWiki/en/EscidocDays2009Programme> som vil gi utførlig informasjon om dette prosjektet og e-Science generelt, men også demonstrere hvordan denne plattformen fungerer. Konferansen er gratis.

Spillkveld på Fjell

Bibliotekklubben på Fjell filial ved Drammensbiblioteket er et eksempel på hvordan et bibliotek med relativt små midler kan spille en uortodoks rolle som en positiv kraft i et lokalmiljø. 24. januar i år arrangerte filialen også Spillkveld – en forlengelse av Spillnatt-konseptet. Halvparten så stort, men med minst like fornøyde ungdommer.

Fjell i Drammen kommune og har i likhet med svært mange andre drabantbyer, et rykte på seg som noe belastet. Et rykte som heldigvis har spinkel rot i virkeligheten uten at det dermed er sagt at det ikke finnes utfordringer.

Fjell er kjent for å ha en stor innvandrerbefolkning, og samler et imponerende antall nasjoner på en kvadratkilometer. Dessverre er det et faktum at mye av infrastrukturen og tilbudet på Fjell gradvis har blitt bygget ned de siste årene. Bank, butikk og andre servicetilbud har blitt flyttet vekk fra selve bydelen.

Dette har ført til en bydel med nokså få oaser, men der bibliotek-filialen holder stand som et levende kultursentrum midt i bydelen. Fjell Filial leverer et fullverdig bibliotektilbud, med bøker, cd'er og dvd'er og aviser/tidsskrifter samt noe ekstra fokus på de ulike innvandergruppene.

Bibliotekklubben. Foruten vanlige bibliotektenester inneholder også biblioteket en liten ungdomsklubb – Bibliotekklubben. Den er hundre prosent drevet av bibliotekpersonale og fungerer som et sted der barn og unge kan møtes for å gjøre lekser, lese, snakke sammen,

spille dataspill og brettspill, tegne og male. Det er stort fokus på spillformidling - foruten en rekke brettspill har man plassert ut to pc'er, en Xbox 360, en Wii samt Playstation 2 med diverse ekstrautstyr og en TV.

Bibliotekklubben fungerer som et ekte lavterskeltilbud for barn og ungdom, hundre prosent drevet av bibliotekpersonale og uten krav til oppmøte, deltagelse eller voksenstyrt aktivitet. Man kommer og går som man vil og man gjør som man vil så lenge man følger reglene som er satt for å være der. Klubben har åpent omtrent som filialen for øvrig, det vil si fire dager i uka.

Spillkveld. Spillnatt har allerede etter fire arrangementer rukket å bli en aldri så liten institusjon i Drammens kulturliv for barn og unge. 24. januar år utvidet vi konseptet til også å gjelde Fjell filial. På grunn av mindre lokaler og nedslagsfelt gjorde vi dette arrangementet cirka halvparten så stort som Spillnatt, samt med en litt annen åpningstid.

Logistikken var imidlertid mye den samme, med omtrent det samme antall gaming-stasjoner og konkurranser som på Spillnatt. Stikkord er spilling, konkurranser, pizza og frukt

som til sammen gjorde sitt til at rundt seksti påmeldte barn og ungdommer i alderen 9-16 år fikk en fin opplevelse som de senere har bedt oss om å gjenta. Og det skal vi også. Konkurransene inkluderte Guitar Hero World Tour, Fifa 09 og Super Smash Brawl.

I Spillkveldsarrangementet tok vi erfaringene fra vårt hovedbibliotek og brukte dem direkte på Spillkveld. Erfaring med slike arrangementer gjør at de flyter lettere for hver gang. Med litt planlegging og med godt samarbeid med Ungdomsklubben på Fjell gikk det så å si smertefritt, både teknisk og arrangementsmessig.

Hvorfor? Vi skjønner at det kanskje ikke er et biblioteks hovedoppgave å ha en Biblioteksklubb som til forveksling ligner en vanlig ungdomsklubb. Men vi tror ikke at et bibliotek bør eller må være et hundre prosent likt konsept over alt. Det man har gjort på Fjell er å se seg rundt og fastsette hvor skoene trykker og så gi et tilbud litt på siden av det man vanligvis forbinder med et bibliotek. Det tror vi er forbillig i et biblioteklandskap som knapt kan tenke for mange nye tanker.

Spill og bibliotek

Av Øyvind Svaleng, Drammensbiblioteket

Diamanter og kirsebær

Bergen har hatt flere musikalske bølger og daler, nå skjer det meste i en fjord. Det nye denne gang er at det synges på klingende bergensk, og rappere, pønkere og drabantby-poppere er del av samme miljø. Musikkavdelingen ved Bergen Off. Bibliotek arrangerte høsten 2008 "Diamanter og kirsebær – musikk og lyrikk", et Fritt Ord-støttet skrivekurs/foredrags-serie i regi av rapperen Lars Vaular.

Første kurskveld

Lars trakk linjer fra den amerikanske rappen og viste hva som hadde inspirert ham, at det han skriver om i stor grad kan gjenfinnes i den amerikanske rappen. Det handler blant annet svært mye om stedet du bor på, kameratskap og det å stå opp for dem rundt deg. Videre så vi på noen tekster, blant annet en Eminem-tekst, for å følge "flyten" og se på rimteknikken. Lars fortalte om den tradisjonelle 16-takters rapverstradisjonen og brukte musikkvideoer fra YouTube som eksempel. Denne første kurskvelden hadde 8 deltakere, inkludert kursleder og undertegnede, noe som var et skuffende lavt tall.

"Hvorfor kommer det ikke flere?" spurte vi.

Det hadde nok flere årsaker. For det første ble den bebudete skolepromoturnéen en fiasko. Det ble sendt ut en informativ og appellativ mail til syv utvalgte videregående skoler rundt

skolestart. Kanskje druknet henvendelsene i skolestartkaos – ingen tok kontakt. Så måtte vi ta kontakt. Midt i september ringte vi alle skolene og fikk kontakt med avdelingslederne for norskfaget. Alle var positive lærertyper som syntes å tenne veldig på prosjektet, og lovet å informere elever og ta kontakt for avtale om et kort orienteringsmøte med Lars Vaular. Kun Tertnes videregående responderte i tide. Lars og undertegnede dro til skolen og var innom fire klasser. Mange virket interesserte, men vi så likevel ingen av disse på noen av kurskveldene.

I forkant av første kveld hadde vi promotert prosjektet med både gruppe- og eventside på Facebook (gruppen fikk straks over 30 medlemmer), fått arrangementet inn på Under-skogs kalender, og hengt opp plakater og delt ut såkalte flyers.

Flyeren lå også på forsiden til bibliotekets hjemmeside, som en inngang til selve plakaten.

Plakaten (A3), som var hengt opp på alle tenkelige steder der "målgruppekandidater" ferdes, var den som fikk skylden: Den var for ordrik og fanget ikke interessen. Budskapet måtte tydeligere frem, og før kveld nr. 2 hadde vi denne klar, også i A3-format. Begge plakater ble laget av avdelingens egen "AD", Håvard Legreid, og trykket på Grafisk Senter – tidligere hustrykkeri for kommunen.

Den ble trykket i 100 eksemplarer, og vi gikk enda grundigere til verks med plakatoппhen-ging. Vi oppdaterte også Facebook-siden og sendte ut invitasjoner per mail både til gruppemedlemmene og andre tenkelige kandidater.

Andre kurskveld

Lars stilte opp halvannen time før kursstart, for å forberede seg. Vi kjøpte inn frukt, kjeks og mineralvann. Til 20 deltakere – for det var det vi håpet på! Klokken 17.25 var Gamle

Fakta

"Rapperen Lars Vaular skal lede kveldene, alene og i samarbeid med bergenske sangskribenter som han drar inn i opplegget. Kursets varighet vil være på 10 timer, fordelt på 5 uker, fortløpende (...) to uker mellom hver gang er nok til at folk faller av.

Målgruppe: I samråd med Lars ble det besluttet å henvende seg til ungdom mellom 17 og 20 år, med hovedvekt på elever i videregående skoles to siste år. Lars drar rundt på utvalgte skoler i uke 41 og promoterer opplegget, samt tar evt. uformell påmelding. (Bindende blir påmeldingen først etter første kurskveld.) Musikkavdelingen bidrar til å gjøre avtaler med norsk- evt. musikk-lærere."

(Opplegg og målgruppe – utdrag fra strategimøtereferat)

Musikkavdeling preget av to flott danderte store fruktfat og en enslig Lars Vaular. Fire unge gutter med "rette utseendet" satt ute på Galleri og liksom "ventet på noe". De svarte bekreftende på spørsmålet om de skulle delta på "Diamanter og kirsebær". Det tomme lokalet og Lars i ensom majestet ved enden av et langbord må ha skremt dem, for de feiget ut via trappen.

Det så som mørkest ut i et par minutter, men så ramlet den ene etter den andre inn, og fem over halv seks satt det 12 ivrige deltakere rundt bordet, deriblant tre fra første kveld. Flere av dem helt tydelig med akademisk bakgrunn.

Denne kveldens arrangement kan kun karakteriseres som en suksess, med en rekke interessante diskusjoner og spørsmål. De yngste lot ikke til å la seg forstyrre av at det hadde kommet noen universitetsfolk til, og det hevet uten tvil nivået. Lars trakk linjene videre fra sist - de amerikanske idealene - men gikk etter hvert helt over til sine egne tekster. Vi gikk gjennom flere av tekstene hans og så på virkemidler og tematikk. Deltakerne klappet ved kveldens slutt!

Tredje kurskveld

Loddefjord-artisten John Olav Nilsen (fra bandet John Olav Nilsen & Gjengen) var kursseriens første gjesteforeleser. Han spilte to sanger – deriblant "Diamanter og kirsebær" (opphavet for kursets navn), hvorpå sangene ble lettere analysert og diskutert.

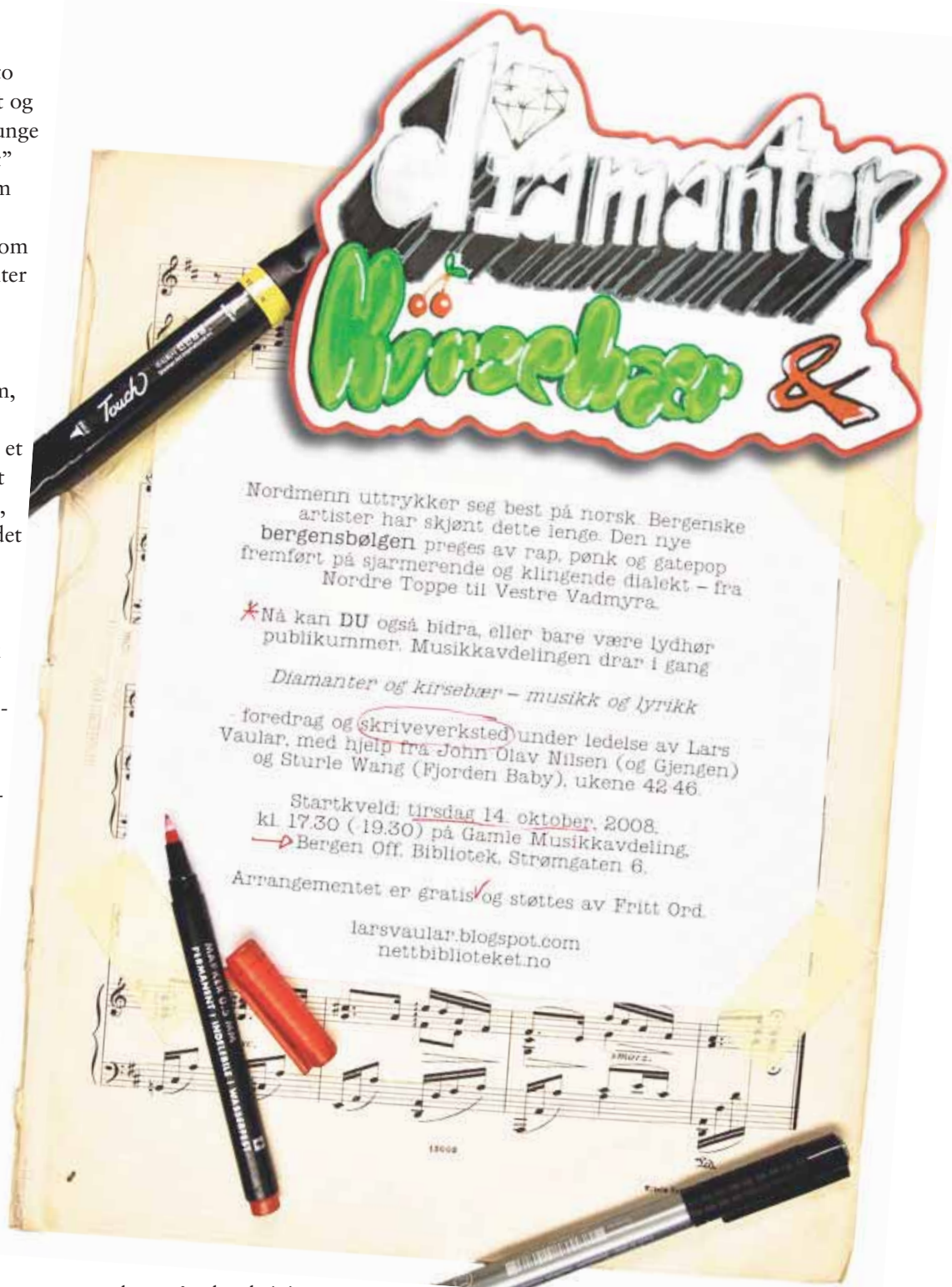
Han fortalte om sine inspirasjonskilder og kom med syns-

punkter på tekstskriving generelt. Lars inntok intervjuerens rolle – uten at det antok Bokbad-dimensjoner. I tillegg dissekerte Lars og deltakerne et par tekster av Ørsta-rapperne i Side Brok. Deltakerantallet steg til 15 denne gang, hvorav 9 var nye fjes og 3 var jenter.

Fjerde kurskveld

Et par deltakere færre enn gangen

før, men en aktiv gruppe på 12-15 personer ser ut til å være helt prima for dette opplegget. Denne gang var en av de nye en dame på 60+, som lovpriste opplegget, og fortvilte over at hun ikke hadde fått det med seg tidligere. Gjeste-foreleser var Sturle Wang fra Fjorden Baby! - også det et bergensspråklig band fra Loddefjord i Bergen Vest.

Sturle hadde også med seg et par tekster av egne favoritter bl.a. en Smiths-låt, som ble spilt, analysert, vridd og vendt på. Deltakerne fikk dessuten en sniklytt på to låter fra det kommende albumet til Fjorden Baby!. I tillegg fikk kurset spontanbesøk av to unge Nesttun-rappere: Verk og Action Man, som hadde med både tekst og en innspilt låt. De kommenterte egen sang/tekst, og fortalte om inspirasjon og (skrive) situasjon og deltok ellers som vanlige kursdeltakere.

Femte kurskveld

Også Diamanter og kirsebærs siste kveld bød på store overraskelser: Lars offentliggjorde en helt ny video til den flittige NRK-spilte Samme nr. som i 99. Dessuten hadde han invitert A-lagets sjefsrapper Vågard Unstad som sidemann til det

som skulle være en oppsummeringskveld. Veldig virkningsfullt - vi gikk tilbake til enkelte av tekstene vi hadde sett på tidligere, og fikk nye og friske måter å nærme oss dem på, samtidig som Vågard understreket hovedtrekkene i det Lars tidligere hadde gjennomgått. I tillegg viste han helt konkret hvordan man kan lage en rap-låt (vers, refreng, takttelling, rim osv.) Som erfaren rapper kom han også med direkte råd til de unge hip hoperne rundt bordet, og den engasjerte damen som kunne vært bestemoren til de yngste.

Lærdom og spørsmål

Erfaringene etter kurset er flere, både når det gjelder engasjement hos lærere og viktigheten av å kommunisere et budskap presist og tydelig. Kanskje er et ord som skrivekurs i seg selv ekskluderende? Er det feil å satse tid og

ressurser på så smale ting for så få, når de som deltar er fokuserte, inspirerte og inspirerende? Handler ikke folkebiblioteket nettopp om dette - å være noe for mange, men også for de få?

Det var også inspirerende, som arrangør, å føle at man har litt teft - at vi "er på nett", rett og slett. For i etterkant har både Lars, John Olav Nilsen & Gjengen og Fjorden Baby! gjort seg bemerket utenfor Bergen. Alle tre artistene var blant de ti finalistene i NRK P3s Urørt-finale i Trondheim i januar 2009 - Lars med låten som kursdeltakerne eksklusivt fikk høre siste kurskveld - og måneden etter deltok alle under by:Larm i Oslo. Begge gruppene Ovennevnte Verk og Action Man har i ettertid (hver for seg) levert egenproduserte CDer til biblioteket.

Fotokonkurranse – "bibliotekets sjel"

Få steder egner seg bedre til å ta gode bilder enn biblioteket: Her møtes mennesker i alle aldre fra alle nasjonaliteter. Her snakkes det, leses, ammes, studeres, jobbes, noen steder spises det, andre steder synges det eller det spilles teater eller arrangeres utstillinger... For ikke å glemme bibliotekaren som gjesper på seinvakt, som nyser av støvet i magasinet, som smugkikker på en kjekk låner, som løfter glasset og gratulerer en kollega med 50 gode år...

Mye av dette er en del av den daglige tralten og du ser det ikke, akkurat som du ikke ser byen for bare hus, åkeren for bare korn. Men forsøk å ta et skritt tilbake. Se på hva som skjer i biblioteket gjennom et kamera. Perspektivet blir uvant, utsnittet framhever noe nytt - enten du retter det mot brukeren eller mot kollegene dine.

Og plutselig ser du det: Innimellom det dagligdagse ligger gullkornene på rad.

Bok og Bibliotek inviterer med dette til fotokonkurranse. Send inn inntil tre bilder som du mener forteller noe om "bibliotekets sjel". De tre beste deltakerne vinner hvert sitt gavekort på kr 1000. De beste bildene vil bli publisert både på papir og nett.

Juryen vil bestå av Bok og Biblioteks redaksjon og redaksjonsråd, og som fagdommer har vi fått med oss fotografen Thomas Bjørnflaten.

Vilkår for deltakelser

Du kan jobbe i alle slags bibliotek, men du kan ikke være profesjonell fotograf.

Bilder sendes til:
redaksjon@bokogbibliotek.no

Still kameraet på høy oppløsning, slik at bildene får trykkkvalitet.

Hver deltaker kan sende inn maks tre bilder.

Frist for innsending:
1. september 2009

Merk e-posten:
«Fotokonkurranse»

Fremdeles for få valg på masterutdanningen

Sakset fra bloggene

Jeg holder på med min master i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved HiO. Nå gjenstår kun 1 modul før arbeidet med selve masteroppgaven kan starte. Selv om masterutdanningen de siste årene har fått mye større tilbud er det fremdeles for tynt utvalg for ansatte i fagbibliotek. Der er det egentlig kun «de opprinnelige» kursene som programmering pluss tilleggsfagene i webteknologier å velge i. Når «grunnkurset» Digitale dokumenter, som de andre web- og teknologimodulene forutsetter, går som ukentlig undervisning i stedet for samlingsbasert blir det vanskelig for oss

fjernstudenter. Jeg har rett og slett ikke mulighet til å ta meg fri fra jobben og reise 2 timer med tog hver vei en gang i uka for å ta Digitale dokumenter, og da er jeg også i praksis «utestengt» fra Webteknologier og Det digitale bibliotek også.

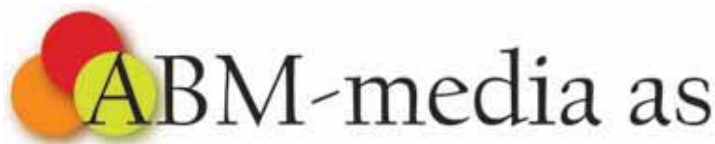
Hittil har jeg tatt Vitenskapsteori og metode (oblig.), Informasjonsorganisasjon og kunnskapsforvaltning, Litteratursosiologi og prosjektarbeid. Da gjenstår en modul. Jeg vet egentlig ikke hva jeg skal ta til høsten. Ingen av de resterende modulene passer inn i profilen min. Rådgiveren foreslo Kultur- og informasjonspolitikk. Dette faget er i likhet med Kultur- og informasjonsøkonomi og litteraturfagene veldig folkebibliotekrettet. Løsningen for meg blir antakelig journalistmodulen Litterær journalistikk. Håpet er at jeg med denne modulen skal bli mer fokusert på hva jeg skriver og hvordan jeg formidler, og at jeg kan dra nytte av det når jeg f.eks. blogger eller publiserer på nettsidene i jobbsammenheng.

Det jeg etterlyser er.

1. Flere moduler som går i samfunnsvitenskapelig eller administrativ (type lederutdanning) innen bibliotek (kultursektoren).
2. At det skulle bli lettere å ta moduler ved andre høyskoler og få disse innlemmet i masterutdanningen ved JBI.

JBI skal ha ros for at de har opprettet mange nye moduler de siste årene, men selv om masterutdanningen kvalitetsmessig ligger svært høyt over bachelorløpet, fremstår det fremdeles noe firkantet og lite inspirerende. Jeg håper på mer fleksibilitet og flere spennende moduler for fagbibliotekarere den nærmeste tiden.

Fra bloggen Vade Mecum 24.5.2009

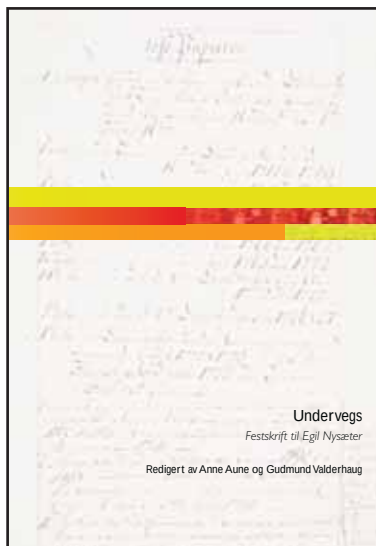
ABM-media as er nylig godkjent som vitenskapelig forlag innenfor ABM-området, og feirer dette med sine to første publikasjoner:

Asbjørn Langeland:
biblioteklover og annen statlig politikk i Norden.
– Oslo 2009. - 89 s.
– ISBN 978-82-997932-9.

Pris: 200,00

Boka gjør rede for hva som er lovfestet i det enkelte land og sammenlikner innholdet i lovbestemmelsene og graden av lovregulering. Den viser hvordan lovforvaltningen er organisert, og hvordan nasjonale og regionale fellestjenester er lagt opp.

Underwegs : festskrift til Egil Nysæter / redigert av Anne Aune og Gudmund Valderhaug. – Oslo 2009. – 305 s. – ISBN 978-82-997932-6.

Pris: 300,00

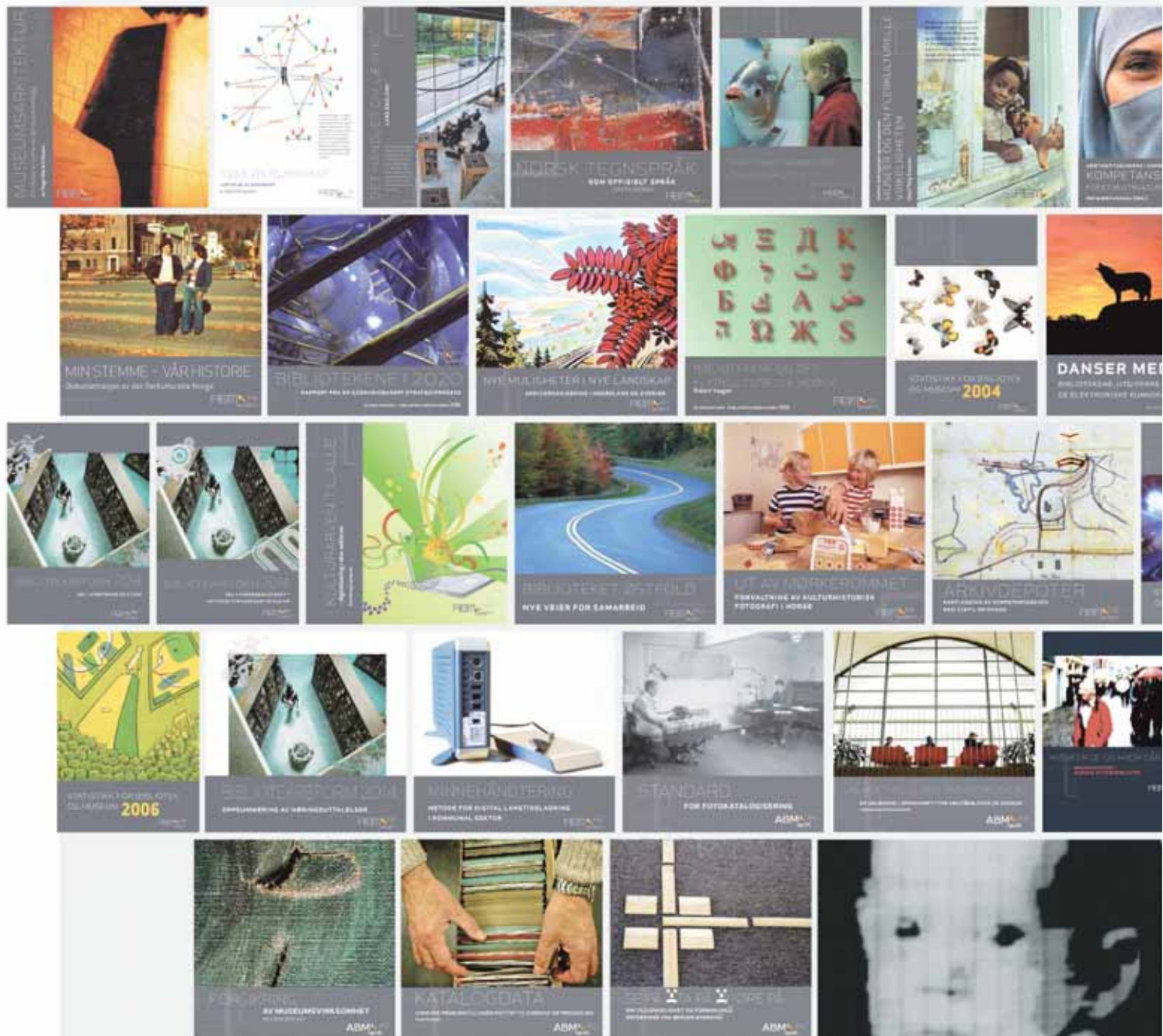
Egil Nysæter har i løpet av de siste 40 årene gjort en stor innsats for å utvikle to viktige og beslektede samfunnsområder: det regionale arkivlandskapet og det lokalhistoriske arbeidet. Festskriftet inneholder 18 artikler med tilknytning til disse fagfeltene.

Ytterligere opplysninger:
www.bokogbibliotek.no

Bestillingsadresse: post@abm-media.no

«Det kan synes som om mange i ledelsen i ABM-U mener det er viktig å bruke ressurser på å profilere institusjonen gjennom glansede publikasjoner.»

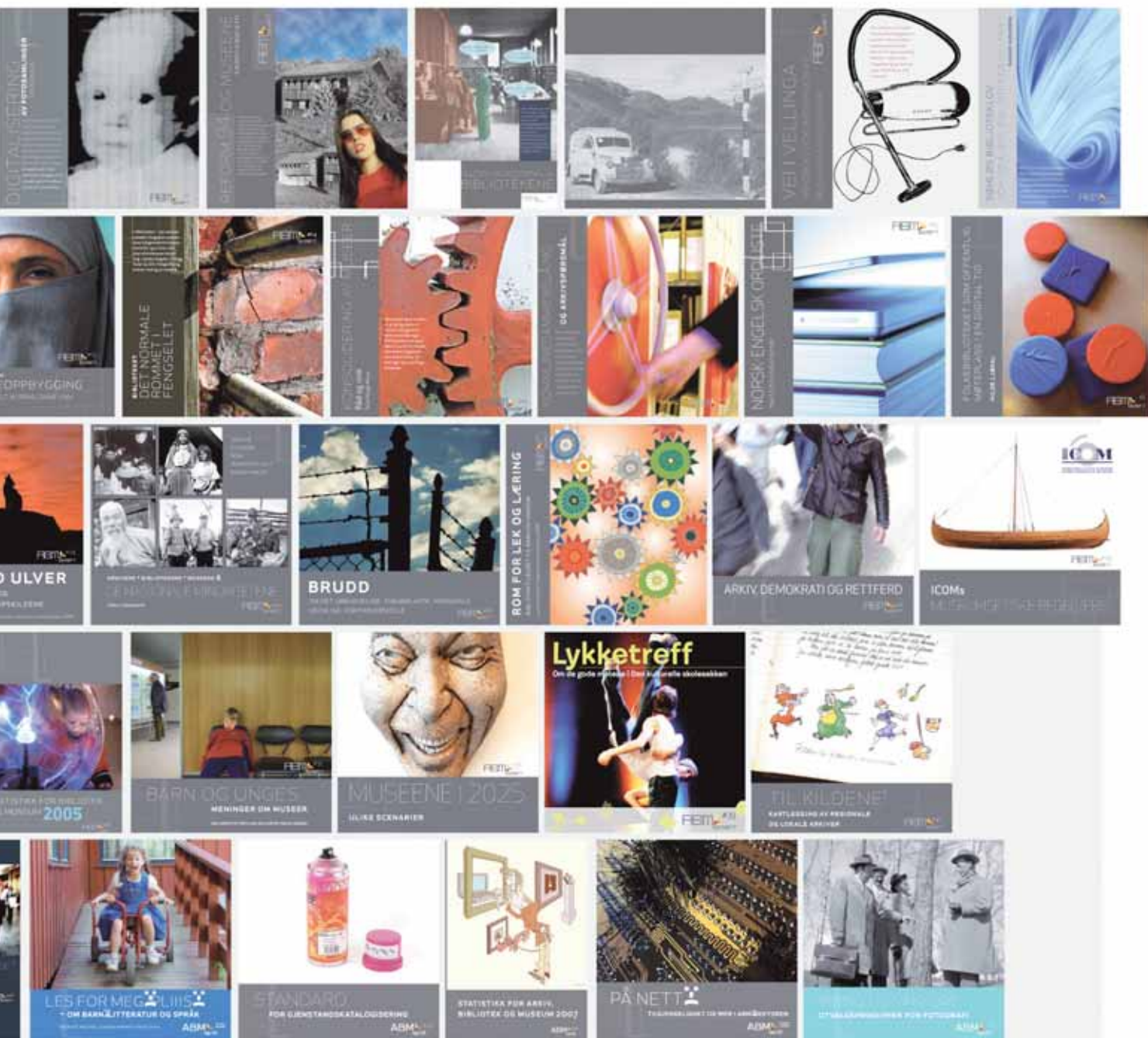
FRODE BAKKEN I BOK OG BIBLIOTEK, 5-2008.

Du får ABM-skrift gratis tilsendt eller kan laste dem ned fra www.abm-utvikling.no

ABM-utvikling.no

55

glansede grunner til å
abonnere på ABM-skrift.

ABM
-utvikling
Statens senter for arkiv, bibliotek og museum

Nettet er ikke et lovløst rom

“Opphavsretten opphører ikke med internett. De som skaper åndsverk skal selvsagt ha betalt for jobben også i en digital tid.”

Jørgen Lorentzen, styreleder i Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF).

De nordiske landene har lenge hatt et velfungerende regime i forhold til opphavsrett, som gjennom kollektive avtaler har sikret forfatterne det de har krav på av inntekter. Men det er ikke slik at den digitaliseringen vi nå står overfor innebærer noe grunnleggende nytt i forhold til piratkopiering, mener Jørgen Lorentzen. I store deler av verden, for eksempel Øst-Europa og Kina, finnes det en lang tradisjon for piratkopiering av papirbøker, som selges for en slikk og ingenting og fratar forfatterne sine rettigheter.

Det som gjør det særlig vanskelig i en digital tidsalder, er at mange har et forhold til internett som et sted der alt skal være gratis.

- Nedlasting fra nettet skal liksom være gratis, uansett hva det handler om, mener enkelte. I forhold til slike holdninger er utfordringen å vise at opphavsretten ikke opphører med internett. Opphavsretten gjelder utansett teknologi, og dens funksjon er å sørge for at de som skaper åndsverk får betalt for det. Det er faktisk en jobb. Forfattere er hardt arbeidende mennesker som ofte sliter i årevis for å få ut en bok. For å få denne forståelsen ut til enkelte av de mest rabiante miljøene på nettet, kreves et opplysningsprosjekt.

Lorentzen tror ikke på det enkelte ønsker å gjøre til dogme - at ingen vil betale noe på nettet. Han viser til iTunes, hvor du kan kjøpe musikk over nettet.

- iTunes viser at det faktisk finnes en betalingsvilje blant brukerne. Men brukerne forventer at musikken skal være noe billigere enn i platebutikken, og det er forståelig siden man har fjernet en del av distribusjonsledet. Dette må vi spinne videre på og lage gode og enkle betalings-systemer for e-bøker.

- La alt på nettet være gratis, forfatterne må heller sørge for inntekter på andre måter enn å selge bøker, er det mange som mener.

- Jeg merker meg at noen mener det. Men det blir ikke bøker av at forfattere for eksempel hele tiden reiser rundt på foredragsturne. Det blir ikke bøker av at forfattere blir en del av reklamebransjen. Det blir bøker av at forfatterne sitter i ro, ofte i ensomhet, over lang tid - og skriver. Og når de har kommet til det punktet hvor de sender manus til forlaget, starter en ny og viktig prosess. Da kommer konsulentene inn i bildet, eller motstanden om du vil. Her foregår det ofte en langt større bearbeiding av manus enn det folk flest er klar over, sier

Lorentzen som selv er forsker og forfatter.

Han kjøper heller ikke argumentet om at forlagene bare er fordyrende mellomledd og at alt burde vært utgitt direkte på nettet.

- Til dem som mener at forlagene bare kan legges ned, er det bare en ting å si. Vet dere noe om forlagsverdenen? Sett dere inn i prosessen bak en bokutgivelse. Den involverer langt mer kvalitetssikrende arbeid enn det man skulle tro. Dersom vi ender der at alle blir sitt eget forlag og publiserer rett på nettet, da vil det føre til en enorm kvalitetsforringelse, noe som igjen vil gå ut over hele kultur- og kunnskapssamfunnet.

- Du mener at Bokhylla.no-prosjektet er et godt eksempel på hvordan man kan håndtere opphavrettutfordringen i en digital tid. Hvorfor?

- Bokhylla-prosjektet og rammeverket rundt den, viser hvordan den nordiske copyright-håndteringen kan tilpasse en digital tid. Det er derfor bra at Nasjonalbiblioteket og Kopinor nå har startet et pilotprosjekt som vil gi oss viktig kunnskap om folks lesevaner i en stadig mer digital tid.

